

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Diplomová práce

2023

Bc. Anna Maděrová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby
Katalpy v českých médiích**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Anna Maděrová

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 4. 2023

Anna Maděrová

Bibliografický záznam

MADĚROVÁ, Anna. *Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích*. Praha, 2023. 95 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Rozsah práce: 125 414 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Diplomová práce s názvem *Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích* se zabývá tématem současné české literatury navracející se k historii 20. století. Konkrétně analyzuje kritické ohlasy děl Karin Lednické *Šikmý kostel I–II* a Jakuby Katalpy *Němci* a *Zuzanin dech*. Teoretické kapitoly se zabývají pojmy kritika a reflexe, představením literárních periodik a vybraných autorek, charakteristikou zvoleného literárního fenoménu nebo definicí rozhovorového žánru. V praktické části jsou analyzovány kritické reflexe děl *Šikmý kostel I–II*, *Němci* a *Zuzanin dech* publikované v literárních periodících, denním tisku, online či jako rozhlasové příspěvky. Cílem práce je zmapovat kritické ohlasy děl, dát je do kontextu a odpovědět na základní výzkumnou otázku – jak kritici a recenzenti hodnotí vybraná díla autorek Karin Lednické a Jakuby Katalpy.

Abstract

The diploma thesis entitled *Critical reflection of selected works of Karin Lednická and Jakuba Katalpa in the Czech media* deals with the topic of contemporary Czech literature returning to the history of the 20th century. Specifically, it analyzes the critical response to Karin Lednická's novel chronicles *Šikmý kostel I–II* (*Leaning Church I–II*) and Jakub Katalpa's novels *Němci* (*Germans*) and *Zuzanin dech* (*Zuzana's Breath*). The theoretical chapters deal with the concepts of criticism and reflection, the introduction of literary periodicals and selected female authors, the characteristics of the chosen literary phenomenon or the definition of the interview genre. In the practical part, critical reflections of the works *Šikmý kostel I–II* (*Leaning Church I–II*), *Němci* (*Germans*) and *Zuzanin dech* (*Zuzana's Breath*) published in literary periodicals, daily press, online or as radio contributions are analysed. The aim of the work is to map the critical responses to the works, put them into context and answer the basic research question - how critics and reviewers evaluate the selected works of the authors Karin Lednická and Jakuba Katalpa.

Klíčová slova

Karin Lednická, Jakuba Katalpa, Šikmý kostel, Němci, Zuzanin dech, 20. století, současná česká literatura, literární kritika, rozhovor, interpretace

Keywords

Karin Lednická, Jakuba Katalpa, Leaning Church, Germans, Zuzana's breath, 20th century, contemporary Czech literature, literary criticism, interview, interpretation

Title/název práce

Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích

Critical Reflection of Selected Works of Karin Lednická and Jakuba Katalpa in the Czech Media

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Janě Čeňkové, Ph.D., a to především za její dlouhodobé působení na fakultě, přínosné přednášky a semináře, které ve mně vzbudily lásku k současné české literatuře a později mě dovedly k tématu diplomové práce, jež mě opravdu naplňovala. Jsem jí vděčná za trpělivost a čas, který mi během konzultování věnovala. Dále děkuji spisovatelkám Karin Lednické a Jakubě Katalpě za jejich ochotu zodpovědět mé otázky. A konečné poděkování patří mé rodině a přátelům za dlouhodobou podporu.

Obsah

Úvod	1
1 Metodologie (výzkumné otázky k tématu).....	3
2 Literární kritika (teoretické ukotvení pojmu).....	5
2.1 Vymezení pojmu.....	5
2.2 Osobnost kritika podle Northropa Frye	7
2.3 Interpretace	8
2.4 Vývoj současné literární kritiky.....	8
3 Literární periodika	12
3.1 Literární měsíčník Host	12
3.2 Tvar.....	13
3.3 A2.....	14
3.4 Literární noviny.....	15
3.5 iLiteratura.....	17
4 Rozhovor (teoretické ukotvení pojmu)	19
5 Fenomén současné české literatury navracející se k historii 20. století	22
5.1 Vývoj české literatury ve 21. století.....	22
5.2 Současný knižní trh.....	23
5.3 Popis fenoménu	24
6 Karin Lednická a její tvorba.....	27
7 Jakuba Katalpa a její tvorba	30
8 Interpretace románů Šikmý kostel I–II a jejich kritická reflexe.....	35
8.1 Šikmý kostel I.....	35
8.2 Šikmý kostel II.....	41
9 Interpretace románu Němci Jakuby Katalpy a jeho kritická reflexe	47
10 Interpretace románu Zuzanin dech a jeho kritická reflexe.....	56

Závěr	65
<i>Summary</i>	68
Použitá literatura	70
Teze Diplomové práce	79
Seznam příloh.....	83
Přílohy.....	84

Úvod

Úlohy literatury mohou být rozmanité, jednou z nich je bezpochyby možnost zaznamenávat společenská témata a udržovat je v pamětech pro další generace. To může být motivací některých současných autorů, jež se prostorově i tematicky navracejí do naší novodobé historie, především 20. století, a zasazují své příběhy do jejích kulís. Tvůrčí přístupy a způsoby vyprávění mohou být různé, ať už dávají čtenáři širší historický kontext, nebo se věnují spíše rozvíjení příběhu fiktivních postav. Odlišné zpracování volí ve své tvorbě také spisovatelky Karin Lednická a Jakuba Katalpa, jimiž se tato práce zabývá, a právě jejich tvorba je jedním z hlavních témat výzkumu.

Diplomová práce s názvem *Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích* analyzuje mediální ohlasy děl dvou předních českých autorek Karin Lednické (*Šikmý kostel I–II* (2020–2021)) a Jakuby Katalpy (*Němci* (2012), *Zuzanin dech* (2020)). Spisovatelky se ve všech vybraných dílech tematicky zabývají událostmi 20. století, každá však odlišným způsobem. Zatímco Lednická píše románovou kroniku založenou na faktech a výpovědích pamětníků, Katalpa se více věnuje samotnému příběhu a historické události se odehrávají často nevyřčeně na pozadí. Autorky spojuje historická tematika a velká úspěšnost mezi čtenáři. Práce si klade za cíl jejich dílo interpretovat a analyzovat kritické reflexe v českých médiích, jež se jím zabývají. Výsledkem by mělo být stanovisko, jak kritici díla Karin Lednické a Jakuby Katalpy hodnotí, jaké proto mají argumenty a jak se mezi sebou ohlasy na díla autorek různí.

Teoretická část je rozdělena do několika kapitol. Po metodologii práce nastupuje vymezení pojmů literární kritiky, jež zahrnuje autorské přístupy ke kritice či recenzi, definuje interpretaci a zmiňuje obor hermeneutiky. Druhá kapitola představuje česká literární periodika, ve kterých se reflexe děl nacházejí a ze kterých práce hojně čerpá. V další kapitole shrnuji žánr rozhovoru, vedla jsem přínosně rozhovory s autorkami Karin Lednickou a Jakubou Katalpou. V teoretické části nechybí ani popis fenoménu současné české literatury navracející se k historii 20. století či současného knižního trhu. V neposlední řadě zde najdeme také představení vybraných autorek a jejich děl.

Praktická část vychází z předem určeného teoretického základu, jejím hlavním cílem je interpretovat základní prameny, vybrané romány Karin Lednické a Jakuby Katalpy a analyzovat jejich kritické ohlasy v médiích. Je rozdělena do tří hlavních kapitol, v jedné spojuje románové kroniky *Šikmý kostel I* a *Šikmý kostel II*, v další kapitole analyzuje román *Němci* a ve třetí *Zuzanin dech*.

1 Metodologie (výzkumné otázky k tématu)

Diplomová práce s názvem *Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích* je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. První zmíněná si klade za cíl stanovit komplexní teoretický rámec, ze kterého bude vycházet druhá část práce. Proto v teoretických kapitolách definuji literární kritiku, interpretaci a hermeneutiku, rozhovor jako žánr či fenomén současné české literatury navracející se k historii 20. století. Dále do ní zahrnuji stručnou biografii autorek, kterými se práce zabývá a významná literární a kulturní periodika, ze kterých čerpá.

Teoretická část vychází z výše zmíněného a jejím cílem je interpretovat vybraná díla autorek Karin Lednické a Jakuby Katalpy – *Šikmý kostel I* (2020), *Šikmý kostel II* (2021), *Němci* (2012), *Zuzanin Dech* (2020) a provést kvalitativní analýzu jejich kritických ohlasů v českých médiích neboli literárněkritickou analýzu.

„Zatímco kvantitativní přístup je postaven na hromadných datech, kvalitativní je ke kvantifikaci jako důkazu významnosti jevů skeptický a odmítá jednotky obsahu posuzovat jako rovnocenné. Zdůrazňuje, že příjemce generuje význam textu z jeho vnitřní struktury a sociokulturního kontextu spíše než na základě počtu a vyváženosti uvedených údajů. Přitom nelze zaručit, že podavatelé a příjemci sdílejí stejný interpretační rámec...“¹ uvádí Renáta Sedláková v publikaci *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*.² Sedláková dále zmiňuje, že stěženi je správný výběr textů k interpretaci, protože není možné zahrnout všechny existující, a to kvůli časové náročnosti tohoto typu výzkumu. Texty můžeme volit na základě důležitosti pro dané téma nebo interních kritérií, která se u každého výzkumu přirozeně liší. V tomto případě výběru kritických reflexí v médiích volím vždy vzorek, kde jsou zastoupeny především texty z literárně-kulturních periodik a poté je doplňuji kritikami či recenzemi z denního tisku, časopisů či rozhlasu. Kvůli rozsahu práce je vždy vybráno pouze několik textů, ale jak uvádí Sedláková, „neznamená to, že výzkumník není seznámen s obsahem ostatních.“³

¹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. s. 328.

² Tamtéž, s. 328.

³ Tamtéž, s. 392.

Hlavním cílem praktické části je dojít k odpovědi na otázku, jak kritici a recenzenti interpretují a hodnotí vybraná díla autorek Karin Lednické a Jakuby Katalpy. K tomu dojdeme pomocí výše zmíněných výzkumných metod. Dalšími podotázkami pro celistvost textu mohou být: V čem se vybrané kritiky a recenze shodují či rozcházejí? Nesou texty hlavní znaky těchto žánrů? Jak autoři textů nahlíží na zkoumaný fenomén literatury navracející se k novodobé historii? Mají autoři nosné argumenty pro svá stanoviska? Jak se liší forma a styl textů napříč médii?

Celkem v praktické části analyzuji 23 textů, vybraných napříč českými médii. Do vzorku řadím především literární a kulturní periodika, ale také denní tisk, online publicistiku a rozhlasové příspěvky.

2 Literární kritika (teoretické ukotvení pojmu)

Tato diplomová práce si dává za cíl v praktické části analyzovat kritické reflexe děl vybraných autorek. Pro správné pochopení a zhodnocení kritických reflexí je nutné znát obor literární kritiky a její podkategorie, proto je kapitola o literární kritice a jí příbuzných pojmech stěžejním teoretickým základem práce.

2.1 Vymezení pojmu

Slovník žurnalistiky popisuje literární kritiku jako souhrnný žánr na pomezí publicistického až vědeckého stylu.⁴ Dále uvádí, že autoři kritik při popisu a interpretaci děl často hledají oporu v metodice filozofických a uměleckých směrů, celkově však literární kritiku řadíme pod obor literární vědy.⁵ „Pro pochopení díla si můžeme volit určitou metodologicky zaměřenou cestu, např. pro kritický účel je blízké hermeneutické porozumění literárnímu dílu,“⁶ vysvětluje Jana Čeňková.

Podle Nünningova *Lexikonu teorie literatury a kultury* musí literární kritika „zaujímat stanovisko a filologicky komentovat exemplární autory“.⁷ Lexikon na několika stranách shrnuje rozsáhlou historii literární kritiky, jejíž kořeny sahají až do antiky a jejíž styl se v průběhu staletí i desetiletí velmi proměňoval. Zmiňuje důležitou součást dnešní literární kritiky, kterou je sama osobnost kritika, jež se na našem území začala více formovat s texty F. X. Šaldy v první polovině 20. století. Trávníček v hesle uvádí, že po roce 1989 zažila česká literární kritika „*pozvolný úpadek prestiže*“ a do popředí se začaly dostávat spíše „*PR-recenze*“.⁸

Umberto Eco dělí literárně kritický diskurz na tři svébytné kategorie.⁹ První z nich je *recenze*, kde autor píše o díle, které čtenář dosud nečetl nebo ho vůbec nezná. „Nevyhnutelně se váže na bezprostřednost, na krátkou dobu, která uplyne mezi vydáním

⁴ ČEŇKOVÁ, Jana. *Kritika literární a publicistická*. In: HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ. *Slovník žurnalistiky*. Praha: Karolinum, 2017, s. 135–136.

⁵ Tamtéž, s. 136.

⁶ Tamtéž, s. 136.

⁷ SIMONIS, Linda a Jiří TRÁVNÍČEK. *Literární kritika*. In: NÜNNING, Ansgar, Jiří HOLÝ a Jiří TRÁVNÍČEK, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce – osobnosti – základní pojmy*. Brno: Host, 2006, s. 455–457.

⁸ Tamtéž, s. 457.

⁹ ECO, Umberto. *O literatuře*. Praha: Argo, 2004, s. 152–167.

díla, jeho přečtením a napsáním hodnocení,¹⁰ uvádí Eco a dodává, že základem *recenze* je popsání díla a poté přidání kritikova soudu. Měla by být především informativní a dle Eca funguje na důvěře čtenáře ke kritikovi, který mu vkládá svůj názor a především soud, zda kniha stojí za otevření či nikoliv. Autor to přirovnává k důvěře pacienta k lékaři.¹¹

Dalším způsobem kritiky podle Umberta Eca je *literární historie*. Ta se liší od prvního příkladu tím, že čtenář by měl dílo alespoň povrchně znát nebo mít přehled v dané kategorii děl. *Literární historie* dělí díla do skupin dle proudů, časové osy nebo se soustředí na produkci v konkrétní zemi (jako příklad uvádí *Dějiny italské literatury* od Francesca De Sanctise). Tento způsob kritiky popisuje díla jako krásná a vysvětluje, proč tomu tak je. Eco však upozorňuje, že *literární historie* nezbytně udržuje rozbor děl na povrchní hraně a nejde příliš do hloubky, což může být jejím negativem.¹²

„Přístupme teď ke třetímu způsobu, ke *kritice textu*,“¹³ uvádí Umberto Eco. Zde autor opět musí pracovat s tím, že čtenář o díle neví nic. Kritik by měl dílo rozebrat do hloubky, ukázat, jak je napsané, proč si ho vykládáme nějakým způsobem, co je na něm nevšední či objevné atd. Eco dochází k tomu, že jde o sémiotickou analýzu textu. „Tudíž, pokud provádět skutečnou kritiku znamená pochopit a vysvětlit, jak je nějaký text udělán, a jestliže *recenze* a *literární historie* jako takové to nemohou realizovat v plné míře, je jedinou opravdovou formou kritiky sémiotické čtení textu.“¹⁴

Podle Eca se *recenze* nemůže vyhnout jisté zbabělosti, když vyslovuje konečný soud čtenáři. A naopak *literární historie* pouze konstatuje reakce a ohlasy na dílo ve své době, tedy s několikaletým odstupem. Právě *kritika textu* má však prostor dílo komplexně popsat, zhodnotit a rozebrat.¹⁵ „Nuže, pravá kritika je ta, co se směje naposled, protože každému nechá jeho vlastní prožitek, ale u všech ukáže jeho důvod.“¹⁶

¹⁰ ECO, Umberto. *O literatuře*. Praha: Argo, 2004, s. 155.

¹¹ Tamtéž, s. 156.

¹² Tamtéž, s. 156.

¹³ Tamtéž, s. 157.

¹⁴ Tamtéž, s. 157.

¹⁵ Tamtéž, s. 157.

¹⁶ Tamtéž, s. 158.

2.2 Osobnost kritika podle Northropa Frye

Nad samostatnou osobností literárního kritika se v *Anatomii kritiky* zamýšlí Northrop Frye.¹⁷ Polemizuje nad tím, zda literární kritika není také formou umění, a jestli svým způsobem literární kritik neparazituje na tom „pravém umění“, které ve svých textech rozebírá.

„Podle této teorie jsou kritici intelektuálové, kteří mají vkus pro umění, ale postrádají nadání, aby mohli umění vytvářet, a peníze, aby je mohli podporovat...“¹⁸ shrnuje Frye a dodává, že mezi umělci „*pojetí kritika jako parazita*“ stále přetrvává. Frye však tuto teorii odmítá a říká, že bychom se od ní měli posunout dále, protože ani umění bez kritiky se nám v minulosti velmi neosvědčilo.

„Ať už dnes mají Shakespeare a Keats popularitu jakoukoliv, pokaždé je výsledkem pozornosti kritiků. Hodlá-li se veřejnost bez kritiků obejít a prohlašuje-li, že ví, co chce a co se jí líbí, znásilňuje umění a ztrácí kulturní paměť. (...) Kritice lze předejít jen cenzurou a ta se má ke kritice stejně jako lynčování ke spravedlnosti,“¹⁹ uvádí Frye.

Autor dále polemizuje nad propojením literární kritiky a vědy. Podle něj je nutné přistupovat k literatuře vědecky a systematicky, abychom se v kritikách vyhnuli již zmíněnému parazitismu na umění ostatních.²⁰

Frye spatřuje v literární vědě chaos a nepořádek, kde je potřeba zavést systém. To by podle něj nemělo vůbec těžké, protože literatura sama má předpoklad pro systematickost a má svoji danou strukturu. Sem se v literárním strukturalismu řadí studium modů, archetypů, mýtů, žánrů či narativní kategorie. Frye považuje subjektivní hodnotové soudy za překážky, které je nutné odstranit. Eagleton nakonec tento přístup hodnotí: „Frye se tak svým strukturalistickým přístupem dožaduje silnějšího formalismu než *Nová kritika*.“²¹

¹⁷ FRYE, Northrop. *Anatomie kritiky: čtyři eseje*. Brno: Host, 2003, s. 18–48.

¹⁸ Tamtéž, s. 19.

¹⁹ Tamtéž, s. 20.

²⁰ Tamtéž, s. 23.

²¹ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010, s. 111–113.

2.3 Interpretace

S literární vědou souvisí pojem *interpretace*. Tou se v širším smyslu zabývají veškeré podobory literární vědy, protože základním smyslem interpretace je provádět jednotlivé interpretační úkony – žánrové zařazení textů, zasazení do kontextu, popis stylu a jeho funkce atd. „Ve 20. století se však termín „*interpretace*“ obvykle používá v užším smyslu pro označení četby konkrétního textu, při němž jde o takové otázky, jako je význam a smysl textu jako celku, jeho tematická struktura nebo vztah mezi sémantickými a jazykovými či stylistickými aspekty,“²² uvádí Kenneth M. Newton.

S pojmem interpretace se pojí vědní obor *hermeneutika*, který můžeme doslova charakterizovat jako *vědu o interpretaci*. Hermeneutika se původně zabývala pouze výkladem *Bible* a dalších náboženských textů, později se však začala zabývat obecnou textovou interpretací. Jejími významnými představiteli byli například filosof Wilhelm Dilthey, Friedrich Schleiermacher, Hans-Georg Gadamer, Martin Heidegger či teoretik E. D. Hirsch.²³ Jedna z ústředních tezí hermeneutiky vyplývá z toho, že texty napsané v minulosti jsou nám stále k dispozici, zatímco jejich autoři k nim už nemohou vypovídat a historický kontext se také změnil.²⁴

2.4 Vývoj současné literární kritiky

Nulými lety a vývojem literární kritiky v novém tisíciletí se zabývá Karel Piorecký v publikaci *V souřadnicích mnohosti*.²⁵ Kapitulu začíná popisem úpadku tohoto útvaru, zmiňuje, že v nulých letech bylo vcelku běžné využívat reklamní anotace a pouze lehce pozměněné je publikovat v literárních rubrikách českých periodik. Cituje také vyjádření Jiřího T. Krále: „Na fakt, že v denících tisknou prodloužené anotace dodané nakladatelstvím, jsme si už dávno zvykli. Ostatně nic jiného ani není možné čekat:

²² NEWTON, Kenneth M. Jak interpretovat text: kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace. V Olomouci: Periplum, 2008, s. 11.

²³ EAGLETON, Terry. Úvod do literární teorie. Praha: Plus, 2010, s. 83.

²⁴ NEWTON, Kenneth M. Jak interpretovat text: kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace. V Olomouci: Periplum, 2008, s. 60.

²⁵ PIORECKÝ, Karel. Česká literární kultura 2001–2010. In: FIALOVÁ, Alena, ed. V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, s. 32–35.

masová média jsou z podstaty orientována na široké publikum, které si přeje být utvrzováno ve svém nikterak kritickém hodnotícím měřítku.“^{26, 27}

Vliv na pokles kvality literárních kritik měla podle Pioreckého také ekonomická krize, která silně dopadala na periodika. Ta buď nevyplácela honoráře za texty vůbec, nebo pouze v symbolické výši.²⁸

Svou činnost v nultých letech omezilo mnoho autorů minulé dekády, jako například Martin C. Putna nebo Jan Lukeš. U pravidelného přispívání naopak setrval Milan Jungmann, Aleš Haman, Jiří Peňás, Pavel Janoušek či Jiří Trávníček.²⁹ Pokud se podíváme na mladší generaci literárních kritiků tohoto období, vyvstanou jména jako Radim Kopáč, Erik Gilk, Jakub Vaníček či Alena Fialová.³⁰

Piorecký dále popisuje, jak se literární situace vyostřila v roce 2008, kdy časopis *A2* publikoval dva texty ostře zaměřené na stav české literární kritiky, na pokles její kvality, poměry mezi autory, upřednostňování „PR recenzí“ před kvalitními texty atd.³¹ Piorecký cituje autora Jiřího T. Krále: „Smysluplnou recenzi na knihu umí u nás napsat maximálně tucet lidí. Protože však počet jejich recenzí neodpovídá počtu státem placených stránek literárních časopisů, pochoduje před čtenářovými zraky armáda průměrných, vedle jejichž textů je ruská tajga kvetoucí zahrada.“^{32, 33}

Jak vypadá česká literární kritika dnes, o více než jednu dekádu později? V roce 2016 publikovalo revue *Ravn* text Romana Kandy *O klinické smrti literární kritiky*. Autor se vrací ke „zlatým šedesátým“ minulého století a s přiznanou nostalgií oslavuje tehdejší stav literární kritiky vedenou v textu zmíněnými jmény jako jsou Zdeněk Kožmín, Milan

²⁶ PIORECKÝ, Karel. Česká literární kultura 2001–2010. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 32–35.

²⁷ KRÁL, Jiří T. Česká literární kritika L. P. 2008: Co všechno schází českým recenzentům k tomu, aby psali texty, které budou české literatuře užitečné? Nabízíme osm možností. *A2* [online]. 2008, (13) [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2008/13/kopani-do-mrtvol>

²⁸ PIORECKÝ, Karel. Česká literární kultura 2001–2010. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 32–35.

²⁹ Tamtéž, s. 32–35.

³⁰ Tamtéž, s. 32–35.

³¹ Tamtéž, s. 34.

³² Tamtéž, s. 34.

³³ KRÁL, Jiří T. Česká literární kritika L. P. 2008: Co všechno schází českým recenzentům k tomu, aby psali texty, které budou české literatuře užitečné? Nabízíme osm možností. *A2* [online]. 2008, (13) [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2008/13/kopani-do-mrtvol>

Suchomel, Jiří Brabec nebo Jan Lopatka.³⁴ Poté přichází s vlastní hypotézou tzv. *intelektuální lenosti*, kterou vnímá jako důvod poklesu kvality textů: „Intelektuální lenost je pochopitelně eufemismus pro skutečnou krizi myšlení, přesněji řečeno – krizi úsudku. (...) Literární kritik by neměl k textu přistupovat s hotovými šablonami či přímo předsudky, dogmatickými hodnotovými rámci, zkrátka s uzavřeným pojmem díla nebo autora. To však neznamená, že by neměl mít nějakou koncepci literatury, a tudy vcházíme na bezútesný terén literárněkritické současnosti.“³⁵

Hned v dalším čísle webového magazínu *Tvaru* najdeme kritický text Olgy Stehlíkové nazvaný *Česká literární šovinistika*, který mimo jiné satiricky zmiňuje postavení žen kritiček: „Na vratkých recenzních podpatcích lámaných subjektivitou, intuitivností a zbytnělou emocionalitou komicky klopytají přes kocouří hlavy, jimiž je dlážděn svět vysoké (= mužné) literární kritiky, a jejich bezcenné hodnoticí soudy tryskají přímo z jejich (neukojeného) lůna. Ve svém pohlaví jsou při posuzování a interpretování literárních textů zřejmě příliš zaklíněné,“³⁶ píše Stehlíková. A na konec shrnuje: „Jeden literární přítel mi v jednom z našich chatů vyjádřil soustrast takto: „Být umělec-žena je obzvlášť tragické.“ Asi ano, nevím. A teď si představte, jaké to je, být umělkyní. No to musí být něco strašného.“³⁷

Pokračuje zmiňovaná krize kritiky také ve třetí dekádě 21. století? A můžeme dnešní situaci zhodnotit, nebo k tomu potřebujeme alespoň minimální odstup? K tématu se vyjadřuje Dominik Bárt ve studii *Znovu k literární kritice a reflexi literatury vůbec* na webu *H7o*, online magazínu Host.³⁸

Bárt hned na začátku své studie konstatuje, že velká část textů, které dnes vychází v literárně kritických rubrikách nesplňují základní žánrové požadavky a kritikami či recenzemi vůbec nejsou. Autor se stejně jako Northrop Frye v *Anatomii kritiky*³⁹ odkazuje

³⁴ KANDA, Roman. *O klinické smrti literární kritiky*. Revue Ravt: Webový magazín Tvaru [online]. 2016, 6/2016, 2016(6) [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://itvar.cz/o-klinicke-smrti-literarni-kritiky>

³⁵ KANDA, Roman. *O klinické smrti literární kritiky*. Revue Ravt: Webový magazín Tvaru [online]. 2016, 6/2016, 2016(6) [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://itvar.cz/o-klinicke-smrti-literarni-kritiky>

³⁶ STEHLÍKOVÁ, Olga. *Česká literární šovinistika: Literatura (a literární kritika) psaná ženami je něco docela jiného než písemnictví mužů*. Revue Ravt: Webový magazín Tvaru [online]. 2016, 2016(7) [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://itvar.cz/ceska-literarni-sovinistika>

³⁷ Tamtéž.

³⁸ BÁRT, Dominik. *Znovu k literární kritice a reflexi literatury vůbec*. H7o: Host 7 dní online [online]. Host, 2022, 28. 4. 2022 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.h7o.cz/znovu-k-literarni-kritice-a-reflexi-literatury-vubec/>

³⁹ FRYE, Northrop. *Anatomie kritiky: čtyři eseje*. Brno: Host, 2003. Teoretická knihovna.

na nutnost systematičnosti, progresivity a povážlivosti, která podle něj dnešní literární kritice chybí a v některých případech dochází k tzv. „anti intelektuálnosti“ nebo úplné rezignaci.⁴⁰

„Druhým problémem je omyl a přežitek, že literární kritika je žurnalistický anebo umělecký text,⁴¹ uvádí dále Dominik Bárt a dodává, že „kritika má objektivním, analytickým a poučeným způsobem pojednat o uměleckém díle. Výsledný soud má být co nejvíce prostý subjektivně emočních uzavřených konotací, a naopak být systematický a jednotný svým aparátem a metodologií, aby i výsledná diskuse o díle byla jednotná a jasná.“⁴²

Autor studie rozvíjí argumenty, proč texty některých literárních kritiků (Eva Klíčová, Ladislav Slezák nebo Jitka N. Srbová) nejsou ve skutečnosti literárními kritikami, i přesto, že kvalitu některých z vybraných textů neupírá, pouze by je neřadil do jasně vymezeného žánru. V závěru nesouhlasí s názorem Pavla Mandyse, že má smysl psát kritiky či recenze na čtenáři nejžádanější díla, protože u ostatních a méně známých autorů či děl to může být spíše risk.

„Je třeba si připustit, že literární kritika nikdy nebyla a nebude vysoce atraktivní čtení pro širokou veřejnost, jako tomu může být u subjektivní umělecké reflexe děl; leč je to jediná cesta, jak smysluplně, systematicky a odborně literaturu dlouhodobě reflektovat, jak být progresivní. A začít v českém literárním prostoru rozlišovat mezi reflexemi, eseji a skutečnými kritikami je první a nejmenší krok, který lze pro literaturu udělat,“ uzavírá text Bárt.⁴³

⁴⁰ BÁRT, Dominik. *Znovu k literární kritice a reflexi literatury vůbec*. H7o: Host 7 dní online [online]. Host, 2022, 28. 4. 2022 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.h7o.cz/znovu-k-literarni-kritice-a-reflexi-literatury-vubec/>

⁴¹ BÁRT, Dominik. *Znovu k literární kritice a reflexi literatury vůbec*. H7o: Host 7 dní online [online]. Host, 2022, 28. 4. 2022 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.h7o.cz/znovu-k-literarni-kritice-a-reflexi-literatury-vubec/>

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

3 Literární periodika

V obou částech této diplomové práce jsou hojně využívanými zdroji literární a kulturní periodika – *Host*, *Tvar*, *A2*, *Literární noviny*, *iLiteratura*. Teorie se opírá o jejich výroky v části zabývající se literární kritikou či fenoménem současné české literatury navracející se k historii 20. století. Jako zdroje slouží také v kapitolách o autorkách Karin Lednické a Jakubě Katalpě. V rozsáhlé míře texty těchto periodik využívá praktická část, a to při analýze zde publikovaných kritických reflexí vybraných děl.

Dále se práce opírá o texty publikované v denním tisku a časopisech nebo jejich online mutacích. V případě vybraných autorek se dá říci, že texty jsou publikovány rovnoměrně jak v literárně zaměřených periodících, tak v běžném tisku. Nejvíce recenzí či kritik je publikováno na seveřech *Novinky* (Právo), *iDNES* (či v tištěné *MF DNES*) méně potom v *Lidových novinách*, *Deníku N* či týdeníku *Respekt*. V neposlední řadě práce analyzuje příspěvky z Českého rozhlasu, především ze stanice *Vltava*.

3.1 Literární měsíčník *Host*

Literární měsíčník *Host* má rozsáhlou tradici a jeho historie sahá až do roku 1921. Vznikl v Přerově, ale později byl přemístěn do Brna, a nakonec do Prahy. V počátečních letech zde publikovali členové *Devětsilu* nebo *Literární skupiny*, například Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval či František Halas. *Host* publikoval prózu i poezii a plynul v proudu expresionismu. V této podobě zanikl roku 1929.⁴⁴

V roce 1954 začal vycházet časopis pod názvem *Host do domu* pojmenovaný podle sbírky Jiřího Wolкера a vydávaný *Svazem československých spisovatelů*. „V prvních ročnících šedivý provinční věstník. Později, pod taktovkou básníka Skácela, stěžejní kulturní žurnál své doby s ikonickou obálkou,“⁴⁵ uvádí web časopisu *Host*. Právě pod vedením šéfredaktora Jana Skácela se stal *Host do domu* hlavním dobovým kulturním časopisem. Zásadními jmény časopisu byly Jan Skácel, Milan Uhde, Zdeněk Kožmín, Milan Suchomel, Ludvík Kundera, Jan Trefulka, Oldřich Mikulášek a mnoho dalších.

⁴⁴ *O nás: Historie*. Časopis *Host* [online]. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu HOST, c2023 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://casopishost.cz/o-nas>

⁴⁵ Tamtéž.

Časopis byl úředně zastaven v roce 1970, jako centrum názorové opozice neprošel normalizačními snahami.⁴⁶

V roce 1985 se Dušan Skála rozhodl *Host* oživit, tentokrát již bez přízviska *do domu*. V období od roku 1985 do roku 1989 vyšlo samizdatem pět obsáhlých sborníků, do jejichž tvorby i distribuce se zapojili mimo umělců také vysokoškoláci. Roku 1993 vznikl oficiálně *Spolek přátel vydávání časopisu Host* a stal se vydavatelem literárního měsíčníku tak, jak ho známe dnes. Později vzniklo také stejnojmenné nakladatelství.^{47, 48}

Aktuálně v časopisu *Host* najdeme příspěvky předních českých autorů a autorek kritik, mezi které patří Hana Řehulková, Ondřej Nezbeda, Klára Fleyberková či Jan Němec. Časopis působí také online s názvem *H7o (Host 7 dní online)*.⁴⁹

3.2 *Tvar*

Čtrnáctideník *Tvar* začal vycházet krátce po Sametové revoluci roku 1990 v nakladatelství *Československý spisovatel*. Stal se tak nástupcem oficiálního literárního časopisu *Kmen* (1982–1990), jež byl vydáván nejprve jako příloha *Tvorby* a od roku 1988 samostatně vydavatelstvím *Československý spisovatel*. V roce 1990 začalo *Sdružení českých spisovatelů* vydávat nejprve týdeník a později obtýdeník *Tvar*, který později spolu s Michalem Třeštíkem začal vycházet pod *Klubem přátel Tvaru*.^{50, 51}

Zpočátku se časopis věnoval především těm autorům, kteří v předchozím období nemohli oficiálně publikovat, a to českým i zahraničním. „*Tvar* se stal jedním z pevných bodů literárního života, skupinově nevyhraněným a generačně otevřeným. Od počátku

⁴⁶ SVOBODA, Richard. *HOST DO DOMU: 1954–1970*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=107&hl=host+>

⁴⁷ PŘIBÁŇOVÁ, Alena. *HOST*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 12. 2013 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1691&hl=host+>

⁴⁸ *O nás: Historie*. Časopis *Host* [online]. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu *HOST*, c2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://casopishost.cz/o-nas>

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ *O časopisu Tvar*. *Tvar: obtýdeník živé literatury* [online]. Praha: Klub přátel *Tvaru* [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://itvar.cz/info>

⁵¹ ZELINSKÝ, Miroslav a Veronika KOŠNAROVÁ. *TVAR*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 22. 5. 2010 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=229&hl=tvar+>

své existence list v širokém záběru tiskne původní českou literární vědu a publicistiku,⁵² uvádí *Slovník české literatury po roce 1945*.

Online mutací časopisu *Tvar* je web *Ravt* a nepravidelnou přílohou *Triangl*, který se zabývá literaturou pro dospívající a mladé dospělé. *Tvar* pořádal do roku 2020 také čtenářskou anketu *Tvárnice*, jež vybírala *Kritika roku*. Vítěz poté volil *Literární dílo roku* a získal roční prostor k reflektování současné literární scény a publikaci autorských textů. V minulosti v anketě zvítězili Jan M. Heller, Eva Klíčová, Olga Stehlíková nebo Boris Hokr.⁵³

3.3 A2

Kritický kulturní čtrnáctideník *A2* neboli „*advójka*“ vznikl v roce 2005 po odchodu několika členů redakce *Literárních novin*. Spor v *Literárních novinách* s šéfredaktorem Jakubem Patočkou vyvrcholil odchodem celkem 11 lidí, 5 z nich se zapojilo do založení nezávislého literárního a kulturního časopisu *A2*.⁵⁴ Šéfredaktorkou se stala Libuše Bělunková, dalšími členy byli Jan Machonin, Jiří Růžička, Filip Pospíšil a Lukáš Rychetský. Mezi externisty se objevil například Jan Bělíček či Jiří Holub. Název *A2* vznikl podle sídla časopisu v Americké ulici č. p. 2 na pražských Vinohradech.⁵⁵

A2 si klade za cíl reflektovat kulturu v co nejširším záběru, tedy včetně politického či společenského kontextu. Najdeme zde eseje, kritiky, recenze, rozhovory, prózu, poezii, akademické texty a mnoho dalšího. Autoři jsou „respektovaní publicisté, literáti, výtvarníci, hudebníci a akademičtí pracovníci, ale také aktivisté, začínající autoři, studenti nebo výrazné osobnosti společenského a kulturního dění,⁵⁶“ uvádí *A2* na svém webu.

⁵² ZELINSKÝ, Miroslav a Veronika KOŠNAROVÁ. *TVAR*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 22. 5. 2010 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=229&hl=tvar+>

⁵³ *Tvárnice*. *Tvar: obytýdeník živé literatury* [online]. Praha: Klub přátel Tvaru [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://itvar.cz/tvarnice>

⁵⁴ ŠTINDL, Ondřej. *Redakci Literárních novin opouští 11 redaktorů*. BBC [online]. Praha: BBC, c2023, 7. 3. 2005 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

https://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2005/03/050307_cz_literarni_noviny_pckg.shtml

⁵⁵ *Startuje nový kulturní časopis A2*. Právo: Novinky.cz [online]. Borgis, c2003–2023, 6. 10. 2005 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-startuje-novy-kulturni-casopis-a2-40106817>

⁵⁶ *O nás*. *A2* [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/o-nas/index#intro>

Od ledna do dubna 2023 byla na serveru *Donio* spuštěna crowdfundingová kampaň s názvem *A2 je víc než časopis. Společně vytváříme prostor pro kulturu. A2023*, která měla za cíl vybrat 400 000 Kč a novým web projektu, který by umožnil rozšíření a inovaci publikovaného obsahu. *A2* se podle svého vyjádření na *Donio* chce začít realizovat v audiovizuální tvorbě, k čemuž potřebuje novou webovou platformu. Do této chvíle web sloužil spíše k uvádění textů z tištěných čísel nebo publikaci přímo online.⁵⁷

3.4 Literární noviny

Literární noviny vznikly roku 1927 jako nakladatelský časopis. Plnily funkci informativní, ale zároveň zastupovaly literárněkritický styl, v některých obdobích se podobaly spíše kulturní revue. Prvními předválečnými šéfredaktory byli například Václav Kaplický nebo Miroslav Novotný. Po válce byly v roce 1946 noviny obnoveny a vycházely do roku 1951.⁵⁸

V totalitním Československu prošel časopis mnoha změnami. Nejprve byl roku 1952 svěřen *Svazu československých spisovatelů*, zlaté období noviny zažily v letech šedesátých, kdy je vedl Milan Jungmann a vycházely texty například Karla Kosíka, Sergeje Machonina, Jiřího Opelíka či Karla Hvíždaly. Mezi lety 1964 a 1967 dosahovaly *Literární noviny* až 130 000 prodaných výtisků.⁵⁹ Po rozhodnutí ÚV KSČ v roce 1967 začaly noviny spadat přímo pod *Ministerstvo kultury a informací* a tím se kompletně vyměnila redakce včetně šéfredaktora.^{60, 61} V tomto období řídil *Literární noviny* Jan Zelenka. Se Zelenkovým vedením se stále snižovala kvalita příspěvků v *Literárních novinách*, nakonec došlo k bojkotu členů redakce a odchodu několika z nich.

⁵⁷ *A2 je víc než časopis. Společně vytváříme prostor pro kulturu. A2023*. Donio [online]. 26. 1. 2023 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.donio.cz/advojka-a2023>

⁵⁸ DOKOUPIL, Blahoslav. *LITERÁRNÍ NOVINY: 1927-51*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

<http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=151&hl=literárn%C3%AD+noviny+>

⁵⁹ KOPÁČ, Radim. *Literárky u konce s dechem. Legendární „literární“ list, jenž kdysi hýbal veřejným míněním, přestane vycházet*. Deník N [online]. N Media, 18. 5. 2020 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://denikn.cz/361377/literarky-u-konce-s-dechem-legendarni-literarni-list-jenz-kdysi-hybal-verejnym-minenim-prestane-vychazet/>

⁶⁰ DOKOUPIL, Blahoslav. *LITERÁRNÍ NOVINY: 1952-67*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

<http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>

⁶¹ Tamtéž.

Ti začali v roce 1968 vydávat *Literární listy*, později pouze *Listy*: „LL reagovaly na uvolňující se politické ovzduší Pražského jara a samy přispívaly k rozšiřování prostoru pro svobodnou diskusi. (...) Vedle literárních a kulturních otázek programově otvíraly politická a filozofická témata: současnost tzv. české otázky, perspektivy a humanizace socialismu, občanské svobody a jejich záruky, politický systém a pluralita politických stran, vztah mezi inteligencí a dělníky, problémy přímé demokracie a dělnické samosprávy, federalizace státu a česko-slovenské vztahy, studentské bouře ve Francii, vztah Československa k izraelsko-arabskému konfliktu...“⁶² uvádí Blahoslav Dokoupil. V období mezi únorem 1968 a květnem 1969 se *Literární listy* prodávaly v nákladu 300 000⁶³ a jejich čtenost byla pravděpodobně několikrát vyšší. Pro *Literární listy* psali v této době významní autoři jako A. J. Liehm, Ludvík Vaculík, Jindřich Chaloupecký, Ivan Klíma, Václav Havel, Milan Kundera, Karel Kosík a mnoho dalších.⁶⁴

Porevoluční podoba *Literárních novin* vznikala od dubna 1990 jako týdeníková příloha *Lidových novin* pod vedením Vladimíra Karfíka. Samostatný list se z nich stal až v roce 1992 a o rok později je začala vydávat *Společnost pro Literární noviny*. V devadesátých letech se v jejich obsahu střetávají dva proudy, a to literárně zaměřený vs. kulturně-společenský. Avšak redakce si stále udržovala velká autorská jména jako jsou Michal Ajvaz, Jiří Cieslar, Sergej Machonin nebo Ivan Wernish.⁶⁵

V roce 1999 došlo ve vedení novin ke změně, kdy se stal novým šéfredaktorem sociolog a ekologický aktivista Jakub Patočka.⁶⁶ Ten přebral noviny v době, kdy jejich čtenost již značně upadla.⁶⁷ S ním se však situace nelepší, čtenáři jsou nespokojení a témata jsou stále více politická a společenská. Vyvrcholí to sporem na jaře 2005, kdy

⁶² DOKOUPIL, Blahoslav. *LITERÁRNÍ LISTY: 1968*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=149&hl=listy+>

⁶³ KOPÁČ, Radim. *Literárky u konce s dechem. Legendární „literární“ list, jenž kdysi hýbal veřejným míněním, přestane vycházet*. Deník N [online]. N Media, 18. 5. 2020 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://denikn.cz/361377/literarky-u-konce-s-dechem-legendarni-literarni-list-jenz-kdysi-hybal-verejnym-minenim-prestane-vychazet/>

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ ŠTOLBA, Jan. *Pohled do historie: Literární noviny vycházejí 90 let*. MediaGuru [online]. PHD, c2023, 23. 3. 2017 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2017/03/pohled-do-historie-literarni-noviny-vychazeji-90-let/>

⁶⁷ KOPÁČ, Radim. *Literárky u konce s dechem. Legendární „literární“ list, jenž kdysi hýbal veřejným míněním, přestane vycházet*. Deník N [online]. N Media, 18. 5. 2020 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://denikn.cz/361377/literarky-u-konce-s-dechem-legendarni-literarni-list-jenz-kdysi-hybal-verejnym-minenim-prestane-vychazet/>

z redakce odejde několik předních autorů: „Šéfredaktor *Literárních novin* nefunguje jako šéfredaktor, to znamená, že noviny dva roky dělá redakce sama,"⁶⁸ uvedla pro *BBC* Libuše Bělunková, která se později stala jednou ze zakladatelek časopisu *A2*. Od roku 2009 vydávala *Literární noviny* společnost *Litmedia* a šéfredaktorem se stal nejprve Zbyněk Fiala, jehož brzy vystřídal Petr Bílek. *Literární noviny* se pod jeho vedením staly měsíčníkem s podtitulem *List pro kritické myšlení* a postupně si začaly získávat zpět své místo na literární a kulturní scéně.⁶⁹ Poslední číslo *Literárních novin* vyšlo 28. května 2020, s tím, že vydavatel Miroslav Pavel tvrdil, že vydávání časopisu je pouze pozastaveno.⁷⁰

3.5 *iLiteratura*

Projekt *iLiteratura* zajišťuje *Sdružení pro iLiteraturu*, z. s. Vznikl v letech 2000 až 2002 a jeho šéfredaktorkou je Jovanka Štolová. Chod projektu zajišťují Jan. M. Heller, Kamila Drahoňovská, Jan Lukavec, Pavel Mandys, Jitka Nešporová a několik dalších stálých členů redakce. Na obsahu se však podílí skupina 150 recenzentů, kteří na webu *iLiteratura* publikují autorské texty. Většinou jde o literární teoretiky a kritiky, publicisty či překladatele. Na webu *iLiteratura* vychází každoročně přes 700 článků.⁷¹

„Prioritou časopisu je kvalitní literární kritika. Stěžejní část obsahu tvoří recenze původní české tvorby a českých překladů ze zahraničních literatur, v menší míře je komentována i zahraniční knižní produkce,"⁷² uvádí web. Najdeme tam mimo recenzí a kritik také rozhovory, sloupky, glosy, redakční výběry knih, reflexe a další. „Typickým čtenářem je člověk s VŠ vzděláním s určitým kulturním rozhledem, z 60 % jde o ženy, nejčastější čtenáři jsou z věkové kategorie 18 až 45 let, výjimkou však nejsou ani senioři (65+). Vedle odborných kruhů (pedagogové, novináři, překladatelé, nakladatelé,

⁶⁸ ŠTINDL, Ondřej. *Redakci Literárních novin opouští 11 redaktorů*. BBC [online]. Praha: BBC, c2023, 7. 3. 2005 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z:

https://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2005/03/050307_cz_literarni_noviny_pckg.shtml

⁶⁹ ŠTOLBA, Jan. *Pohled do historie: Literární noviny vycházejí 90 let*. MediaGuru [online]. PHD, c2023, 23. 3. 2017 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2017/03/pohled-do-historie-literarni-noviny-vychazeji-90-let/>

⁷⁰ KOPÁČ, Radim. *Literárky u konce s dechem. Legendární „literární“ list, jenž kdysi hýbal veřejným míněním, přestane vycházet*. Deník N [online]. N Media, 18. 5. 2020 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://denikn.cz/361377/literarky-u-konce-s-dechem-legendarni-literarni-list-jenz-kdysi-hybal-verejnym-minenim-prestane-vychazet/>

⁷¹ *O projektu*. *iLiteratura* [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/o-projektu>

⁷² Tamtéž.

knihovníci) nás pravidelně sledují zejména studenti a obecně lidé se zájmem o literaturu a četbu,⁷³ shrnuje *Sdružení pro iLiteraturu*.

Společnost *Sdružení pro iLiteraturu* dále připravuje *Knížní servis pro Radio 1* nebo podcast *iLiPodcast: Pod hřbety knih*, který vzniká mezi lety 2022 a 2024 za podpory Fondů EHP a Norska.⁷⁴

⁷³ *O projektu*. iLiteratura [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/o-projektu>

⁷⁴ Tamtéž.

4 Rozhovor (teoretické ukotvení pojmu)

Vymezení pojmu *rozhovor* je pro tuto práci stěžejní, protože z rozhovorů publikovaných v médiích nejen čerpá, ale zároveň si klade za cíl vést vlastní rozhovory s autorkami vybraných děl.

Je záhodné začít definicí pojmu *interview* ze *Slovníku žurnalistiky*. Rozhovor je „žurnalistická metoda, jak získat informace, i samostatný v médiích uplatňovaný žánr střídání otázek a odpovědí, v němž partneri mají jasně stanovené role tazatele a odpovídajícího.“⁷⁵ Interview má několik možných forem a základními jsou: a) čistý dialog, b) monolog, c) rozprava, d) autointerview, e) nepravé interview. Konečná forma interview se může prolínat s dalšími žánry, novinář může v textu kombinovat několik metod k dosažení výsledného textu (např. reportážní prvky či popis okolností vzniku). Své vlastní typy a formy interview rozlišuje zvláště televize (zpravodajské, publicistické, live nebo předtočené) a rozhlas (reportážní, zpravodajské, publicistické, portrétní, komentující či rozborové).⁷⁶

Barbora Osvaldová popisuje novináře při interview jako „*médium*“, které by mělo být můstkem mezi zpovídaným a čtenářem. Uvádí, že je nutné, aby výsledné interview bylo srozumitelné pro čtenáře a zároveň, aby si zpovídaný po přečtení či poslechu řekl: „Není to přesně, co jsem řekl, ale je to přesně, co jsem chtěl říct.“⁷⁷ Znamená to tedy, že novinářova funkce po získání interview je převést myšlenky a slova zpovídaného do takové formy, která bude stravitelná pro koncového příjemce a zároveň se s ní bude plně ztotožňovat autor myšlenek.

Na osobnost interviewujícího novináře se zaměřuje také Ondřej Neff, který říká, že tazatel by měl do rozhovoru vkládat co nejméně svých poznámek a soudů.⁷⁸ Na tom se shoduje s Jindřichem Šídlm: „(...) tady nejde o vás, ale o člověka, který vám věnuje hodinu svého času.“⁷⁹ A přidává se k nim také Petr Volf, který říká, že „novinář nemá být

⁷⁵ OSVALDOVÁ, Barbora. *Interview*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA, ed. *Slovník žurnalistiky: Výklad pojmů a teorie oboru*. Praha: Karolinum, 2017, s. 115–116.

⁷⁶ Tamtéž, s. 115–116.

⁷⁷ OSVALDOVÁ, Barbora. *Rozhovor o interview*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 5–7.

⁷⁸ NEFF, Ondřej. *Rozhovor s Gigantem*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 44.

⁷⁹ ŠÍDLO, Jindřich. *Interview je zpráva*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 61.

soudce.“⁸⁰ Ivo Fencel vše dokládá myšlenkou novináře Trumana Capoteho: „Umění rozhovoru spočívá ve schopnosti naprosto potlačit sám sebe.“⁸¹

Olga Sommerová tvrdí, že „kvalita rozhovoru se odvíjí od osobnosti tazatele.“⁸² A přirovnává to k důležitosti role režiséra při utváření filmu. V závěru dodává, že schopnost a um věst kvalitní profesní dialog se přímo odvíjí od schopnosti konverzovat a věst dialogy v osobním životě.⁸³

Přehnaná exhibičnost novináře je podle mnohých autorů většinou na škodu. „Občas mě vyzpovídají novináři, jejichž otázky jsou delší než moje odpovědi. Člověk úplně cítí, jak tomu protějšku vlastně o odpověď ani moc nejde, stačí, když se uspokojí tou exhibiční otázkou. A na tu se většinou dost špatně odpovídá,“ shrnuje Marek Erben.⁸⁴

Na čem se nejspíše každý novinář či autor rozhovorů shodne je fakt, že je nutné být připravený, a to velmi pečlivě. Světlana Witowská na jednom ze svých seminářů zmínila, že i na půl hodinový rozhovor připravuje raději několikanásobné množství otázek, než bude pravděpodobně využito. Interviewující totiž nikdy neví, v jaké náladě a rozpoložení zpovídáný na rozhovor dorazí, a jak dlouhé budou jeho odpovědi. Pokud jednoslovné, může se stát, že se interviewující po 10 minutách nemá na co ptát. Což je obzvlášť nepříjemné v případě, že jde o live interview v TV nebo rozhlase, kde zaplňujete určitý časový blok.

Způsoby přípravy na rozhovor se u jednotlivých novinářů liší. V publikaci *Rozhovory o interview* je zastoupeno několik z nich. Jeden ze způsobů přípravy popisuje Ondřej Neff v podkapitole *Příprava na Giganta*: „Je dobře si ujasnit, co nás na Gigantovi zajímá. (...) Google dodá materiál, ale klíč ke Gigantovi, ten si musíme najít sami.“⁸⁵ Vysvětluje to tak, že je potřeba do hloubky zkoumat zpovídáného a hledat nové přístupy

⁸⁰ VOLF, Petr. *Umění v rozhovoru*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 109.

⁸¹ Myšlenka Trumana Capoteho in: FENCL, Ivo. *Umění rozhovoru*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 121.

⁸² SOMMEROVÁ, Olga. *Rozhovor, jak ho dělám já*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 101.

⁸³ Tamtéž, s. 101–104.

⁸⁴ TEJKALOVÁ, Alice. *Dostat se pod povrch, rozhovor o interview II s Markem Ebenem*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 149–152.

⁸⁵ NEFF, Ondřej. *Rozhovor s Gigantem*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 41–42.

k němu, nové otázky. Protože se nechceme po desáté ptát na to samé, co ostatní média. Jindřich Šídlo uvádí, že novinář by neměl být „overdressed“ ve smyslu „overeducated“, protože by mohl chytat politika za slovo. Musí mít však dostatečné znalosti kontextu: „Politik musí vědět, že proti němu sedí novinář se znalostí věci, kterého jen tak nezadupe do země. (...) Měl by to být férový souboj.“⁸⁶ Václav Moravec ve své kapitole říká, „že je to právě příprava, která především rozhoduje o tom, jak kvalitní rozhovor bude a zda se podaří novináři získat z hosta maximum.“⁸⁷

Radim Kopáč se ve své části publikace *Rozhovory o interview* zmiňuje o korespondenčním rozhovoru, ke kterému je často nutné se uchýlit, a to z různých důvodů. „Pochází-li dotazovaný z ranku literárního (anebo výtvarného, fotografického), častokrát pro něj platí, že ačkoliv má jeho psaný projev osobitý výraz a daří se mu skrze psanou, literární řeč dobývat nová území či otvírat neobvyklá témata, živé sdílení hovoru odmítá: buď je introvertní povahy nebo považuje rizika improvizace za příliš vážná pro náležitou formulaci své myšlenky.“⁸⁸

Právě ke korespondenční formě rozhovoru se nakonec musela uchýlit tato práce, a to z osobních důvodů zpovídaných. Otázky jim tak byly zaslány přímo nebo skrze tiskovou mluvčí a autorky dostaly prostor k písemnému vložení odpovědí. Samozřejmě je zde nutné počítat s tím, že zpovídaný bude mít velký časový prostor k promyšlení odpovědi a její formulaci či následné úpravě. Snížená autenticita by ale neměla v tomto případě být citelná, protože se nejedná o útočné či kontroverzní otázky. Rozhovory slouží spíše k poskytnutí prostoru pro vyjádření se autorkám, na jejichž díle tato práce staví a k drobnému upřesnění či dovysvětlení některých otázek, jež vyvstaly v průběhu psaní práce.

⁸⁶ ŠÍDLO, Jindřich. *Interview je zpráva*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 62–63.

⁸⁷ MORAVEC, Václav. *Rozhovor v rozhlasovém a televizním vysílání*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 73.

⁸⁸ KOPÁČ, Radim. *Čtyřlístek poznámek k rozhovoru*. In: OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009, s. 139–142.

5 Fenomén současné české literatury navracející se k historii 20. století

5.1 Vývoj české literatury ve 21. století

V souvislosti se současnou českou literaturou si nejprve stručně shrneme vývoj českého literárního pole v novém tisíciletí. Soubor studií a kritik *V souřadnicích mnohosti* zabývající se literaturou první dekády 21. století charakterizuje toto období jako rozpínání literatury do větší šíře, otevírání světa a vzdalování se apolitičnosti tvorby 90. let. Zároveň už nedochází v takové míře k „*dohánění restů*“ z totalitních let a česká literatura se začíná plně soustředit na novou tvorbu.⁸⁹

„Umělecká próza se pohybovala v relativně ustáleném, tradičním širokém rozpětí ohraničeném dvěma póly: vedle sebe tu stála díla elitní, čtenářsky náročná, využívající experimentální, reflexivní a esejistické prvky, a literatura na hranici populární zábavy vycházející v relativně vysokých nákladech a řídicí se pravidly komerční podbízivosti. Mezi tím se ustavil nejasně ohraničený okruh próz, jenž bývá označován jako literární mainstream,“ popisuje stav české literatury v novém miléniu Alena Fialová.⁹⁰ Zmíněný umělecký mainstream Fialová definuje jako díla, která si udržela uměleckou hodnotu, ale zároveň vsadila na oslovení širšího okruhu čtenářů pomocí poutavých příběhů, atraktivních reálií a zápletek či tématu.⁹¹

Proměňovaly se také generace autorů, na stejném poli působila generace autorů z šedesátých let (Josef Škvorecký či Arnošt Lustig) a nejmladší autoři (Michal Ajvaz či Jan Balabán). Fialová vyzdvihuje také čím dál větší pozornost dílům mladých autorek, které tematizují intimní a rodinné vztahy, citové problémy, hledání sama sebe atd. (Petra Soukupová nebo Natálie Kocábová). Nové bylo také zasazení děje do neznámého a pro střední Evropu exotického prostředí Jižní Ameriky či Sibiře, kam Fialová řadí díla

⁸⁹ PIORECKÝ, Karel. *Česká literární kultura 2001–2010*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 13.

⁹⁰ FIALOVÁ, Alena. *Próza: V novém miléniu*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 341.

⁹¹ Tamtéž, s. 341.

Martina Ryšavého nebo Markéty Pilátové. Dalším fenoménem, který autorka specifikuje a přibližuje je tématem této práce, a to navracení se k novodobé historii.⁹²

5.2 *Současný knižní trh*

Vyvíjí se také knižní trh, vydávání knih je technologicky stále rychlejší a jednodušší proces. K vrcholu produkce v novém tisíciletí došlo v roce 2008, kdy podle údajů Národní knihovny a citovaného zdroje vyšlo 18 520 knižních titulů.⁹³ Při porovnání s rokem 2021, kdy bylo vydáno 14 200 titulů, zjistíme, že jde o pokles, nicméně v kontextu meziročního porovnání byl právě rok 2021 úspěchem ve znamení překonání covidové krize z roku 2020 a růst o 8 %. Martin Vopěnka, předseda svazu českých knihkupců a nakladatelů, ve výroční Zprávě o českém knižním trhu 2021/2022 dodává, že na rekordní čísla let minulých se produkce nejspíš již nedostane.⁹⁴

To ovšem podle mnohých nemusí být apriori špatně, upozorňují totiž již od konce první dekády 21. století na tzv. „překnížkování“. Tento pojem vychází z teze Jiřího Trávnička, který s ní konfrontoval tehdejšího předsedu SČKN Vladimíra Pistoriuse, jež s ním ale nesouhlasil a stál si za tím, že čím větší nabídka, tím spokojenější by čtenáři měli být.⁹⁵

Krom samotné literární tvorby, přístupů knihkupců, stavu českého literárního trhu se také globálně proměňoval technologický svět a možnosti digitalizace, přístupu čtenářů

⁹² FIALOVÁ, Alena. *Próza: V novém miléniu*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 342.

⁹³ Údaj se ve výročních zprávách SČKN proměňuje, nicméně přesáhnutá byla hranice 18 000 výtisků, stejně jako v roce 2007 (18 029). Číslo 18 520 udává Karel Piorecký. Zde: PÍORECKÝ, Karel. *Česká literární kultura 2001–2010*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 13. A odkazuje se k němu také zpráva na serveru Novinky.cz: ČTK. *Počet knih vydaných v ČR loni vzrostl, většinou nejde o uměleckou literaturu*. Novinky.cz [online]. Seznam.cz, 2009, 10. 3. 2009 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-pocet-knih-vydanych-v-cr-loni-vzrostl-vetsinou-nejde-o-umeleckou-literaturu-40221266>

⁹⁴ Svaz českých knihkupců a nakladatelů. *Zpráva o českém knižním trhu 2021/2022*. Praha: SČKN, 2022. Dostupné také z:

[https://www.sekn.cz/file/wysiwyg/files/Zprava_o_ceskem_kniznim_trhu_2021_22\(2\).pdf](https://www.sekn.cz/file/wysiwyg/files/Zprava_o_ceskem_kniznim_trhu_2021_22(2).pdf)

⁹⁵ Rozhovor z časopisu Host (Host 2008, č. 7, s. 41–42) cituje Karel Piorecký. Zde: PÍORECKÝ, Karel. *Česká literární kultura 2001–2010*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 13.

k internetu, později k sociálním sítím, mobilním aplikacím apod. To všechno se odráží na tržním odvětví obchodujícím s literaturou.⁹⁶

Pro porovnání rekordního roku 2008 a roku 2022, v prvním zmíněném byla nejprodávanější knihou *Román pro muže* Michala Viewegha, v roce 2022 na prvním místě *Bílá Voda* Kateřiny Tučkové a na druhém *Šikmý kostel* Karin Lednické.^{97, 98}

5.3 Popis fenoménu

Navracení se k dějinám 20. století a zasazování děl do „velkých dějin“ popisuje Fialová jako jedno z logických vyústění doby, kdy společenská témata prvních let 21. století byla propletená, složitá a zachycení současnosti často vedlo spíše k povrchním či nevýrazným dílům, kterým přirozeně chyběl odstup. „Jako mnohem nosnější a aktuálnější se ukázalo být téma dosud nevyřešených vin a morálních dilemat „velkých dějin“, které spoluutváří národní mentalitu. Dvacetiletý odstup od komunistického režimu a širší historicko-politické diskuze přesahující národní hranice odstartovaly hlubší celospolečenské i odborné úvahy o povaze totalitních režimů a vyrovnávání společnosti s nimi,⁹⁹ popisuje Fialová.

Jako nejvýraznější trend spatřuje autorka navracení se k období mezi čtyřicátými až osmdesátými lety 20. století. „Charakteristickými náměty se staly zvláště křivdy během osvobození a odsunu Němců a komunistická persekuce v padesátých letech. Léta normalizace se pak jevila spíše jako intimnější, často tragikomicky laděný prostor dětství a mládí,¹⁰⁰ uvádí Fialová. Nejednalo se jen o literaturu, ale o celospolečenský fenomén,

⁹⁶ PIORECKÝ, Karel. *Česká literární kultura 2001–2010*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 14–16.

⁹⁷ ČTK. *Počet knih vydaných v ČR loni vzrostl, většinou nejde o uměleckou literaturu*. Novinky.cz [online]. Seznam.cz, 2009, 10. 3. 2009 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-pocet-knih-vydanych-v-cr-loni-vzrostl-vetsinou-nejde-o-umeleckou-literaturu-40221266>

⁹⁸ Svaz českých knihkupců a nakladatelů. *Nejprodávanější knihou roku 2022 se stala Bílá voda Kateřiny Tučkové: SČKN TOP 10 pro rok 2022 v kategorii beletrie*. Praha: SČKN, 2022. Dostupné také z: https://www.sckn.cz/file/wysiwyg/files/zebricek_2022.pdf

⁹⁹ FIALOVÁ, Alena. *Próza: V novém miléniu*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 342–343.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 342–343.

dokládá autorka na dramatické a kinematografické tvorbě (*Želary* (2003), *Grandhotel* (2006), *Pelišky* (1999), *Pupendo* (2003), *Občanský průkaz* (2010) a další).¹⁰¹

Můžeme debatovat nad tím, proč právě osudy postav zasazené do doby desítky let vzdálené jsou pro čtenáře tak atraktivní. Nicméně zdá se, že tím čeští autoři, a možná více specificky autorky, našli klíč k atraktivitě. Spletité lidské osudy, bohaté náměty pro vykreslení postav na obou pólech morálních zásad, barvitě a lákavě prostředí našich dějin, to vše dohromady dává fungující celek.

„Výrazný proud tvořilo v české próze nového milénia tradiční, nyní opět oživené téma druhé světové války, holocaustu a života v protektorátu. (...) Oproti starším vlnám prózy s touto tematikou vyl pro novou produkci příznačný důraz na faktografickou práci s prameny a literaturou, které sloužily autorům jako inspirace pro fikční vyprávění...“¹⁰² Fialová tematizuje díla zabývající se vztahy Čechů a Němců, přičemž vyzdvihuje, že je viditelná změna optiky, jakou nová generace autorů a autorek na tuto problematiku nahlíží. Zatímco dřívější díla s touto tematikou mohla být tradičně černobílá s interpretací nacistů jako nepřátel, nová díla refletovala spíše konkrétní lidské osudy, utrpení na obou stranách, traumatizující krutosti během konce války atd. Zmiňuje zásadní díla Kateřiny Tučkové *Vyhnání Gerty Schnirch* (2009) a Radky Denemarkové *Peníze od Hitlera* (2006). Podtématem vztahů Čechů a Němců je podle Fialové samotný akt vysídlování Sudet, patrný například v tvorbě Jaroslava Rudiše (*Grandhotel* (2006), *Alois Nebel* (2006)) nebo Martina Fibigera (*Anděl odešel* (2008)).¹⁰³

Fenoménem beletrie, jež se navrácí k novodobým dějinám se přirozeně zabývá česká kritická obec. Pro tuto kapitolu je zajímavý obecný popis situace, ve které se česká próza nachází: „Historický román výrazně vzdouvá vlnu zájmu o domácí prózu. Jako by trochu suploval za podvyživený školní dějepis i dekády komunistického přepisování dějin. Otevírá některá nepřijemná témata: kolaboraci s kdekým nebo poválečné vyhnání Němců. „Věk extrémů“, ono krátké dvacáté století, je bohatým rezervoárem zápletek i

¹⁰¹ FIALOVÁ, Alena. *Próza: V novém miléniu*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 342–343.

¹⁰² FIALOVÁ, Alena. *Próza: V novém miléniu*. In: FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 361.

¹⁰³ Tamtéž, s. 361–364

emocí,¹⁰⁴ píší v úvodu autoři kritické diskuze časopisu *Host* (04/2021) Eva Klíčová, Pavel Janoušek a Radomil Novák.

Je navracení se k dějinám pouze časově ohraničený fenomén, který se postupně naplní, čtenáři se ho nasytí, autorky odejdou do literárních důchodů a přijde něco nového? To připouští Jan M. Heller ve svém článku *Konec kolektivní terapie? O čem a jak se píše v nejmladší generaci české prózy*¹⁰⁵ v online verzi časopisu *Tvaru*. Uvádí, že určovat a oddělovat generace autorů je obtížné, ale přeci jen jsou mezi nimi znatelné rozdíly. Heller ve svém textu popisuje jednotlivé znaky děl nejmladších autorů současné české literatury a porovnává je se souběžně současnými autory starší generace: „Mezi nejmladší prózou absentuje i potřeba terapeutického zpracování poválečných dějin, jak proběhlo u předchozích generací, ať již mluvíme o tematice odsunu německojazyčného obyvatelstva (Denemarková, Tučková, Katalpa), nebo komunistické totality (Mornštajnová, Hájíček). Asi se lze shodnout na slovech Václava Černého, že každé umělecké dílo odpovídá na nějakou „sociální zakázku“ – znamená to tedy, že nejmladší próza vychází vstříc publiku, které spíše, než kolektivní rány historie zajímají individuální poranění tady a teď, navíc taková, která se teprve nedávno vymanila z tabuizované sféry – jako je třeba duševní nemoc?“¹⁰⁶ polemizuje Heller a dodává, že „dějinné události 20. století už jsou pro nastupující generaci ve stejné kategorii jako třicetiletá válka“.¹⁰⁷

¹⁰⁴ JANOUŠEK, Pavel a Radomil NOVÁK, KLÍČOVÁ, Eva, ed. Dějiny jako zbytková drsná romantika: kritika v diskuzi. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Host, 2021, XXXVII (4), 62–65. ISSN 1211-9938.

¹⁰⁵ HELLER, Jan M. *Konec kolektivní terapie? O čem a jak se píše v nejmladší generaci české prózy: Mladá krev*. Tvar: obtýdeník živé literatury. Praha: Klub přátel Tvaru, 2021, 01/2021, 32(1). Dostupné také z: <https://itvar.cz/konec-kolektivni-terapie-o-cem-a-jak-se-pise-v-nejmladsi-generaci-ceske-prozy>

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

6 Karin Lednická a její tvorba

Karin Lednická je současná česká spisovatelka, nakladatelka a překladatelka. Narodila se 5. února 1969 v Karviné, vyrostla v Havířově a aktuálně žije v Ostravě. Ve své tvorbě se zabývá „ztraceným městem“ stará Karviná, potažmo celým okolním regionem. Tam podle svých slov strávila většinu života a historii regionu zpracovává v trilogii *Šikmý kostel*.¹⁰⁸

Původně chtěla Karin Lednická po maturitě studovat knihovnictví a žurnalistiku, což ji ale nebylo v tehdejší komunistickém Československu umožněno, a tak nastoupila do zaměstnání v průmyslových podnicích na Karvinsku.¹⁰⁹ Po revoluci se dostala ke své vysněné profesi a začátkem 90. let začala psát pro regionální média. Ke studiím se nicméně ještě vrátila, a to mezi lety 1993 a 1994, kdy žila v Londýně a studovala angličtinu a anglickou historii, což ji nejspíše vedlo k překládání beletrie po jejím návratu do Česka.

V roce 1997 založila Lednická nakladatelství *Domino*, které vedla více než 20 let, figurovala v něm jako nakladatelka i překladatelka. V roce 2019 jej koupila společnost *Albatros Media*. O rok později (2020) vyšel první díl trilogie *Šikmý kostel* pod nakladatelstvím *Bílá vrána*.¹¹⁰ Tuto situaci komentuje autorka v rozhovoru pro časopis *Respekt* takto: „Už mě nebavilo vyhledávat, posuzovat a vydávat další knihy, které pak zapadnou mezi stovkami ostatních, a já budu čelit tlaku distributora, abych je dala do výprodeje. Byla to hrozná frustrace. A ruku v ruce s tím šla touha psát. Neobjevila se náhle, píšu celý život, ale pro soustředěné psaní jsem si potřebovala vytvořit prostor.“¹¹¹

Její tvorba je často přirovnávána k realistické próze 19. století, takzvané české klasice. Autorka ji označuje jako svůj autorský záměr, protože karvinský region podle ní žádný (klasický) román napsaný v 19. století nemá, když už tak polsky bez českého

¹⁰⁸ LEDNICKÁ, Karin. *O mně*. Karin Lednická [online]. online: web Karin Lednické [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.karinlednicka.cz>

¹⁰⁹ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

¹¹⁰ LEDNICKÁ, Karin. *O mně*. Karin Lednická [online]. online: web Karin Lednické [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.karinlednicka.cz>

¹¹¹ MÁZDROVÁ, Kateřina. *KARIN LEDNICKÁ: PRO MĚ SE LIDÉ ODTUD NEZTRATILI*. Respekt [online]. Praha: Economia, 2021, 24. 1. 2021 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2021/4/pro-me-se-lide-odtud-neztratili>

překlada. Dle svých slov se to pokusila napravit právě svojí trilogií.¹¹² Lednická pro časopis *Respekt* také uvedla, že původní záměr bylo napsat román pro lidi ze zaniklého města stará Karviná, aby na něj měli písemnou vzpomínku. Nečekala, že se původní náklad 2000 výtisků prodá do několika dní.¹¹³

Celkem vydala Karin Lednická tři knihy – *Šikmý kostel I* (2020), *Šikmý kostel II* (2021) a *Životice* (2022), všechny pod nakladatelstvím *Bílá vrána*, jež je jejím vlastním nakladatelským počinem. Pro web *H7o* říká: „*Bílá vrána* je výsledkem dohody s *Albatrosem*, je to vlastně výjimka z konkurenční doložky, která mi umožňuje vydávat vlastní tvorbu.“¹¹⁴ Na posledním díle *Šikmého kostela* autorka v současnosti pracuje.

Šikmý kostel nebyl prvotně plánován jako trilogie, ale pouze jako povídka, jak vypovídá autorka pro časopis *Tvar*: „Na samém začátku byl úmysl napsat povídku. Když jsem začala sbírat materiál, bylo mi brzy jasné, že je toho dost na román. Který se následně rozrostl do trilogie, jak víme. Protože toho nevyřčeného a nepopsaného je zkrátka příliš mnoho a do jediného svazku bych to nevměstnala.“¹¹⁵

Lednická ve své tvorbě vychází převážně z historických pramenů, a to především regionálních, neméně však z orální historie, jak zmiňuje pro časopis *Host*: „...vnímám jako svou největší autorskou odpovědnost, aby nikdo z mých pamětníků nenabyl pocit, že jsem zneužila jeho důvěru nebo posunula význam jeho sdělení. *Šikmý kostel* není tak docela fikce – je to příběh vyfabulovaných postav, které nesou reálnou historii.“¹¹⁶

Její tvorba získala mnohá ocenění, mezi ty nejprestižnější patří absolutní výhra ve čtenářské anketě *Knihy roku* (*Šikmý kostel*, 2020), cena za společenský román *Knihy roku* (*Šikmý kostel*, 2020) a *Cena ÚSTR za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin*

¹¹² MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Tradičně napsaný román už čtenářům možná chyběl: Rozhovor s Karin Lednickou*. *Tvar: obtýdeník živé literatury* [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, 2021, 12/2021 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://itvar.cz/tradicne-napsany-roman-uz-ctenarum-mozna-chybel>

¹¹³ MÁZDROVÁ, Kateřina. *KARIN LEDNICKÁ: PRO MĚ SE LIDÉ ODTUD NEZTRATILI*. *Respekt* [online]. Praha: Economia, 2021, 24. 1. 2021 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2021/4/pro-me-se-lide-odtud-neztratili>

¹¹⁴ NAGY, Petr. *Tři otázky pro... Karin Lednickou: Portrét*. *H7o: Host 7 dní online* [online]. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu *Host*, c2023, 13. 7. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/tri-otazky-pro-karin-lednickou/>

¹¹⁵ MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Tradičně napsaný román už čtenářům možná chyběl: Rozhovor s Karin Lednickou*. *Tvar: obtýdeník živé literatury* [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, 2021, 12/2021 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://itvar.cz/tradicne-napsany-roman-uz-ctenarum-mozna-chybel>

¹¹⁶ Tamtéž.

(2021).¹¹⁷ Oba díly románu *Šikmý kostel* dostaly také ocenění *Český bestseller* společnosti KNIHCENTRUM, jednou v hlavní kategorii (*Šikmý kostel*, 2020), podruhé *Cenu čtenářů* (*Šikmý kostel II*, 2021).¹¹⁸ Její poslední kniha *Životice* vyhrála ocenění prvního ročníku ankety *Knihy roku Deníku N* (kategorie non-fiction) za rok 2022.¹¹⁹ A v březnu 2023 kniha *Životice* vyhrála v anketě *Český bestseller* v kategorii *Odborná a populárně naučné literatura pro dospělé* za rok 2022.¹²⁰

¹¹⁷ *Karin Lednická*. Databáze knih [online]. Praha: Databáze knih, c2008–2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/karin-lednicka-129964>

¹¹⁸ *Karin Lednická*. Databáze knih [online]. Praha: Databáze knih, c2008–2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/karin-lednicka-129964>

¹¹⁹ HEJDOVÁ, Irena. *Knihy roku Deníku N: Vyhrály Bílá Voda a Životice*. Deník N [online]. Praha: N media, c2018–2023, 2. 12. 2022 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1016680/knihy-roku-deniku-n-vyhraly-bila-voda-a-zivotice/?ref=list>

¹²⁰ *Cenu český bestseller získala Kateřina Tučková za román Bílá Voda*. České noviny [online]. Praha: ČTK, c2023, 6. 3. 2023 [cit. 2023-03-06]. ISSN 1213-5003. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/tiskove/zpravy/cenu-cesky-bestseller-ziskala-katerina-tuckova-za-roman-bila-voda/2334980>

7 Jakuba Katalpa a její tvorba

Česká spisovatelka a výtvarnice Jakuba Katalpa, vlastním jménem Tereza Jandová, se narodila 23. září 1979 a pochází z Plzně.¹²¹ Tam také vznikl nápad na využití autorčina pseudonymu v umělecké tvorbě. Jakuba se odkazuje k autorčině oblíbenému jménu Jakub a příjmení Katalpa vzniklo podle jednoho z plzeňských parků, kde rostou stromy katalpy. Dodává, že pro ni samotnou byl vždy důležitější text než autor, a tak ji přišlo zábavné zkusit využít pseudonym. Ten se chytl a je z něj už značka.¹²² Autorka vystudovala psychologii, mediální studia a bohemistiku.¹²³

Jakuba Katalpa se ve své prozaické tvorbě věnuje historickým tématům i těm naprosto současným. Středí náročný, postmoderní styl psaní plný aluzí s čtenářsky uchopitelnějším lineárním vyprávěním, její jazyk je vždy dobře rozpoznatelný.

Důvod, proč se v některých dílech vrací k historii, především ke vztahu Čechů a Němců, vidí v tom, že v Sudetech strávila velkou část dětství, slýchala příběhy a legendy, potkávala se s některými původními obyvateli a babička ji často o válce naturalisticky vyprávěla. „Je to určitým způsobem cesta, jak se s historií a jejími příběhy vyrovnávám. (...) Minulost je velice traumatická a přechází z generace na generaci,“¹²⁴ uvedla Katalpa.

K procesu psaní Katalpa říká, že příběh dopředu rozvržený nemá, přirovnává to spíše k nápadu okamžiku: „Je to jako bych šla do galerie, podívala se na obraz a v tu chvíli mě napadl příběh.“¹²⁵

¹²¹ *Jakuba Katalpa*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jakuba-katalpa-cz/>

¹²² KAŇKOVÁ, Markéta a Hana SLÍVOVÁ. *Jakuba Katalpa: Vztahy Čechů a Němců? To téma v sobě mám zakódované. Děťství jsem strávila v Sudetech, i naše chata je po Němcích*. Český rozhlas: Vltava [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 17. března 2021 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-vztahy-cechu-a-nemcu-tema-v-sobe-mam-zakodovane-detstvi-jsem-8416982>

¹²³ *Jakuba Katalpa*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jakuba-katalpa-cz/>

¹²⁴ KAŇKOVÁ, Markéta a Hana SLÍVOVÁ. *Jakuba Katalpa: Vztahy Čechů a Němců? To téma v sobě mám zakódované. Děťství jsem strávila v Sudetech, i naše chata je po Němcích*. Český rozhlas: Vltava [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 17. března 2021 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-vztahy-cechu-a-nemcu-tema-v-sobe-mam-zakodovane-detstvi-jsem-8416982>

¹²⁵ Tamtéž.

Jakuba Katalpa debutovala novelou *Je hlína k snědku?* v roce 2006 (původně vydanou nakladatelstvím *Paseka*)¹²⁶, která si získala pozitivní ohlasy kritiků a vynesla ji nominaci na ocenění *Magnesia Litera za Objev roku*.¹²⁷ Vyzdvihována byla především její hra s jazykem, poetičností, celkové uchopení žánru a nový pohled na téma hledání sebe sama. Kniha byla po 15 letech v roce 2021 znovu vydaná brněnským nakladatelstvím *Host*.¹²⁸

Katalpa pokračovala ve své tvorbě a v roce 2008 vydala svoji druhou knihu *Hořké moře*, opět pod nakladatelstvím *Paseka*. Kniha podle kritika Vladimíra Novotného tematicky opouští první dílo: „Nyní se však musí v kritické reflexi autorčiny poetiky a estetiky kupodivu začít jakoby úplně od začátku: próza *Hořké moře* je totiž naprosto jiná neboli velice odlišná ve srovnání s předchozím titulem *Je hlína k snědku?* – a lze konstatovat, že naturel Katalpy se zde projevuje v mnohem širším rozkmitu a rozpětí, než jak by se po přečtení jejího debutu na první čtenářský a kritický pohled zdálo.“¹²⁹ Dílo označuje za formu postmoderního vyprávění, zmiňuje kompoziční prolínání linií a využívání tematických aluzí. To se podle Novotného shoduje s novelou *Je hlína k snědku?*. Autor kritiky označuje *Hořké moře* do jisté míry za „ženský román v nejlepší smyslu slova“ kvůli stavění příběhu na ženských osudech a příbězích, myšlení, filozofii a tělesnosti. Román popisuje jako rodovou kroniku, která se odehrává na pozadí dějin.¹³⁰ Za *Hořké moře* získala Katalpa nominaci na *Cenu Jiřího Ortena* (2009).¹³¹ Nicméně ohlasy nebyly plně pozitivní, spíše rozpačité, jak autorka sama popisuje v rozhovoru pro *ČRo Vltava*: „Byl pro mě šok, že *Hořké moře* nebylo úplně dobře přijato. (...) Recenze byly buď rozpačité, že recenzent nevěděl, co si s tím počít. Nebo byly odmítavé ve stylu, že si na něco hraji a chci ukázat, jak dobře píšu. Tak jsem si řekla, že napíšu něco

¹²⁶ NOVOTNÝ, Vladimír. *Hořké moře*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 02-27]. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jakuba-katalpa-cz/2023-02-27>. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/horke-more-cz/>

¹²⁷ *Je hlína k snědku?*. Host [online]. Brno: HOST – vydavatelství, c2018 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/je-hlina-k-snedku/>

¹²⁸ SŁOWIK, Olga. *Afirmace života ve všech jeho podobách*. iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, 2022, 12. 1. 2022 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/45149-katalpa-jakuba-je-hlina-k-snedku>

¹²⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Hořké moře*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/horke-more-cz/>

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ *Jakuba Katalpa*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jakuba-katalpa-cz/>

přijatelnějšího, s čím by se čtenář nemusel tolik trápit...¹³² Na otázku, jakou ze svých knih by si autorka ponechala, kdyby to mohla být pouze jedna, odpověděla, že *Hořké moře*.¹³³

Roku 2012 vydala Jakuba Katalpa svůj třetí román *Němci*. Ten od debutové novely nemohl být tematicky odlišnější, avšak navazuje na *Hořké moře*, a to svým zasazením do historie. Katalpa se v knize *Němci* vrací do „velkých dějin“ 20. století a popisuje česko-německé vztahy na příběhu, který odkrývá novou perspektivu. Celý román drží pospolu autorčin osobitý styl psaní, nápaditý a místy syrový jazyk, jimiž popisuje životy členů jedné německé rodiny. Jejich životní milníky se prolínají s historickým děním, nesklouzává to však k poučování čtenáře nebo oddílům hodných zařazení do učebnice dějepisu. Za knihu *Němci* získala Jakuba Katalpa *Cenu Jindřicha Škvoreckého* (2013), *Cenu Česká kniha* (2013) a byla nominována na *Magnesii Literu za prózu* (2013).¹³⁴ Román byl přeložený do němčiny a italštiny.

Čtvrtou knihu *Doupě* vydalo nakladatelství *Host* v roce 2017. V současném románu Katalpa otevírá tři příběhy, jež spojuje téma samoty, nedorozumění, míjení se a paralelnosti lidských osudů a světů.¹³⁵ Katalpa se v něm tentokrát ponořila do tematiky vietnamské komunity v Česku, vykořenění a změny identity.¹³⁶ „Stejně jako v případě *Němců* i tentokrát se Jakuba Katalpa drží krátkých kapitol a střídáního, věčného stylu,“ píše Monika Zavřelová v recenzi pro web *iDNES*.^{137, 138} Románu *Doupě* vytýkal Pavel

¹³² KAŇKOVÁ, Markéta a HANA SLÍVOVÁ. *Jakuba Katalpa: Vztahy Čechů a Němců? To téma v sobě mám zakódované. Dětství jsem strávila v Sudetech, i naše chata je po Němcích*. Český rozhlas: Vltava [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 17. března 2021 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-vztahy-cechu-a-nemcu-tema-v-sobe-mam-zakodovane-detstvi-jsem-8416982>

¹³³ Rozhovor s Jakubou Katalpou, duben 2023 (viz příloha).

¹³⁴ *Němci*. Host [online]. Brno: HOST – nakladatelství, c2018 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/nemci-1/>

¹³⁵ *Doupě*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/doupe-cz/>

¹³⁶ ZBOŘIL, Jonáš a KAROLÍNA DEMELOVÁ. *Liberatura: Napsala jsem knihu o samotě, říká Jakuba Katalpa. V Doupěti vypráví o únosu z osamocení*. Český rozhlas: Radio Wave [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 4. října 2017 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/napsala-jsem-knihu-o-samote-rika-jakuba-katalpa-v-doupeti-vypravi-o-unosu-z-5990725>

¹³⁷ *Doupě*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/doupe-cz/>

¹³⁸ ZAVŘELOVÁ, Monika. *RECENZE: Věznit pošťáka ve sklepe může být úplně normální, přesvědčuje Doupě*. Zdroj: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/recenze-doupe-jakuba-katalpa.A170922_121913_literatura_kiz. iDnes [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/recenze-doupe-jakuba-katalpa.A170922_121913_literatura_kiz

Mandys, že nemá konec a vyznívá tak trochu do ztracena.¹³⁹ Autorka to sama potvrzuje v rozhovoru pro *ČRo Vltava*, kde uvádí, že když si román přečetl šéfredaktor nakladatelství *Host* Miroslav Balašík, řekl jí, že *Doupě* není uzavřené. „(Později) Říkala jsem si, že příště bych se nad jeho poznámkami měla více zamyslet... (smích)“¹⁴⁰

Poslední vydanou publikací Jakuby Katalpy je román *Zuzanin dech*, opět vydaný v nakladatelství *Host* v roce 2020. V něm se Katalpa vrací do historie a příběh popisuje perspektivou Zuzany, dcery židovského cukrovarníka Liebeskinda. Zuzana se narodí svým rodičům jako vymodlené dítě a tzv. „poslední šance“, když je matce 47 let. V dětství je opečovávaná a vyrůstá v bohatých a milujících podmínkách. Její osud se ale proměňuje spolu s plynoucími dějinami, Zuzana dospívá během německé okupace. Celý příběh lemuje nejprve přátelský a později milostný trojúhelník mezi Zuzanou, Hanušem a Janem. Ten je ale zpřetržen transportem do koncentračního tábora a rozdílnými okolnostmi, do kterých hlavní postavy vplouvají.

Autorka zůstává u svého jasně rozpoznatelného ostrého až syrového stylu sdělení. Text je rychlý, udržuje čtenářovu pozornost a nenechává prostor pro pochybnost. Katalpa jde přímo k věci, nezaobírá se tolik okolnostmi či kontextem. Nemá potřebu vysvětlovat, hledat vinu nebo soudit.¹⁴¹ To, že autorka počítá se čtenářovými znalostmi historického kontextu komentuje v příloženém rozhovoru: „...Je to ode mě trochu bezohledné. Lidé zapomínají. Povědomí mladších ročníků o našich dějinách je dost bídné, jak jsem zjistila při debatách ve školách. Ale nemám chuť to čtenáři nijak zvlášť zjednodušovat. Buď si ty reálie dohledá, pokud ho zajímají, nebo mu unikne část textu, která ale obvykle není úplně nejpodstatnější.“¹⁴² Radim Kopáč v recenzi pro web *iDNES*, udělil knize hodnocení 100 %: „Zuzanin dech pitvá možná už tisíckrát rozpitvané téma, ale takovým způsobem, jako by to bylo poprvé: s nevinným údivem a jakousi magií. A taky se smyslem pro finální

¹³⁹ MANDYS, Pavel. *Románový únos pošťáka vyzní do ztracena. Spisovatelka Katalpa ale čtenáře strhne úsporným stylem*. Hospodářské noviny [online]. Praha: Economia, c1996–2023, 17. 10. 2017 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-65917720-jakuba-katalpa-doupe-host-kniha-recenze>

¹⁴⁰ KAŇKOVÁ, Markéta a Hana SLÍVOVÁ. *Jakuba Katalpa: Vztahy Čechů a Němců? To téma v sobě mám zakódované. Děťství jsem strávila v Sudetech, i naše chata je po Němcích*. Český rozhlas: Vltava [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 17. března 2021 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-vztahy-cechu-a-nemcu-tema-v-sobe-mam-zakodovane-detstvi-jsem-8416982>

¹⁴¹ *Zuzanin dech*. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/zuzanin-dech-cz/>

¹⁴² Rozhovor s Jakubou Katalpou, duben 2023 (viz příloha).

rozlišení dobra a zla, zločinu a trestu, naděje a beznaděje. Sečteno a podtrženo: tip na knihu roku“.¹⁴³ Více budou román a ohlasy na něj analyzovány v teoretické části práce. Jakuba Katalpa v rozhovoru pro *Český rozhlas* stanici *Vltava* řekla, že v příštím románu se bude opět vracet do současnosti.¹⁴⁴

¹⁴³ KOPÁČ, Radim. RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent. iDnes [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 28. října 2020 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech> recenze. A201023_121211_literatura_kiz

¹⁴⁴ KAŇKOVÁ, Markéta a Hana SLÍVOVÁ. Jakuba Katalpa: Vztahy Čechů a Němců? To téma v sobě mám zakódované. Děťství jsem strávila v Sudetech, i naše chata je po Němcích. Český rozhlas: Vltava [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 17. března 2021 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-vztahy-cechu-a-nemcu-tema-v-sobe-mam-zakodovane-detstvi-jsem-8416982>

8 Interpretace románů *Šikmý kostel I–II* a jejich kritická reflexe

8.1 *Šikmý kostel I*

Karin Lednická vydala první díl zamýšlené trilogie *Šikmý kostel* s podnázvem *Románová kronika ztraceného města* v roce 2020 v nakladatelství *Bílá vrána*.¹⁴⁵ Kniha je datována lety 1894 až 1921 a popisuje tak necelé tři dekády dějin, které by jinak zůstaly mnoha čtenářům ukryty.¹⁴⁶ Lednická totiž zasadila svůj debut do hornického prostředí na česko-polském území, konkrétně do zaniklého města Karwiná. Dnes bychom se pohybovali na území Orlové, Karviné, Ostravy, Těšína či Stonavy a není náhodou, že autorka z oblasti pochází. V této podkapitole bude analyzováno 6 kritických reflexí z periodik *Host*, *Tvar*, *iLiteratura*, *Právo*, *Novinky* a *iDNES*.

Obsáhlý a postavami velmi nabitý román je se svými 400 stranami dělen do čtyř kapitol pojmenovaných podle hlavních postav: *Barbora*, *Ludwik*, *Julka* a *Barka*. Ty jsou dále děleny na podkapitoly podle datace, začínáme s Barborou v roce 1894, kdy Karwinou postihlo velké důlní neštěstí a končíme s Barkou roku 1921, kdy je zdánlivě ukončen česko-polský válečný konflikt a město Těšín je rozděleno na dvě části. Knihu doprovází mapa na přebalu, která odpovídá danému časovému rámci a slouží mimo ilustrace jako vodítko pro čtenáře, který se ve spleť příběhu plným nářečí, slangu a dobových reálií může hůře orientovat.

Dělení knihy do čtyř kapitol podle jednotlivých vůdčích postav dává autorce prostor postihnout různé problematiky dané oblasti i doby, a to hned z několika pohledů. Vytváří tak plastický obraz tvořený několika dějovými liniemi, které se však navzájem proplétají a zase rozcházejí. Čtenář je udržován v kontextu díky podkapitolám s datací, takže i ve chvíli, kdy se autorka rozhodne nezabíhat do historických podrobností, si může odvodit či dohledat, co se v daném roce odehrálo.

Příběh je otevřen cestou Barbory a dalších sedmi žen z Karwiné pro sůl do Wieliczky, solného dolu v Polsku. Ženy havířů se s velkými nůšemi na zádech, některé i s dětmi či těhotné vydávají na cestu za solí, aby pro rodinu získaly finance navíc a ulehčily

¹⁴⁵ Viz kapitola 6

¹⁴⁶ LEDNICKÁ, Karin. *Šikmý kostel: románová kronika ztraceného města léta 1894–1921*. Ostrava: Bílá vrána, 2020.

tak jejich rozpočtu. Podrobně popisovaná cesta je fascinující a udává směr celému dílu, které epizodicky otevírá kapitola o ženské síle, urputnosti, houževnatosti a přátelství. Ženám se při dlouhé zpáteční cestě zažívá sůl do ran na zádech způsobených těžkými nůšemi. Překonávají mnohé strasti, a přesto drží pospolu, protože jinak to ani nejde. Z této kapitoly vychází životní přátelství mezi Barborou a Julkou, jak popisuje Kamila Drahoňovská pro *iLiteraturu*: „Nejen ona (*Barbora, pozn. autorky*) se po celý zbytek knihy k solné pouti vrací s myšlenkou, že by mnohé životní strasti s chutí vyměnila za sůl zažívající se do nůšemi rozdrásaných zad. To je ovšem jen jedna stránka věci. Ještě mnohem důležitější je solná pout' z hlediska vytvoření si mezilidských vztahů. Těžké společné putování a strach o život nenarozeného dítěte vytvoří pevné celoživotní přátelství mezi Barborou a o několik let mladší, čerstvě vdanou Julkou.“¹⁴⁷ A právě ono přátelství se stane základem románové kroniky.

Následuje velké důlní neštěstí roku 1894, kterým se zhroutl svět více než dvou stem rodinám. Těm v dolech zahynou manželé, otcové, synové... Neštěstí postihne také Barboru, která přijde o manžela a syna, čímž rodina ztratí nejen dva milované, ale zároveň oba živitele. Barbora se tak musí s dcerami vystěhovat z domku v hornické kolonii a začít bydlet u známé v suterénních prostorech místní hospody, která se stává zdrojem jejich obživy.

Příběh je doslova protkaný postavami silných žen, ať už je to Barbora, její dcery nebo přítelkyně Julka. „Každá z žen reprezentuje životní postoj založený na přítomnosti či absenci víry. Zatímco Barbora snáší životní neštěstí s pokorou a přesvědčením o jeho nevyhnutelnosti, takže tiše, trpělivě, ale o to zarytěji trpí, Julka bez ohledu na okolí i Boží vůli bere život do vlastních rukou,“¹⁴⁸ charakterizuje Drahoňovská. Důležitým motivem první knihy je právě víra k Bohu, ale také emancipace a progresivita, kterou na rozdíl od tradičně založené Barbory představuje mladší Julka. Odmítá se spokojit s životem v manželství s alkoholikem, od kterého nakonec odchází a podniká vlastní kroky k naplněnému životu – především kariérně. Což je na přelomu tisíciletí spíše výjimečné a pokrokové. Nakonec se Julka vdá podruhé do šťastného manželství s Jurkem. Ondřej a

¹⁴⁷ DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. *Přátelství posvěcené solí*. *iLiteratura* [online]. Sdružení pro *iLiteraturu*, [2020], 18. 11. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43657-lednicka-karin-sikmy-kostel>

¹⁴⁸ Tamtéž.

Tereza Císařovi popisují emancipační snahy Julky takto: „Julka se nepříznivému osudu vzpírá, emancipuje se jako individuum, které nepodléhá požadavkům společnosti a tradice, ale volí si cestu mnohem samostatněji. Svému společenství se tak odcizuje, stává se pro něj divnou, a dokonce ani otec ji pak při jejím druhém sňatku nechce odvést k oltáři...“¹⁴⁹ a dodávají, že Julka na rozdíl od Barbory svůj život aktivně formuje a spoluutváří, nečeká pouze na to, co ji je osudem „naservírováno“. Dalšími ženskými postavami, které posouvají příběh jsou Barbořiny dcery Barka, Fanka a Žofka, jejichž osudy se rozvíjí také v druhém díle románu.

Na otázku, proč se autorka zaměřila z větší části na silné ženské hrdinky, odpovídá v přiloženém rozhovoru: „Po velmi dlouhém období, kdy byla historie hornického kraje vyobrazována výlučně z mužské perspektivy, jsem cítila velký společenský dluh vůči ženám, jejichž významná role a mnohdy nesmírně těžké osudy byly trestuhodně opomíjeny. Považovala jsem za velmi důležité, aby se například problematika důlních neštěstí neomezovala jen na popis dění na šachtě. Byly tady přece rodiny mrtvých havířů, které se musely vyrovnat se ztrátou milovaného člověka a živitele rodiny. V trilogii Šikmý kostel naleznete popis toho, jak se společnost k hornickým vdovám stavěla: od naprosté absence jakékoli sociální podpory (viz první díl), přes zárodky budování sociálního zabezpečení (viz druhý díl) až po masivní podporu, která ovšem od druhé poloviny 40. let sloužila především ideologickým a hospodářským potřebám nastoupivšího režimu.“¹⁵⁰

Události 20. století jsou v současné próze častým motivem, historické téma, které nastoluje Lednická v *Šikmém kostele* je však ojedinělé a autorka tak vytváří realistický román, jež kronikářsky popisuje dění na česko-polské hranici v kraji havířů a rob. „Znovuobdluje už neexistující hornické kolonie, oživuje dojemné příběhy jejich obyvatel, v dialozích jemně a nenásilně připomíná názvuky jejich dialektu a pokouší se znovu hledat identitu místa, jehož vzestup i (pozdější) zánik dobře ilustruje kotrmelec historie,“¹⁵¹ popisuje Radomil Novák pro časopis *Host*. Dále vyzdvihuje, že čtenář nemá

¹⁴⁹ CÍSAŘ, Ondřej a Tereza CÍSAŘOVÁ. *Uhlí, emancipace, nejistota. Nad románem Karin Lednické Šikmý kostel*. Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 6. 10. 2020 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-uhli-emancipace-nejistota-nad-romanem-karin-lednicke-sikmy-kostel-40338037>

¹⁵⁰ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

¹⁵¹ NOVÁK, Radomil. *Osudy pod vrstvami uhlénoho prachu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2020, XXXVI (8), 62.

pocit býti manipulován do jednoho pohledu na události. Podle Nováka totiž autorka na události nahlíží z různých stran, nejedná černobíle, a to díky rozmanitým lidským příběhům, které kronikářsky přepisuje a pojí k sobě. Na tom se shodují také Ondřej a Tereza Císařovi: „Karin Lednická nerýsuje černobílé schéma oddělující svět údajně neměnné a omezující tradice od příslibu moderní otevřenosti a nabízejících se příležitostí. Její próza se takovým zjednodušujícím dichotomiím vyhýbá, naopak dobře načrtává nejistotu, která je součástí moderních možností.“¹⁵²

Rozporuplně laděnou kritiku Erika Gilka publikoval časopis *Tvar*. Autor reaguje na historickou stránku románu *Šikmý kostel* a píše: „...autorčin klasický vševědoucí vypravěč, jakým psali venkovští realisté, nehodlá čtenáři něco pouze naznačit, nebo dokonce zatajit, ale vodí jej všude za ruku jako slepého. V obsáhlých retrospektivních pasážích jsou všechny cézury pečlivě zaplněny tak pevným pojivem, že čtenář nedostane ani jednu příležitost pro vlastní iniciativu. Doslovnost, explicitnost je podle mého názoru největším nedostatkem debutu Lednické a ukazuje na jeho sice dobře míněný, avšak nepovedený záměr.“¹⁵³ Na to by se však dalo reagovat odpovědí autorky v našem rozhovoru, kde uvádí, že „nepodceňuje čtenáře“: „Do značné míry spoléhám na jejich všeobecnou znalost nebo ochotu dohledat si informace. Jeden příklad za všechny: strana 363, předposlední odstavec. „Anebo by se v noci pokusili utéct někam do bezpečí, tak jako spousta jiných.“ Zasněžený čtenář v této větě rozpozná narážku na budoucí oběti katyňského masakru,¹⁵⁴ píše Lednická. Je tedy otázkou, zda pouze na Erika Gilka působila románová kronika až přespříliš doslovná a edukativní. Avšak pro mainstreamového čtenáře pravděpodobně zůstane v textu stále několik vodítek skryto, pokud se na historickou stránku podrobně nezaměří a nenechá se unést příběhem hlavních postav. V tomto smyslu pokračuje Gilk: „Čtenáře fikce přece na prvním místě nezajímá historie místa, do kterého je děj zasazen, tu si totiž může zjistit sám, bude-li to považovat

¹⁵² CÍSAŘ, Ondřej a Tereza CÍSAŘOVÁ. *Uhlí, emancipace, nejistota. Nad románem Karin Lednické Šikmý kostel*. Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 6. 10. 2020 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-uhli-emancipace-nejistota-nad-romanem-karin-lednicke-sikmy-kostel-40338037>

¹⁵³ GILK, Erik. *Naivní kronika v přepychovém hávu*. *Tvar: obtýdeník živé literatury* [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, [2020], 15/2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://itvar.cz/naivni-kronika-v-prepychovem-havu>

¹⁵⁴ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

za nutné. Podstatná je naopak promyšlená konstrukce vytvořeného světa, který má svoje specifika a udržuje si jisté fluidum.“¹⁵⁵

Jenže právě otázka fiktivnosti se nad románem vznáší, a to ještě palčivěji po rozhovoru s autorkou.¹⁵⁶ Ta v něm totiž uvádí, že nevytváří fiktivní svět (tak jak se pravděpodobně Erik Gilk a mnozí další mohou domnívat), ale fiktivní mohou být některé postavy v románové kronice, které nesou děj. „Nejedná se o fikci. *Šikmý kostel* je románová kronika, tedy zaznamenává skutečné události prostřednictvím různých postav, skutečných i fiktivních. Ale i ty fiktivní prožívají to, co se skutečně stalo,“¹⁵⁷ popisuje Lednická. Román vznikl na základě skutečných událostí a příběhů, které autorka intenzivně střádala několik let. Pro mnohé jeho míra faktičnosti může být tedy překvapivá, což pouze dokládá, že historii, kterou si Lednická zvolila zaznamenat znal málo kdo. Nicméně i s tím by se dalo polemizovat, jak uvádí Gilk: „Na jedné straně autorka možná až násilně usiluje o historickou věrohodnost (a jakékoli údajné prohršky vůči ní zmiňuje v doslovu), na druhé straně si vymyslí neologismus pro název reálného, byť zaniklého města. Jako by se nemohla rozhodnout, zda píše historickou fikci, anebo beletrizovanou historii ostravského regionu.“¹⁵⁸ Lednická v doslovu vysvětluje název města Karwiná tím, že v něm spojila polské Karwina a českou koncovku, dlouhé á, čímž vyjádřila bilingvní fungování regionu, jež celou knihu prolíná.¹⁵⁹

„Autorce, která odkrývá nepříliš známé období českých dějin, zvláště pak československo-polský spor o Těšínsko, patří dík. I za to, že nás zavede do míst, která jsou teď jiná než dříve a která se měnila v průběhu doby zvláště pro rozvoj těžařského průmyslu v devatenáctém století. Tehdy začaly mizet louky provoněné bylinami a

¹⁵⁵ GILK, Erik. *Naivní kronika v přepychovém hávu*. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, [2020], 15/2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://itvar.cz/naivni-kronika-v-prepychovem-havu>

¹⁵⁶ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

¹⁵⁷ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

¹⁵⁸ GILK, Erik. *Naivní kronika v přepychovém hávu*. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, [2020], 15/2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://itvar.cz/naivni-kronika-v-prepychovem-havu>

¹⁵⁹ LEDNICKÁ, Karin. *Šikmý kostel: románová kronika ztraceného města léta 1894–1921*. Ostrava: Bílá vrána, 2020, s. 392.

nahrazoval je věčný uhelný prach,¹⁶⁰ shrnuje v recenzi pro *Právo* Zora Göthová. Právě poděkování Karin Lednické za popsání zapomenuté části našich dějin vyjadřují mnohé kritické reflexe. Autorčin debut takto vyzdvihuje například Radomil Novák: „Vrátit se ke kořenům, hledat vlákna spojující naše životy s ozvuky dávných životů našich předků, rozumět moudrosti tohoto hledání jako opodstatnění naší vlastní existence, vnímat vrstvení času, střídání tich a hluku dávných generací (nejen Karvinska), jak to přesně popsal básník Jan Skácel: „Stále jsou naši mrtví s námi / a nikdy vlastně nejsme sami // Zdraví mě jako svého / hrbáčka času přítomného.“¹⁶¹ A s nadšením autorčinu činnost „osvěty“, pokud to tak můžeme nazvat, oslavuje také recenze Aleny Slezákové, publikovaná na *iDNES*.¹⁶² Cíl osvěty ve svých knihách potvrzuje také autorka v přiloženém rozhovoru, která říká, že se literatura a umění tímto způsobem opět vrací ke své původní funkci, tedy funkci zaznamenávat, co se kolem nás dělo či děje. „S radostí sleduji, že se moje knihy stávají doporučenou četbou na školách a doplňkem při výuce novodobé historie. Že se mění komunismem pokřivený obraz regionu,¹⁶³ uvádí Lednická. S tímto záměrem souhlasí také Erik Gilk, který ve svém textu píše, že Šikmý kostel si zajisté našel své publikum, a je to dílo, „které dokáže kultivovat dějinné znalosti a jazykové dovednosti běžného čtenáře.“¹⁶⁴ Neodpustil si však kritiku v následující a poslední větě: „Avšak na uměleckou literaturu to nestačí.“¹⁶⁵

Vyprávěcí styl Lednické je jednoduchý a čistý, což se skvěle doplňuje s obsáhlými a podrobnými dějovými linkami. To oceňuje Radomil Novák: „V čem je dále působivost tohoto vyprávění, v němž nepostřehneme žádné zvláštní vypravěčské finesy, rafinované postupy a vše se odehrává v poklidném toku v podstatě tradiční narace? Možná právě v jednoduchosti a samozřejmosti, s jakou se tady utváří spleť jednotlivých osudů,

¹⁶⁰ GÖTHOVÁ, Zora. *RECENZE: Dechberoucí vzpomínka na polozapomenuté časy*. Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 21. 3. 2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-recenze-dechberouci-vzpominka-na-polozapomenute-casy-40317472>

¹⁶¹ NOVÁK, Radomil. *Osudy pod vrstvami uhelného prachu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2020, XXXVI (8), 62.

¹⁶² SLEZÁKOVÁ, Alena. *RECENZE: Strhující příběh vypráví o štěstí, utrpení a síle žen*. iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 27. 2. 2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: [kultura/literatura/recenze-sikmy-kostel-karin-lednicka.A200224_534927_literatura_spm](https://www.idnes.cz/kultura/literatura/recenze-sikmy-kostel-karin-lednicka.A200224_534927_literatura_spm)

¹⁶³ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

¹⁶⁴ GILK, Erik. *Naivní kronika v přepychovém hávu*. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, [2020], 15/2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://itvar.cz/naivni-kronika-v-prepychovem-havu>

¹⁶⁵ Tamtéž.

v čistotě a jednotě vypravěčského stylu, v laskavosti, s níž autorka své postavy utváří a vypravěčsky nasvěcuje jejich postoje, sleduje stejné situace optikou více postav, abychom chápali jejich pohnutky a příčiny chování v proměnách času...¹⁶⁶ Jazyk vyzdvihuje také Kamila Drahoňovská, která oceňuje autorčiny zpracování bilingvního prostředí a hru s polopřímou řečí.¹⁶⁷ Použití neutrálního jazyka, nářečí a hornického slangu spíše konstatuje i Erik Gilk, ale vidí zde nedostatky: „Návodnost se naneštěstí projevuje i v této vrstvě: autorka zvýrazňuje některé dialektismy a profesní výrazy kurzivou, avšak ani v tom není důsledná a ve druhé části se tato signalizace podceňovanému čtenáři vytrácí.“¹⁶⁸

Závěrem lze k prvnímu dílu románové kroniky *Šikmý kostel* napsat, že většina vybraných recenzí byla laděná kladně. Vyzdvihován byl v největší míře autorčin záměr zaznamenat zapomenutou historii hornické oblasti na česko-polské hranici a rozsáhlost historického záběru. Vítaná osvěta či edukace prosakuje recenzemi na povrch nejviditelněji. Naopak méně je potom rozebírán styl, kterým je kniha psána. Možná proto, že jde opravdu o neutrální, ale řemeslně kvalitně odvedený způsob vyprávění, které není potřeba více rozebírat. Čeho si už autoři kritik všimají už ve většině textů je autorčina hra s jazykem, nářečím, slangem či polopřímou řečí. Většina reflexí nezpochybňuje ani autorčinu znalost historie a regionu, o kterém píše. A na místě je otázka, měli by? Na tu by kladně odpověděl literární publicista Erik Gilk, který v románu několik historicky mylných okamžiků našel a zmiňuje je v textu pro Tvar. V celkovém měřítku románu se excesy typu „pití kávy na jaře roku 1918“ zdají spíše „šťouráním“ drobných chybiček, které nijak neformují celkové vyznění díla.

8.2 *Šikmý kostel II*

Druhý díl románové kroniky Karin Lednické *Šikmý kostel II: románová kronika ztraceného města*¹⁶⁹ byl vydán v roce 2021 nakladatelstvím *Bílá vrána*. Na trh se dostal

¹⁶⁶ NOVÁK, Radomil. *Osudy pod vrstvami uhelného prachu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2020, XXXVI (8), 62.

¹⁶⁷ DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. *Přátelství posvěcené soli*. iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2020], 18. 11. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43657-lednicka-karin-sikmy-kostel>

¹⁶⁸ GILK, Erik. *Naivní kronika v přepychovém hávu*. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, [2020], 15/2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://itvar.cz/naivni-kronika-v-prepychovem-havu>

¹⁶⁹ LEDNICKÁ, Karin. *Šikmý kostel II: románová kronika ztraceného města léta 1921–1945*. Ostrava: Bílá vrána, 2021.

již po úspěchu a dotisku prvního dílu *Šikmý kostel I*, a tak se dal předpokládat opětovný zájem jak čtenářů, tak literárních kritiků. V této podkapitole budou analyzovány 4 texty publikované na webu *iLiteratura*, v časopisu *Host* a v online médiích *Aktuálně* a *Novinky*.

O třetinu rozsáhlejší díl se věnuje navazujícímu období dějin, a to rokům 1921 až 1945. Začíná v období po první světové válce, po zdánlivém urovnání sporů na česko-polské hranici a po smrti hlavní hrdinky prvního dílu, Barbory. Druhý díl staví na rodině Barky (dcera Barbory) a jejího muže Ludwika, především se zabývá osudem dcery Ženky a syna Wojtka, ale také ostatních dětí Leona, Oly a Halky. Další hlavní postavou je zde opět Julka a její druhý muž Jurek. Barky starší sestra Fanka žije s nevlastním bratrem Ludwika, Tomkem a vychovávají spolu mimo svých dětí také nevlastní dceru Anušku, kterou si Fanka přivezla z Lvova. Kapitoly jsou opět jako v prvním díle nazvány podle hlavních postav: *Ženka, Julka, Barka, Anuška, Wojtek, Fanka, Halka*. Přičemž jich je devět, Žence jsou věnovány celkem tři kapitoly napříč příběhem a všechny jsou řazeny do podkapitol podle datace. V druhém díle *Šikmého kostela* je postav více, příběh je mnohem rozvětvenější a čtenář tak sleduje velké spektrum lidských osudů ovlivněných nehostinnou situací v hornické lokalitě.

Zdá se, že pokaždé, kdy se situace v Karvině začíná vyrovnávat a obracet k lepšímu, dojde k další ráně a zvratu. Je tomu tak po celou dobu příběhu, což na čtenáře přenáší autenticky vysílení z vypjatého a dějinami trestaného prostředí. Postavy si neodpočinou, naopak jako by jim historie chtěla stále dokola připomínat, že přívětivost a pohodu v tomto kraji nemůžeme očekávat. To zmiňuje například recenze Magdaleny Čechlovské na *Aktuálně.cz*: „Čtenář si s těžkým srdcem zvyká, že skoro pokaždé, když už se románové postavě začne trochu dařit, přijde nějaká obtíž, nebo přímo rána. Až se to skoro zdá jako autorská schválnost. Jenže doba hospodářské krize a následné válečné běsnění nepřálo ani skromně šťastnému životu. Pocity blaženosti jsou zřídka, nejčastěji přicházejí ve spojení s přívětivou přírodou nebo ve chvílích rodinného souznění.“¹⁷⁰ A dodává, že jedinou výjimkou je to, že ani jeden ze synů Barky a Ludwika není poslán na frontu, stejně tak syn Fanky a Tomka.¹⁷¹

¹⁷⁰ ČECHLOVSKÁ, Magdalena. *Šikmý kostel 2: Sága z Karviné líčí odloučení snoubenců i všechny hrůzy války*. Aktuálně.cz [online]. Praha: Economia, c1999–2023, 21. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/sikmy-kostel-2-saga-z-karvine-karin-lednicka-recenze/r~887462385bf711eba7deac1f6b220ee8/>

¹⁷¹ Tamtéž.

Druhý díl začíná kapitolou *Ženka* (1921–1922) a staví jejího otce Ludwika před rozhodnutí, zda na pokyny zaměstnavatele pošle svoji dceru do české školy nebo se rozloučí se zaměstnáním, tedy i obživou rodiny a střechou nad hlavou. Volba Ludwika sice sžírání, ale nakonec není jiné východisko než doufat, že si silná a chytrá Ženka ve svých šesti letech poradí s českým prostředím, i přes to, že její starší sourozenci Leon a Ola navštěvují polskou školu a doma mluví polsky. Život Ženky je jednou z nejpoutavějších linií příběhu, sledujeme ji jako čtenáři od nástupu do první třídy, přes dospívání v česko-polské komunitě, první zaměstnání a s ním spojenou první velkou lásku. Víme, že Ženka je dřič, i přes to ji neustálé zvraty zásadně proměňují životní příběh. Přichází o svého snoubence českého obchodníka Štěpána Berana, vdává se za Poláka, v jejichž vztahu nenachází naplnění a lásku, a nakonec se oddá vášnivému mileneckému vztahu s Němcem.

Sledujeme také pokračující příběh Julky a jejího manžela, politické spory Ludwika a jeho nevlastního bratra, později švagra Tomka, jež zasahují do vztahu jejich žen, sester Barky a Fanky. Právě Fanka přináší další dějové linie, v roce 1918 se ze Lvova vrací do rodného města s malou Anuškou, dívkou, která ji byla dána do opatrovnictví a Fanka ji přijala za svou. Rozvíjí se jejich vztah s Tomkem, který má však velmi vyhraněné politické názory, Fanka se mu podřizuje a bojí se mu například oznámit těhotenství nebo později tajné styky se svou sestrou Barkou, jež ji manžel zakázal. Do většího kontextu nás dostává také korespondence třetí sestry Žofie, jež se provdala do jihomoravských Hustopečí a přináší tak vhled do národnostních a společenských změn v širším kontextu.

Kritické reflexe *Šikmého kostela II* ve velké míře spojují oba díly, vyprávějí o jejich proměnách a dívají se na ně často jako na celek. Kamila Drahoňovská v textu pro *iLiteratura* vyzdvihuje autorčinu přípravu z prvního dílu, kde čtenáře do neznámého prostředí podrobně uvedla a v druhém díle vše může rozehrávat dál bez velkých odboček. Sleduje novou generaci hlavních hrdinů, k čemuž ideálně slouží zhruba čtvrtstoletí, které si Lednická pro oba díly volí jako časový rámec. „Karin Lednická už v prvním díle pracuje s podstatnými motivy tak, že je různě variuje a násobí, aby téma ukázala v jeho nejednoznačnosti. Zde se to sice děje i nadále, ale už ne tolik v rámci stejného časového období, ale vzhledem k pečlivému základu vybudovanému prvním románem se tu aktuální situace propojují s těmi, které si čtenář pamatuje z dílu předchozího. (...) Lednická neustále aktualizuje to, s čím už jednou pracovala, a stále důkladněji tak

prokresluje charakter daného kraje. Zároveň je díky tomu schopná postihnout proměňující se charakter doby a způsob života (ať už jde o pracovní možnosti mladých, důsledky politické situace, nebo názory na mimomanželský sex).¹⁷²

Jedním z motivů prvního dílu byla neopomenutelná víra v Boha, jejíž zpracování v románové kronice autoři kritik a recenzí spíše kritizovali. V druhém díle je tohoto motivu o poznání méně, i když samozřejmě neoddelitelně k příběhu a postavám patří, takže v některých chvílích (především těch nejtěžších) vyvstává opět na povrch. Téma víry zmiňuje Kamila Čechlovská v souvislosti s umístěním Fančiny rodiny do pracovního lágru, kde je neustálé modlení cestou k udržení alespoň částečné naděje. „Do duševního a duchovního rozpoložení trýzněných hrdinů se autorka příliš nepouští a je to dobře. Jak v prvním díle ukázala, spiritualita není její silnou stránkou. Zbožnost, kterou u chudého hornického obyvatelstva na počátku 20. století nemohla pominout, Lednická líčí trochu ploše, obvykle jako zvyk, pověřčivost a strach z trestu,“¹⁷³ popisuje Čechlovská.

Významným tématem druhého dílu jsou rozsáhlé politické a národnostní spory. Tato linka se táhne jako hlavní motiv celým románem. „Mnohem více než v předchozím díle tu přirozeně dostává slovo politika, a čtenář je tak fascinovaným svědkem okamžiku, kdy se pouhým nakreslením hranice mění rozdělení států a s ním i lidské životy. Pro obyvatele románové Karvinné a Stonavy se tato situace za krátký čas opakuje až příliš často a pokaždé je provázena násilím,“¹⁷⁴ zmiňuje ve svém textu Kamila Drahoňovská. Oproti nim vstupuje do pozadí hornická tematika, která je součástí příběhu spíše na pozadí. „Oproti "jedničce" ustupují do pozadí hornické reálie. Muži při rozednění třeba i hodinu stále chodí k šachtě s bandaskou melty a dvěma namazanými krajíci chleba v kapsách. Ženy doma octovou vodou drhnou podlahy, aby je zbavily mouratých šmouh.

¹⁷² DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. *Stejný, a přece jiný román*. iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2021], 27. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43961-lednicka-karin-sikmy-kostel>

¹⁷³ ČECHLOVSKÁ, Magdalena. *Šikmý kostel 2: Sága z Karviné líčí odloučení snoubenců i všechny hrůzy války*. Aktuálně.cz [online]. Praha: Economia, c1999–2023, 21. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/sikmy-kostel-2-saga-z-karvine-karin-lednicka-recenze/r~887462385bf711eba7deac1f6b220ee8/>

¹⁷⁴ DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. *Stejný, a přece jiný román*. iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2021], 27. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43961-lednicka-karin-sikmy-kostel>

Ale dramatická doba nutí i hornické rodiny zajímat se více o svět,¹⁷⁵ vyzdvihuje trefně Čechlovská.

Co se týče postav, nacházejí se opět na obou stranách základního spektra, dobra a zla. Avšak Lednická nehodnotí, nesoudí, není černobílá. Nechává jejich činy mluvit za sebe a ukazuje tak různé strany příběhů. „Postavy, které stvořila Karin Lednická, jsou živoucí, přilneme k nim v dobrém i zlém. Štvou nás, máme je rádi, fandíme jim, držíme palce, sem tam bychom je přetáhli i holí, ale po dočtení máme pocit, jako by to byli naši známí, co nám právě dovyprávěli své příběhy. A ty jsou tak plasticky vylíčené, že jsme skoro jejich součástí,“¹⁷⁶ uvádí v recenzi pro *Novinky.cz* Zora Göthová.

Pavel Janoušek svou dvoustránkovou kritiku v časopisu *Host* otevírá zamyšlením nad žánrem románová kronika. Uvádí, že v české literatuře historie tohoto žánru sahá do 19. století a jde o žánr s pevně danými pravidly. Zachycuje realisticky životy napříč generacemi, a to v propojení s konkrétním časoprostorem, náboženstvím, národností apod. Také zmiňuje, že autoři kronik zpravidla pochází z daného místa či oblasti. Toto shrnutí uzavírá kladným hodnocením: „Oceňuji, že se Karin Lednické daří pravidla zvoleného žánru naplnit a působivě s nimi pracovat. Její „kronika ztraceného města“ má rozměr legendy umísťující ideál do minulosti. Konkrétně do časů, kdy na místě, jež dnes nese nálepku Karviná-Doly, ještě pulzovalo osídlení německy zvané Karwin a polsky Karwina.“¹⁷⁷ Dále Janoušek píše o vyzdvihování příběhů žen, kde dochází k lehce negativně zabarvenému vyjádření „žen, kterým „tehdy a tam“ náleželo starat se o muže, rodit děti a navzdory mnoha krutým ranám se brodit životem.“¹⁷⁸

Literární kritik ve středu recenze rozvrací autorky přístup k národnostním sporům a k pohledu, z jakého příběh zaznamenává. Několikrát zmiňuje, že hrdinové působí jako „naši předci“ i přes to, že jde většinou a polsky mluvící obyvatelstvo. Janoušek podává

¹⁷⁵ ČECHLOVSKÁ, Magdalena. *Šikmý kostel 2: Sága z Karviné líčí odloučení snoubenců i všechny hrůzy války*. Aktuálně.cz [online]. Praha: Economia, c1999–2023, 21. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/sikmy-kostel-2-saga-z-karvine-karin-lednicka-recenze/r~887462385bf711eba7deac1f6b220ee8/>

¹⁷⁶ GÖTHOVÁ, Zora. *RECENZE: Šikmý kostel 2. Krajinou zasypanou uhelným prachem*. Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 31. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-recenze-sikmy-kostel-2-krajinou-zasypanou-uhelnym-prachem-40349515>

¹⁷⁷ JANOUŠEK, Pavel. *Trudnokrásně aneb jen kdyby nebylo toho...* Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2021, XXXVII (4), 60–61.

¹⁷⁸ Tamtéž.

vysvětlení, že Lednická popisuje pouze sen o lidech, kteří žijí pospolu nehledě na rozdíly a jsou rozvráceni až poválečným nacionalismem. „Ani při líčení mnoha nehezských činů, které si tehdy oba národy navzájem napáchaly, se však Lednická nadále nevzdává přesvědčení, že „všichni naši předci“ byli v jádru hodní a poctiví lidé — to jen virus vlastenectví v nich, tedy především v mužích, na chvíli probudil ty skryté nejhorší vlastnosti,“¹⁷⁹ uvádí v kritice. Odvolává se také na historiky a autorčin doslov, ve kterém zmiňuje, že záměrně vynechala historii Němců a Šlonzáků v tomto regionu. Zdá se, že názorovým laděním textu se Janoušek přibližuje textu Erika Gilka v *Tvaru*, zmiňovaném v předešlé podkapitole. Nutno však dodat, že Janouškův pohled nejasného a idealizovaného zaznamenání historických událostí je v recenzích a kritikách ojedinělý. Ostatní autoři práci Karin Lednické s dobovými prameny, historickými událostmi a autentickými příběhy, jež svým výzkum sesbírala vyzdvihují a oceňují. A nejde pouze o kritiky a čtenáře, ale autorka mimo jiné vyhrána například *Cenu ÚSTR za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin roku 2021* za knihu *Šikmý kostel*.

Janoušek označuje práci autorky s jazykem za suverénní, oceňuje její vystavění zlomových situací, zauzlování příběhů, avšak rozsah už je podle něj problematický: „přemnoho stran přetlustého *Šikmého kostela 2* na mě působí jen jako udržování toku vyprávění v naději, že se doklopýtáme k něčemu zajímavějšímu.“¹⁸⁰ Na což navazuje tvrzením o stereotypu vyprávění: „Nutnost ilustrovat běh dějin a zároveň táhnout osudy hrdinek dál a dál totiž utváří fabulační stereotyp, jenž adresáta zbavuje povinnosti pročítat se každou větou.“ S tímto závěrem Janouškova textu byla v příloženém rozhovoru konfrontována autorka Karin Lednická. Ta se proti vyjádření ohradila následujícím: „Vámi zmíněná citace je krásným důkazem „minutí se s tématem“, zřejmě způsobeném neznalostí mých témat. Každá věta je důležitá – některé ve zvýšené míře spoléhají právě na to, o čem byla řeč v předešlé odpovědi. Kdo zná, chytí se. Kdo nezná... nechytí se. To, co může pisateli připadat jako fabulační stereotyp, je součástí mého literárního stylu, kterým čtenáři cosi velmi podstatného sdělují. Samozřejmě, ne každému čtenáři to vyhovuje, to je v pořádku.“¹⁸¹

¹⁷⁹ JANOUŠEK, Pavel. *Trudnokrásně aneb jen kdyby nebylo toho...* Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2021, XXXVII (4), 60–61.

¹⁸⁰ JANOUŠEK, Pavel. *Trudnokrásně aneb jen kdyby nebylo toho...* Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2021, XXXVII (4), 60–61.

¹⁸¹ Rozhovor z Karin Lednickou, duben 2023 (viz příloha).

9 Interpretace románu *Němci* Jakuby Katalpy a jeho kritická reflexe

Román *Němci* vydalo nakladatelství *Host* v roce 2012 a čtenářská i kritická obec měla velká očekávání. Jakuba Katalpa úspěšně debutovala románem *Je hlína k snědku?* (2006), za který byla nominována na cenu *Magnesia Litera* v kategorii *Objev roku* a poté uvedla svou druhotinu *Hořké moře* (2008), která ji vynesla nominaci na *Cenu Jiřího Ortena*.¹⁸² Pro mladou autorku kniha *Němci* představovala pomyslný debut v odlišném spisovatelském stylu, než který doposud volila. I přes rozporuplné názory kritiků získala Jakuba Katalpa za knihu *Němci* *Cenu Jindřicha Škvoreckého* (2013), *Cenu Česká kniha* (2013) a byla nominována na *Magnesii Literu za prózu* (2013).¹⁸³ V této kapitole bude celkem analyzováno 6 recenzí z těchto periodik a webů: *A2*, *Host*, *Tvar*, *Lidové noviny*, *iDNES*, *iLiteratura*.

Román *Němci* s podtitulem *Geografie ztráty* vybočuje z již dříve vymezeného stylu Jakuby Katalpy a přináší čtenářsky přístupnější příběh odehrávající se v Evropě převážně 20. století během velkých dějinných zvrátů. Kritici a recenzenti tento typ románu přirovnávají k dílům *Peníze od Hitlera* (2006) Radky Denemarkové, *Vyhánění Gerty Schnirch* (2010) Kateřiny Tučkové nebo *Jozova Hanule* (2002) Květy Legátové. Zdráhají se však označení „*historický román*“, tak jej označuje pouze Dora Kaprálová v recenzi pro *iDNES*.¹⁸⁴ Jiní žánr popisují jako „*mnohovrstevnatou koláž*“ nebo „*historickou koláž*“. Radomil Novák pro časopis *Host* připouští evokaci historicity názvem knihy, uvádí však, že pokud bychom román nazvali historickým, „nabízejí se mnohá a podstatná ale.“¹⁸⁵

Několik z vybraných textů píše o *Němcích* jako o „*sázce na jistotu*“, protože kniha vznikla v období velké poptávky po tomto typu románů. Píše o tom například Dora Kaprálová: „Pevný a současně křehký rukopis, známý z předchozích dvou textů, se však v románu *Němci* téměř vytratil a Katalpa suverénně vykročila k dobovému mainstreamu. (...) Jde o variovaný produkt toho, co se v posledních letech na českém knižním trhu

¹⁸² viz kapitola 7

¹⁸³ viz kapitola 7

¹⁸⁴ KAPRÁLOVÁ, Dora. *Past umírněnosti. Záruka prodejnosti? Spisovatelka Katalpa ve středním proudu*. iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 13. 11. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/past-umirnenosti-zaruka-prodejnosti-spisovatelka-katalpa-ve-strednim-proudu.A121112_173930_kavarna_chu

¹⁸⁵ NOVÁK, Radomil. *Žena navzdory dějinám i osudu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2013, XXIX (1), s. 72.

objevuje a co pravidelně slaví úspěch.“¹⁸⁶ Stejný názor v kritice pro *A2* předkládá také Blanka Činátlová: „Titul přilepený na tlapkách medvídků – *Němci* – v tomto kontextu asociuje sladkou retro vzpomínku na různé západo – i východoněmecké laskominy, ale také tradiční kánon „německých“ zápletek: válku, Sudety, odsun, nevyřčené křivdy, traumata osobní i kolektivní paměti, zjizvenou krajinu a tak dále. To vše v románu skutečně najdeme. Pokud přidáme ještě spleť rodinné vztahy a přítomnost výrazných ženských hrdinek čelících krutosti světa, máme oblíbené ingredience, ze kterých kupodivu stále ještě úspěšně (otázkou je, zda-li také chutně) vaří současná česká próza...“¹⁸⁷ Podobně se vyjádřil také Jiří Peňás v recenzi pro *Lidové noviny*: „Prolog knihy (...) nese ještě rysy relativně konvenční: vypadá to zprvu na častý román o pátrání po původu, jenž se bude vynořovat z mlh historického válečného a poválečného chaosu.“¹⁸⁸ Nicméně i pokud bychom připustili, že Katalpa napsala román odpovídající dobové čtenářské poptávce, nemusí to nutně znamenat zavrženíhodný počín.

Pro mnohé kritiky a recenzenty byl již název románu *Němci* jistou provokací a důvodem, k rozvleklé kritice. Jiří Peňás uvedl, že čtenář od knihy na základě názvu očekává příběh o Němcích jako národu a pod podtitulem *Geografie ztráty* by si představoval „reálný a důležitý obsah“.¹⁸⁹ To dále v textu glosuje větou: „Po přečtení Katalpiny knihy mi není jasné, jakou ztrátu měla autorka na mysli. V té knize se ztrácí především čtenář a pak takové přebytečné věci jako logika a kauzalita.“¹⁹⁰ V podobném, i když mírnějším, duchu se připojil Pavel Janoušek v textu pro *Tvar*: „Jestliže se česky napsaný román jmenuje *Němci* a značná část jeho děje se odehrává v pohraničí = Sudetech, navozuje to v dnešním českém čtenáři dvojí možné očekávání...“¹⁹¹ Janoušek dále v textu uvádí, že čtenář nebude spokojený, pokud *Němce* bude číst jako historický román. Podle něj pro Katalpu dějiny nejsou důležité téma a slouží spíše jako prostor či kulisy, do kterých mohla zasadit příběhy svých postav. To vztahuje právě k názvu knihy:

¹⁸⁶ KAPRÁLOVÁ, Dora. *Past umírněnosti. Záruka prodejnosti? Spisovatelka Katalpa ve středním proudu*. iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 13. 11. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/past-umirnenosti-zaruka-prodejnosti-spisovatelka-katalpa-ve->

¹⁸⁷ ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak*. *A2* [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

¹⁸⁸ PEŇÁS, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. *Lidové noviny*. 2013, XXVI (76), s. 29.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ JANOUŠEK, Pavel. *969 slov o próze: JAKUBA KATALPA: NĚMCI, HOST, BRNO 2012*. *Tvar: Literární obydleník*. 2012, XXIII (21), s. 3.

„Třebaže tedy Katalpa svůj román nazývá *Němci*, asi by se měl jmenovat spíše *Lidé*, neboť by nebylo příliš těžké ho bez větší újmy po příslušných úpravách přesunout do komunistického Československa nebo do anglických kolonií na konci devatenáctého století.“¹⁹²

Ve vybraných textech však ne všichni autoři přemýšleli nad názvem románu prvoplánově – někteří se rozhodli jít k etymologickému jádru slova Němci. To vyzdvihuje v závěru kritiky pro web *iLiteratura* Marek Lollok¹⁹³ nebo Blanka Činátlová pro *A2*. „Titul *Němci* tak vede k původní etymologii tohoto označení. K němotě těch, kteří již propásli příležitost, kdy byla korektura ještě možná. Nyní už zbývá jen evidovat ztráty,“¹⁹⁴ uzavírá kritiku Činátlová. Jakuba Katalpa název vysvětluje v rozhovoru pro *Literární noviny*: „Vybrala jsem nakonec tento titul, protože román se nedotýká jednoznačně pouze jedné osoby, charakterů v něm vystupuje poměrně hodně a všechno to jsou Němci. *Geografie ztráty*, protože se jedná o mnoho různých ztrát...“¹⁹⁵

Nyní však už k samotnému románu. Děj je zářámovaný příběhem ze současnosti, kdy v roce 2002 přijíždí tři sourozenci zpět do rodné Prahy na pohřeb svého otce Konráda a debatují nad tím, zda neměli pozvat tátovy německé příbuzné. Vypravěčkou je Konrádova dcera žijící v Londýně s malým dítětem a svým mužem. Od začátku je v ich-formovém vyprávění cítit lehký nekomfort hlavních hrdinů z krátkého pobytu v Praze a čtenář očekává jejich rychlý návrat zpět do svých zaneprázdněných životů daleko od rodného města. Konrádova dcera se však při probírání otcovými věcmi dostane ke starému koženému postroji pro srovnání dětských kyčlí a tím začíná návrat do otcova dětství a vyvstává hlavní otázka příběhu – proč ho matka jako dítě opustila. Podle útržkovitých informací, které sourozenci znali, byla Konrádova matka Němka Klára, jež nemocného syna nechala u pěstounské rodiny v Praze a utekla domů do západního Německa. Odtamtud pak několik desetiletí posílala synově rodině do totalitního Československa balíčky s gumovými medvídky a jinými západními sladkostmi, což

¹⁹² JANOUŠEK, Pavel. *969 slov o próze: JAKUBA KATALPA: NĚMCI, HOST, BRNO 2012*. Tvar: Literární obtýdeník. 2012, XXIII (21), s. 3.

¹⁹³ LOLLOK, Marek. *Němci včera a dnes*. *iLiteratura.cz* [online]. Sdružení pro *iLiteratura*, [2012], 2. 12. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30909-katalpa-jakuba-nemci>

¹⁹⁴ ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak*. *A2* [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

¹⁹⁵ NOVAK, Eva. *Němce jsem psala trochu i s ostychem*. *Literární noviny*. 2013, (13), s. 4–5.

zůstalo Konrádovým dětem v paměti. Ten však velkou část života strávil zahořklý z pocitu, že ho jeho biologická matka nechtěla.

Pro Konrádovu dceru, čerstvou matku, je nepředstavitelné, že by od svého dítěte utekla, což je pravděpodobně jejím hlavním motivem k impulzivní cestě do Německa a hledání své babičky či dalších příbuzných. Potkává se se zprvu nepřístupnými a chladnými dcerami babičky Kláry, a po jejich svolení i s ní. Zjišťuje však, že babička trpí Alzheimerovu chorobu a její zdravotní stav jí nedovolí plynule vyprávět nebo se orientovat ve svých vzpomínkách. Tady románové vyprávění v ich-formě končí a začíná hlavní příběh knihy, čímž je život Kláry Kolmannové (vdané Rissmannové), říšské Němky, vyprávěný v er-formě. S hrdinkou potom čtenář prožívá dětství, dospívá, zažívá milostné vztahy i ztráty na historickém pozadí evropských dějin.

Recenzenti se názorově rozcházejí v pohledu na to, jak autorka popisuje historické dění, během kterého se příběh hlavní hrdinky Kláry odehrává. „Autorka má tendenci prezentovat závažné okamžiky velkých i malých dějin fatálně, a zároveň jakoby nahodile,“¹⁹⁶ uvádí Marek Lollok a shoduje se s Danou Kaprálovou na slabém článku Katalpy vyprávění, čímž je podle nich třetí kapitola s názvem *Štěpení času*. „Asi nejproblematičtější byla pro mě osobně třetí kapitola románu rozdělená do několika kratičkových podkapitol. Zde se autorce sice podařilo napsat několik trefných, vtipných a poetických glos o Německu třicátých let. Pokud by však takové glosy byly součástí literatury faktu! Jako doporučené jediné ozvláštnění jinak tradičně vyprávěného příběhu působily zbytečně, jako okrasa, zbrkllost, unáhlenost, jako připomenutí jazykového experimentování, pro který se zde jinak nenašlo místo,“¹⁹⁷ komentuje Kaprálová a Lollok dodává, že tento styl psaní je sice působivý, ale také příliš zaměřený na očekávatelný efekt. S tím však nesouhlasí Blanka Činátlová, která zmíněnou třetí kapitolu vyzdvihuje: „Výstižnou metaforou výsledné koláže by mohla být jízda vlakem. (...) Stejně jako se

¹⁹⁶ LOLLOK, Marek. Němci včera a dnes. iLiteratura.cz [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2012], 2. 12. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30909-katalpa-jakuba-nemci>

¹⁹⁷ KAPRÁLOVÁ, Dora. *Past umírněnosti. Záruka prodejnosti? Spisovatelka Katalpa ve středním proudu*. iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 13. 11. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/past-umirnenosti-zaruka-prodejnosti-spisovatelka-katalpa-ve-strednim-proudu.A121112_173930_kavarna_chu

Kláře za okny jedoucího vlaku míhá krajina, neuchopitelná v celku, pouze v nápadném detailu, štěpí se i románový čas.“¹⁹⁸

„*Sedm dní před smrtí Thomase Alvy Edisona ohlásil americký fyzik Fred Allison objev dvou nových chemických prvků. V naději, že doplní Mendělejevův neúplnou periodickou tabulku, je pojmenoval alabamin a virginium. Teprve o několik let později zjistil, že tyto prvky ve skutečnosti neexistují.*“¹⁹⁹ (s. 77–78)

Katalpa do historie přílišně nezabředává, soustředí se na životní příběhy postav a dějinné události jimi jen protkává, a to velmi tence. Historické i fiktivní informace, jež svižně posouvají děj kupředu, dělí do velmi krátkých kapitol, někdy obsahující pouze jednu větu: „Na konci roku začala Klára kouřit.“²⁰⁰ Čtenář se pak úsečně, jako ve výše uvedené ukázce, dozvídá, kde v běhu dějin se zhruba pohybuje a jak se postava hlavní hrdinky Kláry proměňuje v průběhu let. To budí v kriticích rozporuplné reakce.

Právě faktučnost a historicky korektní stránka tohoto typu románu je dalším tématem, které se v kritických reflexích objevuje. Jiří Peňás kritizuje přístup Jakuby Katalpy k historickým souvislostem a uvádí, že z knihy *Němci* čtenář získá pocit, „že autorka toho o Němcích moc neví, německými reáliemi se příliš nezabývala nebo ji jsou prostě lhostejné, a především nevidí (a necítí) důvod, proč by tomu mělo být jinak.“²⁰¹ Peňás v textu rozebírá několik faktografických chyb, například geografické umístění imaginární vesnice Rzy, časově nekorespondující zmínku o bombardování Drážďan, chybnou práci s dobovými reáliemi apod. Připouští sice, že se jedná o beletrii, ale odkazuje se na název knihy, od kterého by dle svých slov očekával „více“. Spekuluje nad tím, zda kniha nebyla pojmenována takto především pro čtenářskou přitažlivost, a zmiňuje úspěšné autory a autorky doby, kdy recenze vznikla (Tučková, Denemarková, Čichoň).²⁰² Jako výše zmínění autoři se přiklání k tomu, že Katalpa použila historické prostředí pouze jako kulisu, aby mohla rozvíjet spíše rodové zápletky. Téma historických nesrovnalostí Peňás uzavírá a glosuje větou, vracející se oklikou zpět k názvu: „Kdyby

¹⁹⁸ ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak*. A2 [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

¹⁹⁹ KATALPA, Jakuba. *Němci*. 2., brož. vyd. Brno: Host, 2014, s. 77–78.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 78.

²⁰¹ PEŇÁS, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. Lidové noviny. 2013, XXVI (76), s. 29.

²⁰² Tamtéž.

se kniha jmenovala dejme tomu *Tajemná přitažlivost vycpávače mrtvol*, k čemuž by byl důvod, nic bychom v tomto ohledu nemohli namítat.²⁰³ Jmenuje se však *Němci*...

Také Pavel Janoušek uvádí, že odchylek a historických pochybení je v románu mnoho, přisuzuje to autorčině snaze zabývat se spíše fabulí lidských příběhů než historickou přesností. Poukazuje na to mimo jiné u jazykové stránky románu: „Nezájem o dějiny se projevuje i v autorčině práci s jazykem. (...) Jejím sudetským Němcům nejenže nevádí užívat české názvy obcí, ale dokonce v němčině uvažují „česky“: například odvozují název obce Rzy od rezavé barvy, neboť autorka drobátko pozapomněla, že se rez v jejich řeči řekne Rost a rezavý rostig.“²⁰⁴ Autory některých recenzí, ale také čtenáře pobavila či rozhořčila chybná formulace na straně 133, kde Katalpa píše: „*Válkou prošel nezraněn*, ale už nikdy se mu nepodařilo tak upřímně, marnotratně a náruživě plakat jako tehdy, v Klárině společnosti. *Nejblíže tomu byl po bitvě u Charkova, kde přišel o nohu*.“²⁰⁵ To glosuje jedna z komentujících čtenářek, Jana H., pod recenzí Marka Lolloka na webu *iLiteratura*: „V jednom případě zůstává i rozum stát: muž prošel válkou nezraněn, ačkoli přišel v bitvě u Charkova o nohu (str. 133).“²⁰⁶ Tato věta je však v dotisku z roku 2021 (druhé vydání, 2014) opravena a část „válkou prošel nezraněn“ zde již nenajdeme.

Kritické reflexe hodnotí krom výše zmíněného také styl psaní Jakuby Katalpy, který se dá bezesporu označit za unikátní a působivý. Katalpa v *Němcích* píše čtivě, ale přitom si udržuje poměrně věcný a strohý způsob vyprávění bez zbytečného opisování a rozjímání se. I tak ale zvládá jít do detailu a hloubky postav tam, kde je třeba. Marek Lollok to komentuje takto: „Umí především zaujmout stylem; pokud se ke knize vracíme, není třeba si znovu přivykat, jazyk je současný, kultivovaný a naprosto plynulý; přesto bych řekl, že autorka svým vypravěčským talentem trochu plýtvá.“²⁰⁷ O plýtvání talentem se zmiňuje na konci recenze také Dora Kaprálová: „Možná si Jakuba Katalpa, vědoma svého talentu, chtěla vyzkoušet i dějový románový příběh, jemuž by podřídila vše ostatní,

²⁰³ PEŇÁS, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. Lidové noviny. 2013, XXVI (76), s. 29.

²⁰⁴ JANOUŠEK, Pavel. *969 slov o próze: JAKUBA KATALPA: NĚMCI, HOST, BRNO 2012*. Tvar: Literární obtýdeník. 2012, XXIII (21), s. 3.

²⁰⁵ PEŇÁS, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. Lidové noviny. 2013, XXVI (76), s. 29.

²⁰⁶ Komentář Jany H., 2. 4. 2013. In: LOLLOK, Marek. *Němci včera a dnes*. *iLiteratura.cz* [online]. Sdružení pro *iLiteraturu*, [2012], 2. 12. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30909-katalpa-jakuba-nemci>

²⁰⁷ LOLLOK, Marek. *Němci včera a dnes*. *iLiteratura.cz* [online]. Sdružení pro *iLiteraturu*, [2012], 2. 12. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30909-katalpa-jakuba-nemci>

styl, originalitu, básnivý rytmus jazyka. (...) Co však bylo dříve v dráždivě smyslném, obrazivém rukopise Jakuby Katalpy fascinující, zahltilo se teď mlhou typologicky přesného psychologizování, ale i stylistických banalit. Ano, věcný jazyk a k tomu silný, byť lehce konvenční příběh.“²⁰⁸

Radomil Novák vyprávění Katalpy vyzdvihuje, několikrát v textu pro *Host* zmiňuje, že autorka se vyhýbá soudům a hodnocením a že právě strohost jazyka upoutává čtenáře, který je stále více zainteresovaný v příběhu hlavní hrdinky Kláry. Pavel Janoušek o Katalpě píše jako o „profesionálně zdatná spisovatelce, vyprávějící stylem až mužsky věcným a úsečným, mnohdy i ironickým a drsným, a to prostřednictvím krátkých a zpravidla také jemně vypointovaných kapitol.“²⁰⁹ Podle autora kritiky jde Katalpa přímo k věci, nezatěžuje čtenáře velkou psychologickou hloubkou postav, soustředí se spíše na činy hlavních aktérů a jejich reflexi či důsledky. S ostatními recenzenty se shoduje na tom, že autorka velmi často a ráda odbočuje od hlavní dějové linky k biografickým menším či epizodním postav. Janoušek to však hodnotí neutrálně, spíše konstatuje.²¹⁰ Oproti tomu Marek Lollok píše: „...Občas vyvstanou pochyby, zda jsou tak hluboké digrese, výběžky a ohlížení do „pravěku“ vedlejších postav opravdu nutné. Ale připusťme nakonec, že ano – jistý sociologický vhled a typizace signalizované názvem knihy se zde skutečně realizují.“²¹¹

Autoři kritických reflexí nezapomínají ani na rozdíly mezi vykreslením ženských a mužských postav v tomto románu. Hlavní postavou *Němců* je Klára, kolem které se točí veškeré události napříč celým jejím životem. Příběh je vystavený na ženské hrdince, a tak se recenzenti většinou věnují právě tomu. Blanka Činátlová téma otevírá: „Románové postavy někdy trochu otravně podléhají stereotypům ženské literatury, většina je charakterizována skrze svoji tělesnost, často bizarní, deformovanou či nějak příznakovou. Galerii mužských (stereo)typů tvoří většinou sobečtí, bezohlední, emocionálně otupělí muži, kteří se po sexu odkulí a usnou, ženu nedokážou uspokojit, natož pochopit a zbaběle

²⁰⁸ KAPRÁLOVÁ, Dora. *Past umírněnosti. Záruka prodejnosti? Spisovatelka Katalpa ve středním proudu*. iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 13. 11. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/past-umirnenosti-zaruka-prodejnosti-spisovatelka-katalpa-ve-strednim-proudu.A121112_173930_kavarna_chu

²⁰⁹ JANOUŠEK, Pavel. *969 slov o próze: JAKUBA KATALPA: NĚMCI, HOST, BRNO 2012*. Tvar: Literární občasník. 2012, XXIII (21), s. 3.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ LOLLOK, Marek. *Němci včera a dnes*. iLiteratura.cz [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2012], 2. 12. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30909-katalpa-jakuba-nemci>

odcházejí. Záhadné, nevyzpytatelné, silné a vášnivé ženy vzdorují jejich rozmarům, slabosti, mrzoutství, předčasné smrti, vlastní samotě i krutosti dějin.²¹² Radim Novák chválí Katalpy vykreslení hlavní hrdinky, píše o ní jako o silné a autentické postavě, kterou autorka ale přílišně nepsychologizuje, což jí dává k dobru. Zároveň vyzdvihuje, že Klára Kolmannová není prvoplánově hrdinka či antihrdinka. Novák píše, že čtenáře nutí číst dál její odhodlanost žít, vzdorovat životním osudům a být užitečná. Popisuje také, že „v ženské linii postav napříč generacemi nepozorovaně vyvstává silné téma viny, která vyvěrá z porušení základního vztahu mezi matkou a dítětem. Nic se zde však nehodnotí, nad ničím z toho nezazní soud ani není nabízen psychologický komentář.“²¹³

Pavel Janoušek hlavní ženskou postavu a její sexualitu definuje na základě části příběhu, kdy je Klára Kolmannová pracovně umístěna do sudetské vesnice Rzy a prožívá tam několikaletý intimní vztah s rasem a vycpávačem zvěře, který jí je po celou odporný, Klára je k němu ale stále přitahována. To Janoušek komentuje slovy: „Román tu přitom rozvíjí archetyp známý u nás zvláště z *Jozovy Hanule*, popřípadě z filmových *Želár*, tedy příběh o krásné mladé ženě, která je nucena žít v naprosto cizím, víceméně barbarském prostředí a naváže v něm nerovný vztah s nevzdělaným mužem.“²¹⁴ Dnes by se dalo říci až nekorektní slova volil Jiří Peňás: „Patrná je autorčina záliba nechávat své ženské postavy oplodňovat, potrácet a nějak komplikovaně rodit, čímž líčení, které je v podstatě fádni a bez většího zvratu, získává jakýsi živočišný charakter, který potom oceňují někteří recenzenti a recenzentky jako projev genderového cítění.“²¹⁵ Tento Peňásův komentář může vyvolat vzpomínku na rozhovor s Jakubou Katalpou v časopisu *Host*, kde na otázku, jak snáší kritiku a názory recenzentů odpověděla: „Špatně. A to navzdory tomu, že polovina českých recenzentů je polovzdělaná a ta druhá šovinistická...“²¹⁶ Nutno říci, že šovinisticky Peňásův výrok z dnešního pohledu může působit.

²¹² ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak*. A2 [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

²¹³ NOVÁK, Radomil. *Žena navzdory dějinám i osudu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2013, XXIX (1), s. 72.

²¹⁴ JANOUŠEK, Pavel. *969 slov o próze: JAKUBA KATALPA: NĚMCI, HOST, BRNO 2012*. Tvar: Literární obtýdeník. 2012, XXIII (21), s. 3.

²¹⁵ PEŇÁS, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. Lidové noviny. 2013, XXVI (76), s. 29.

²¹⁶ DVOŘÁKOVÁ, Petra a Jan NĚMEC. *Není důležitý autor, ale text: S Jakubou Katalpou o její nové knize, o ženství a nákladáku plném belgické čokolády*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2013, XXIX (2), s. 11–14.

Výrazným úsekem je pro všechny recenzenty právě výše zmíněné pracovní umístění Kláry Kolmannové, mladé učitelky, do sudetské vesnice Rzy. „Rovněž obraz Sudet, viděný dvojí perspektivou jako rurálně barokní krajina německých starousedlíků a zároveň jako prostor chaotické divočiny a vyhnanství pro říšské Němce, se nevyhne některým očekávaným literárním klišé,“²¹⁷ popisuje Činátlová. Právě rurální téma venkova, které osciluje na hranici kafkovsky temného vykreslení zmiňuje také Jiří Peňás, který popisuje Rzy jako „kafkovskou provenienci“, temnou, zachmuřelou vesnici plnou podivínů, jež musí přivítat emancipovanou mladou učitelku z Říše.²¹⁸ Ta si dlouho získává jejich důvěru, což ji neulehčuje fakt, že kouří, má svou vlastní hlavu a dobré vztahy ve vesnici navazuje v podstatě jen s muži. Ve Rzech sledujeme Kláru v druhé polovině knihy, kdy na pozadí probíhá druhá světová válka, ale Klára jako by zaslepeně žila s tím, co jí osud přináší. Bez ohledu na to, co se děje „venku“. Čtenář může získat dojem, že Klára nad válkou nepřemýšlí, přijímá ji a smiřuje se s ní.

V sudetské vesnici navazuje později několik vztahů, kde je velmi silně vykreslená síla ženství, sexualita, ale také intimita. Tím nejsilnějším vztahem je výše zmíněný románek s rasem Weissmannem.

*„Polekala se, že ji odmítá, ale on ji obrátil zády k sobě vyhrnul ji sukni a rychlým pohybem do ní vnikl. Mezi lopatkami ucítila jeho zuby, a jakmile skousl, vyvrcholila. Tiše se zasmál do jejího ucha.“*²¹⁹ (s. 224)

Závěrem jsou příznačná slova Blanky Činátlové: „Próza Jakuby Katalpy je plná motivických, tematických i stylistických klišé, ale autorka si je toho vědomá a pokouší se je čtenáři naservírovat trochu jiným způsobem. (...) K žádnému účtování s dějinami nebo kolektivními vinami nedochází. Postava Kláry zůstává neuvěřitelně jalová a její vnitřní svět zahalený stejně jako její mysl ve finálním stádiu života. Síla vyprávění pramení z komorního příběhu rodinných vztahů.“²²⁰

²¹⁷ ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak*. A2 [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

²¹⁸ PEŇÁS, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. Lidové noviny. 2013, XXVI (76), s. 29.

²¹⁹ KATALPA, Jakuba. *Němci*. 2., brož. vyd. Brno: Host, 2014, s. 224.

²²⁰ ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak*. A2 [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

10 Interpretace románu *Zuzanin dech* a jeho kritická reflexe

Román *Zuzanin dech* autorky Jakuby Katalpy vydalo nakladatelství *Host* roku 2020. Katalpa v něm setrvává u čtenářsky přístupnějšího stylu vyprávění, podává příběh lineární bez pokusů o experiment. Román *Zuzanin dech* přichází tři roky po díle *Doupě* (2017) a tematicky se vrací k *Němcům* (2012), jeho děj se totiž odehrává v první polovině 20. století a kulisou se stává období *holocaustu*. V této kapitole bude analyzováno 7 mediálních příspěvků z časopisu *Host*, webu *iLiteratura*, *Deníku N*, týdeníku *Respekt*, webů *Novinky* a *iDNES* a *ČRo Vltava*.

Jakuba Katalpa pro *Zuzanin dech* volila ještě přímočařejší a předvídatelnější zápletku, než tomu bylo u románu *Němci*. Až kronikářsky pečlivě v něm totiž sleduje příběh dívky Zuzany Liebeskindové, od jejího narození až po dospělost. Tomu napovídají také názvy třech kapitol – *dětství*, *dospívání*, *dospělost*. Zmíněná předvídatelnost spočívá v tom, že čtenář od počátku ví, že Zuzana se rodí do domácnosti bohatého židovského majitele cukrovaru ve středních Čechách v roce 1924. Poté stačí pomalu procházet příběh a čekat, jak se osud Zuzany promění v čase spolu s historickými událostmi. Hlavní kapitoly románu jsou tři, a právě tato číslovka je jedním z leitmotivů díla. Trojice nebo trojúhelník provází Zuzanu Liebeskindovou po celou dobu příběhu, stejně jako leitmotiv tělesnosti a jí doprovázeného násilí či zneužití. Nejde o prvoplánovou rodinnou tragédii odehrávající se během holocaustu, a to díky jedné proměnné – *Jakubě Katalpě*.

Příběh začíná vhladem do páru Liliány a Abraháma Liebeskindových, kteří usilují o vytouženého potomka, který stále nepřichází. Pár je šťastný, žije naplněný život, čeká pouze na tu jedinou radost, která jim není dopřána. Liliana však i přes pozdější věk a nedůvěru doktora později zjistí, že s Abrahámem čeká dítě. Roku 1924 se jim narodí holčička Zuzana a začíná sladké a radostné vyprávění o Zuzanině prvních letech života protkaného jemnými vlákny linoucími se z cukrovaru. Idylické dětství čtenář sleduje s radostí a úsměvem, Zuzana je obklopená láskou, zvířaty, přírodou, bohatstvím a především přátelstvím. V předškolním věku se skamarádí s Hanušem a Janem, syny účetního a automechanika z cukrovaru. Tím Katalpa ztvrzuje motiv trojúhelníku, který se příběhem nese.

„Hanuš a Jan se stanou nedílnou součástí Zuzanina života, přesto však pihu ukrytou mezi dvěma prsty ukáže jen jedinému z nich.“²²¹ (s. 34)

Jak už podle občasných narážek čtenář očekává, postupně se proměňující dětské přátelství v dospělě začíná skřípat. „Hanuš a Jan začnou jinak vonět.“²²² Zuzana se proměňuje v mladou ženu, a to ve stálé přítomnosti Hanuše a Jana, kteří si změn začínají všímat stejně jako ona u nich. Je zde popisována tělesnost tak, jak je Katalpě vlastní, ale autorka zároveň dokáže vyjádřit vnitřní změny, které hlavní hrdiny postupně odtahují od sebe. Vztah trojice se začíná měnit také pod společenským tlakem a odlišným prostředím, kde se pohybují. Pomyslnou hranici mezi dětstvím a dospíváním stanoví náhlá smrt Liliany, Zuzaniny matky.

Oba chlapci cítí, že se Zuzana proměňuje, už si nejsou všichni tři rovni jako bezstarostné děti. Mění se jim těla, povahy dozrávají a všichni tři se s tím musí vyrovnat.

„Zuzana krvácí do rybníka.

Pomůžu ti, řekne Hanuš a brodí se k Zuzaně.

Nech mě být, zamumlá Zuzana.

Po lýtku jí stéká pramínek jasně červené krve. Zuzana nemá tušení, odkud se bere, a napadne ji, že se uvnitř jejího těla cosi pokazilo.“²²³ (s. 90)

Hanuš a Jan začínají cítit vnitřní boj o Zuzanu uvnitř jejich trojice. Zatímco Hanuš ji pošťuchuje, žertuje s ní a dotýká se jí, Jan je umírněnější. Přesto je to on, do kterého se Zuzana později zamiluje.

Třídní rozdíly kamarádů začínají prosakovat na povrch, zatímco Zuzana studuje francouzské lyceum v Praze, Hanuš obchodní akademii a Jan je v učení u úspěšného automechanika. Postupné odcizování se kamarádů probíhá na několika úrovních jejich života, až dochází k úplnému rozdělení, nenávisti a zradě. Zatímco Hanuš se během války stane nacistickým kolaborantem, Jan stojí na straně odboje a Zuzana se snaží oddálit odjezd do Terezína.

Vztah Zuzany a Jana je poznamenán začátkem války a novými protižidovskými nařízeními. I přesto s nimi čtenář prožívá hezké okamžiky prvního sblížení, které však

²²¹ KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 34. Román (Host).

²²² KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 76. Román (Host).

²²³ KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 90. Román (Host).

definitivně ztvrzují Hanušovu zášť: „Dosud byli jako bratři, teď se mezi ně postavilo něco neznámého. (...) Chce ji pro sebe. Musí ji mít!“²²⁴

Lucie Trávníčková otevírá kritiku *Zuzanina dechu* pro Deník N povzdechnutím si nad stále se opakujícím motivem holocaustu, útrap druhé světové války, odsunu Němců apod. Potřeba českých autorů se stále vracet k historii a vyrovnávat se s ní, jako by ji nudila. Výjimkou jsou podle Trávníčkové však autoři, kteří na kulisách dějin staví hluboké příběhy, které můžeme zobecnit a aplikovat také na dnešní dobu. Jednou z nich je Jakuba Katalpa.²²⁵ S tím se shodují také ostatní autoři a autorky kritických reflexí, dochází většinou k tomu, že Katalpa si sice vybrala již tisíckrát popsané téma, ale její styl psaní a výpravy dílo vyzdvihují vůči ostatním nahoru.

Radim Kopáč pro *iDNES* hodnotí: „*Zuzanin dech* pitvá možná už tisíckrát rozpitvané téma, ale takovým způsobem, jako by to bylo poprvé: s nevinným údivem a jakousi magií. A taky se smyslem pro finální rozlišení dobra a zla, zločinu a trestu, naděje a beznaděje.“²²⁶ Nad přínosem románu a jeho zasazením do historie však polemizuje i Jiří Krejčí v časopise *Host*, který v *Zuzanině dechu* vidí spíše „sázku na jistotu“: „Navzdory silnému příběhu vyprávěnému suverénním autorským stylem zůstává po přečtení románu neodbytná otázka, zda se nejedná jen o další z dlouhé řady podobných děl s tématem války coby mezní situace obnažující zlo, lámající charaktery a ničící skutečné lidské životy.“²²⁷ Zabývá se tím také Petr Nagy v kritice pro stanici *Vltava Českého rozhlasu*: „Na první pohled toho román Jakuby Katalpy nenabízí mnoho nového. O českém maloměšťáctví, německém antisemitismu a nacistických zvěrstvech u nás píše kdekdo.“²²⁸ Pokračuje však druhým pohledem, že právě kontrast mezi autorčíným strohým stylem vyprávění a syrovým popisem lidské tělesnosti je to, co čtenáře nutí číst dále a román se mu „zadře pod kůži“.

²²⁴ KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 162. Román (Host).

²²⁵ TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. *Zuzanin dech vás nenechá vydechnout*. Deník N. 2020, 2 (236), s. 14.

²²⁶ KOPÁČ, Radim. *RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent*. iDNES [online]. 2020, 26. 10. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz

²²⁷ KREJČÍ, Jiří. *Hořkosladce: Román o bolesti a naději*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2021, XXXVII (3), s. 68.

²²⁸ NAGY, Petr. *Románová kronika vepsaná do těla. V nakladatelství Host vyšla nová kniha Jakuby Katalpy nazvaná Zuzanin dech*. Český rozhlas: Vltava [online]. 8. října 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/romanova-kronika-vepsana-do-tela-v-nakladatelstvi-host-vysla-nova-kniha-jakuby-8333703>

Autoři v několika případech kritizují velkou převídatelnost román, s čímž jde do jisté míry souhlasit a tato problematika je nastíněna již výše v kapitole. Čtenář totiž rámcově tuší, co se bude s hlavní hrdinkou dít a překvapit ho může opravdu spíše síla narace Katalpy, nápaditost díla a autentický styl. Olga Słowik pro web *iLiteratura* píše: „Názvy kapitol ale zároveň předznamenávají, že protagonistka holocaust přežije – a právě menší předvídatelnost by románu prospěla. (...) Příběh není banální, avšak od určitého momentu tušíme, jakým směrem se bude vyvíjet a mezi kterými postavami se odehraje základní konflikt.“²²⁹

Podobně se vyjadřuje také Zora Göthová pro *Novinky*: „To je možná menší slabina této knížky. Je předvídatelná, podobných příběhů existují stovky i tisíce. A první tři čtvrtiny *Zuzanina dechu* neuhnou z vytyčeného směru ani o píď. Takže je téměř jasné, co se se Zuzanou a její rodinou stane.“²³⁰ Lucie Trávníčková předvídatelnost románu vnímá také negativně: „Předvídatelnost děje daná zmíněnými stereotypy a symboly, jimiž autorka nešetří, může být čtenáři již od začátku knihy poněkud na obtíž.“²³¹ Dále však uznává, že známý příběh a historické kulisy „jako z učebnice dějepisu“ dávají vyniknout autorčině jazyku a stylu výpravy. Veronika Havlová v recenzi pro týdeník *Respekt* píše, že na rozdíl od *Němců*, kde bylo téma holocaustu přítomno minimálně, se v *Zuzanině dechu* nevyhneme všem klasickým a „povinným“ zvrátům, které toto téma přináší.²³²

Slovem *dech* v názvu románu se zabývá velká část kritických textů, vnímají ho jako silný a opakující se motiv díla. První a zásadní zmínku o dívčině dechu najdeme v jejím dětství, kdy se jí snaží maminka uklidnit a učí ji stres a paniku pomalu prodýchat. Dívka se poté napříč životem vrací k jejím slovům a v těch nejtěžších situacích.

„Dýchej, řekne jí.

²²⁹ SŁOWIK, Olga. *V dechu je všechno...* iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, 6. 1. 2021 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43893-katalpa-jakuba-zuzanin-dech>

²³⁰ GÖTHOVÁ, Zora. *RECENZE: Zuzanin dech. Sladkohořký román Jakuby Katalpy*. Právo: Novinky.cz [online]. c2003–2023, 4. 11. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-recenze-zuzanin-dech-sladkohořky-roman-jakuby-katalpy-40341299>

²³¹ TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. *Zuzanin dech vás nenechá vydechnout*. Deník N. 2020, 2 (236), s. 14.

²³² HAVLOVÁ, Veronika. *Mimo bezpečí velkých dějin: Novinku Jakuby Katalpy nelze zkonsumovat a dojmout se*. Respekt [online]. Economia, 15. 11. 2020 [cit. 2023-03-18]. ISSN 1801-1446. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2020/47/mimo-bezpeci-velkych-dejin?gift=cjbauatpy3>

*A Zuzana dýchá, dívá se, jak lněným plátnem prosakuje krev; dýchá, jak ji maminka učí, zhluboka nabírá dech do plic, co kapka krve, to jeden nádech, v dechu je všechno, uvolnění, vzdálení se od bolesti, smíření.*²³³ (s. 77)

„Už ten název: dech se vine příběhem jako červená nit. Jedna postava lapá po dechu pod vodou, jiná se udusí po vosím bodnutí do jazyka, tisíce a tisíce dalších pak „vydechuje“ k nebi komín osvětimského krematoria. Ale Zuzana dýchá hlavně proto, aby přežila...“²³⁴ vypočítává zásadní momenty příběhu, kdy se *dech* stal leitmotivem, Radim Kopáč. „V hrdinčině dechu se stejně jako v jejím pevném zdraví a mohutné konstituci odráží nezdolnost, na kterou jsou krátká všechna protižidovská nařízení, terezínské ghetto, ba i koncentrační tábor v Osvětimi, kde se stává obětí bizarních lékařských pokusů,“²³⁵ uvádí Petr Nagy a naráží na známé latinské heslo „*dum spiro spero*“, dokud dýchám, doufám.²³⁶ To Zuzanin život vykresluje asi nejuvýstižněji...

Hlavním leitmotivem knihy je *tělesnost*, se kterou Jakuba Katalpa pracuje ve všech svých předchozích románech a jež je nedělitelnou součástí autorčiny konstrukce psaní. Na tělesnost upozorňuje již zmíněný dech.

„Zuzanin vnitřní svět je naplněn postupně rozvíjenou senzualitou, tělesností, dychtivou touhou po životě a především vztahovostí,“²³⁷ uvádí Jiří Krejčí. V románu ji cítíme od počátku, Katalpa nezabíhá do přílišné psychologie postav, ale vnější syrový popis postav je jí vlastní. Zuzanu si tak vcelku jasně může čtenář představit jako dítě, dospívající slečnu, ale také jako ženu naprosto zdevastovanou prožitkem v Osvětimi. Nejdříve je Zuzanina tělesnost křehká, později sílí, proměňuje se, stárne. Právě její uvědomění si svého dospívajícího ženského těla přináší příběhové zvraty, kdy Zuzana během protektorátních let vyměňuje jídlo či oddálení transportu za tělesný prožitek

²³³ KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 77. Román (Host).

²³⁴ KOPÁČ, Radim. *RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent*. iDNES [online]. 2020, 26. 10. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz

²³⁵ NAGY, Petr. *Románová kronika vepsaná do těla. V nakladatelství Host vyšla nová kniha Jakuby Katalpy nazvaná Zuzanin dech*. Český rozhlas: Vltava [online]. 8. října 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/romanova-kronika-vepsana-do-tela-v-nakladatelstvi-host-vysla-nova-kniha-jakuby-8333703>

²³⁶ NAGY, Petr. *Románová kronika vepsaná do těla. V nakladatelství Host vyšla nová kniha Jakuby Katalpy nazvaná Zuzanin dech*. Český rozhlas: Vltava [online]. 8. října 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/romanova-kronika-vepsana-do-tela-v-nakladatelstvi-host-vysla-nova-kniha-jakuby-8333703>

²³⁷ KREJČÍ, Jiří. *Hořkosladce: Román o bolesti a naději*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2021, XXXVII (3), s. 68.

staršího muže. Ten zprvu Zuzanu pouze sleduje, později dochází i k fyzickému kontaktu. Tady si protagonistka silně uvědomuje svoji ženskost, zranitelnost, ale především sílu, kterou díky tomu získává. Poprvé zde ale jako čtenáři vnímáme prvky sexuálního zneužití a násilí, které později zažije Zuzana v Osvětimi, a to v mnohem bolestivějším a ničivějším měřítku, kdy je díky své tělesné konstrukci vybrána pro pokusy na lidech. Ve chvíli, kdy se z Osvětimi vrací domů, má čtenář pocit, že víc už nemůže přijít. A přesto ji „doma“ čeká pouze další bolest a zneužití v postavě násilnického Hanuše.

„Právě genderově podmíněné násilí je motiv, který se knihou prolíná a přijímá několik podob. Může jít o nutnost používat ženské tělo jako prostředek pro získání jídla za protektorátu; může se jednat o brutalitu v mileneckém či partnerském vztahu. Katalpa nicméně nelíčí tyto situace zjednodušujícím způsobem, je daleka jakémukoliv emocionálnímu vydírání. I ženy, které v dané situaci vnímáme jako „oběti“, pocítují rozporuplné emoce nebo se chovají nejednoznačně,²³⁸ popisuje výstižně Olga Słowik. Dobré je zmínit, že brutální či násilnické stránky románu nemají za cíl pouze využít čtenářovy emocionality pro čtivý efekt. Kopáč uvádí: „A pak ty návratné motivy, jako titulní dech a zmíněná krev. Vyplovávají na povrch na různých místech textu, pokaždé v jiných souvislostech a kulisách. Jejich návratnost je místy až děsivá, některé scény jsou jako z psychologického hororu, ale nikdy nejde o efekt, okamžitý užitek, vždycky jde o celek příběhu, jeho vnitřní sílu a soudržnost. Právě to dělá z Katalpiny knihy událost.“²³⁹ Petr Nagy popisuje tělesnost jako hlavní součásti románu *Zuzanin dech* věnuje největší prostor ve své recenzi: „Se záměrně strohým jazykem pak kontrastují četné syrové obrazy lidského těla a jeho projevů. Právě tělesnost lze označit za leitmotiv celého románu na který odkazuje už samotný název knihy. (...) Lidské tělo se tu stává svého druhu kronikou, která je psána krví, potem, či slinami. A v níž jednotlivé události ztělesňují škrábance, kousance, modřiny nebo jizvy. Z chování a činů stěžejních figur nezřídka vyvěrá pudovost, živočišnost.“²⁴⁰

²³⁸ SŁOWIK, Olga. *V dechu je všechno...* iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, 6. 1. 2021 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43893-katalpa-jakuba-zuzanin-dech>

²³⁹ KOPÁČ, Radim. *RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent.* iDNES [online]. 2020, 26. 10. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz

²⁴⁰ NAGY, Petr. *Románová kronika vepsaná do těla. V nakladatelství Host vyšla nová kniha Jakuby Katalpy nazvaná Zuzanin dech.* Český rozhlas: Vltava [online]. 8. října 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/romanova-kronika-vepsana-do-tela-v-nakladatelstvi-host-vysla-nova-kniha-jakuby-8333703>

Dalším silným prvkem celého románu je nepřekvapivě otázka židovské identity, jejího přijetí a porozumění. Zuzana vyrůstá v rodině, která své židovství nevnímá jako určující prvek své identity, s tím se potkává až v postavě soukromého učitele Šloma Nachtigala. Jeho postava je plná klišé a stereotypů, což je skvěle uvedeno do kontrastu s postavou Zuzanina otce Abraháma, asimilovaného Žida, úspěšného a bohatého podnikatele, který věří, že se mu nemůže nic stát. Židovství tak Zuzana poznává skrz chudého učitele Nachtigala, který lpí na víře a vzdělání, jeho osobnost se však ve výsledku ukáže prázdná.

„A co to znamená? Chce vědět Zuzana. Že jsem Židovka?

Nic řekne Liliana. Vůbec nic.

Být Žid je jako být indián, odpoví Zuzaně na stejnou otázku otec. Prostě patříš k nějakému kmeni. Máš přece ráda knížky o indiánech? “²⁴¹ (s. 38–39)

(...)

„Co to znamená být Žid? ptala se jako dítě učitele Nachtigala, a teď to tedy ví, být Žid znamená jet vlakem do neznáma. “²⁴² (s. 207)

Na motiv hledání židovské identity v kritických reflexích neupozorňuje mnoho autorů, z vybraných textů se tomu věnuje ve větší míře pouze Lucie Trávníčková.²⁴³

Co se týče Katalpy stylu psaní a jazyka, jsou zde všichni vybraní autoři kritik a recenzí za jedno. Právě autorčin autentický styl vyzdvihuje *Zuzanin dech* nad ostatní romány s podobnou tematikou. Dalo by se říct, že je to jakási „proměnná“, která dokáže z celkem klasického příběhu vymodelovat plastický a plný obraz. Katalpa nejde po povrchu, i když by se to mohlo kvůli strohému vyjadřování zprvu zdát. Nepotřebuje plýtvat slovy a popisovat niterní pocity v dlouhých odstavcích, místo toho jde k věci, jedná a právě činy, syrovost slov a naléhavost vyprávění čtenáře zasahují hluboko. Z konvenčního příběhu o židovské dívce, která přežije hrůzy koncentračního tábora se stává román obecně platný napříč dobou. I ty nejhorší činy, které na Zuzaně spáchal pseudolékař Jungwirth v Osvětimi totiž nepředčí krutost a slabošství jednoho ze Zuzaniných nejbližších – Hanuše.

²⁴¹ KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 38–39. Román (Host).

²⁴² KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020, s. 207. Román (Host).

²⁴³ TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. *Zuzanin dech vás nenechá vydechnout*. Deník N. 2020, 2 (236), s. 14.

Olga Słowik v závěru recenze píše, že nebude fungovat čist román pouze pro samotný příběh na povrchu nebo jako další „knihu o holocaustu“. „Mezi důležité kvality prózy patří tak vyprávění skrze prožitek těla, které vnímá, zaznamenává mnohem rychleji než vědomí a které se vždycky nutně nachází v konkrétním – historickém, genderovém aj. – kontextu. Dále je to především určitá „svěžest“ stylu a také absence jednoznačného hodnocení jednání postav, díky čemuž mnoho není dopovězeno a čtenář má dostatek prostoru pro sebe sama,“²⁴⁴ kladně hodnotí Słowik.

Jiří Krejčí ve své kritice komentuje autorky vypravěčský styl jako suverénní a nepochybuje o tom, že příběh je silný: „Katalpa svůj románový svět vykresluje v úsporném stylu. Rytmizuje děj v krátkých kapitolách, které jsou psány v er-formě přítomného či budoucího času, což spolehlivě čtenáře strhává a vtahuje do děje. Autorčin styl je založený na smyslu pro detaily rozehrávané v kontrastech či analogiích (například motiv cukru evokující dětskou bezstarostnost i rodinnou tragédii, motiv vody spojený se smrtí i se životodárným očištěním, rámující motiv naděje v těhotenství). Postavy nejsou takzvaně psychologizovány, oživuje je právě zmíněná zvláštní nedořčenost, strohost, tajemnost motivací jejich jednání.“²⁴⁵ I přesto však v končeném hodnocení uvádí, že román podle něj nepřináší nic nového, nevyvolává ve čtenáři otázky a nenabízí ani nový pohled na dějiny. Je to podle něj čtivý a poutavý příběh, ale bez „přidané hodnoty“. A rozporuplně vyznívá také závěr kritiky Veroniky Havlové: „Přestože autorka nabízí radost v podobě ohledávání výjimečného stylu a hledání skrytých významů, zůstává čtení „nepříjemným“ zážitkem; a snadnému přijetí se vzpírá i sama hrdinka.“²⁴⁶ Dodává, že hlavní hrdinku je těžké si oblíbit nebo se s ní ztotožnit, lítost k ní však jako čtenáři také necítíme.

S tím by však pravděpodobně nesouhlasil Radim Kopáč, který ve finálním hodnocení udělil knize 100% hodnocení a doporučil ji na *Knihu roku*: „Zuzanin dech pitvá možná už tisíckrát rozpitvané téma, ale takovým způsobem, jako by to bylo poprvé: s nevinným údivem a jakousi magií. A taky se smyslem pro finální rozlišení dobra a zla,

²⁴⁴ SŁOWIK, Olga. *V dechu je všechno...* iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, 6. 1. 2021 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43893-katalpa-jakuba-zuzanin-dech>

²⁴⁵ KREJČÍ, Jiří. *Hořkosladce: Román o bolesti a naději*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2021, XXXVII (3), s. 68.

²⁴⁶ HAVLOVÁ, Veronika. *Mimo bezpečí velkých dějin: Novinku Jakuby Katalpy nelze zkonzumovat a dojmout se*. Respekt [online]. Economia, 15. 11. 2020 [cit. 2023-03-18]. ISSN 1801-1446. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2020/47/mimo-bezpeci-velkych-dejin?gift=cjbautapy3>

zločinu a trestu, naděje a beznaděje. Sečteno a podtrženo: tip na knihu roku.²⁴⁷ Podobě ladí konec textu také Lucie Trávníčková, která píše, že „román je tak dobrý, že není ani třeba komentovat.“²⁴⁸

Vybrané kritiky a recenze *Zuzanina dechu* nejsou tak rozsáhlé a podrobné jako u románu *Němci* stejné autorky. U *Němců* docházelo k rozsáhlému hodnocení, zda autorka nepochybně nad výběrem názvu, otázkám, proč román zasadila do historie či jestli jen nenapsala čtenářsky přijatelný text, který má potenciál stát se bestsellerem. V kritických textech zaznívaly z dnešního pohledu odsuzující soudy o pohledu na literaturu psanou z ženské perspektivy či o tom, jak autorka popisuje ženské hrdinky. *Němci* se nevyhnuli ani výčtu historických pochybení, které autorka udělá. To vše v recenzích *Zuzanina dechu* chybí nebo je spíše stroze konstatováno, jako třeba v případě komentování autorčina zasazení příběhu do historických kulis holocaustu. Vybrané reflexe to nekritizují naopak ve většině případů spíše konstatují jako fakt bez známky názoru. U *Zuzanina dechu* má čtenář při procházení kritik pocit, že není již vůbec pochyb o tom, jak dobře umí Jakuba Katalpa příběhy zpracovat. A už vůbec zde není cítit váhání nad kvalitou tohoto románu. Dochází poté pouze k nuancím v osobních preferencích a pohledu na to, zda podobně laděné příběhy ještě stále mají na našem trhu místo. Myslím však, že oblíbenost románu prokazuje, že mají...

²⁴⁷ KOPÁČ, Radim. *RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent.* iDNES [online]. 2020, 26. 10. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz

²⁴⁸ TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. *Zuzanin dech vás nenechá vydechnout.* Deník N. 2020, 2 (236), s. 14.

Závěr

Diplomová práce s názvem *Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích* se věnovala třem románům (jednomu dvoudílnému) současné české literatury – *Šikmý kostel I a Šikmý kostel II, Němci a Zuzanin dech*. Jejím cílem bylo díla interpretovat podle stanoveného teoretického rámce a poté analyzovat jejich kritické ohlasy v literárních a kulturních periodikách (*Host, Tvar, A2, Literární noviny, iLiteratura*), v denním tisku, společenských časopisech, online médiích a rozhlasu (nejčastěji *Novinky, iDNES*, méně *Deník N, Lidové noviny, Respekt, Aktuálně, ČRo Vltava*). Všechny čtyři romány dostávají velký mediální prostor, což do jisté míry pravděpodobně způsobuje velký úspěch obou autorek mezi současnými čtenáři. K románům Jakuby Katalpy je více textů v literárně kulturních periodikách, zatímco o tvorbě Karin Lednické se referuje více v denním tisku, online publicistice apod.

Teoretická část definovala *literární kritiku* podle přístupů Umberta Eca či Northropa Frye ve vztahu k pojmům *interpretace* či *hermeneutika* a vysvětlila současné postavení literární kritiky v Česku. Na to navazuje kapitola zasvěcená představení zásadních českých literárních periodik, ze kterých práce vychází v teorii i v praxi. Nešlo opomenout ani stručnou definici žánru *interview*, která byla základem pro tvorbu rozhovorů s autorkami přiložených k diplomové práci. Další kapitola se věnuje určení a definování fenoménu současné české literatury navracející se k historii 20. století a shrnuje mimo jiné také současnou situaci na tuzemském *knižním trhu*. Poslední teoretická kapitola představuje autorky Karin Lednickou a Jakubu Katalpu v širším kontextu jejich života a všech publikovaných děl. Dohromady se teoretická část stává kompaktním základem pro porozumění následující praktické části a zasazení výsledků kritické reflexe do literárního kontextu.

V praktické části jsou představeny tři romány, dochází zde k jejich interpretaci a postupné analýze kritik a recenzí, jež se jimi zabývají. Jsou zde vždy zastoupeny jak literární periodika, tak denní tisk, online publicistika či rozhlasové příspěvky.

Hlavní výzkumnou otázkou bylo, jak kritici a recenzenti interpretují a hodnotí vybraná díla autorek Karin Lednické a Jakuby Katalpy. Na to se váží další otázky stanovené v kapitole *Metodologie*: V čem se vybrané kritiky a recenze shodují či rozcházejí? Nesou texty hlavní znaky těchto žánrů? Jak autoři textů nahlíží na zkoumaný

fenomén literatury navracející se k novodobé historii? Mají autoři nosné argumenty pro svá stanoviska? Jak se liší forma a styl textů napříč médii?

Začněme tedy shrnutím analýzy kritických ohlasů *Šikmého kostele I–II* autorky Karin Lednické. Na webu *iLiteratura* oba díly hodnotí Kamila Drahoňovská, která, vyzdvihuje autorčinu práci s dobovými prameny a autentickými výpověďmi pamětníků. První díl však popisuje jako lehce zdouhavý a rozvleklý, zatímco druhý je podle Drahoňovské napsaný v příjemně svižném tempu. Zatímco první díl *Šikmého kostela* se především soustředí na několik málo postav a jejich pohnuté osudy, druhý má mnohem širší záběr.

Kladně působí také text Radomila Novotného pro *Host*, který vyzdvihuje autorčin jednoduchý a precizní styl výpravy. Plně pozitivně, možná až oslavně, vyznívá recenze na serveru *Novinky*, jejímiž autory jsou Ondřej a Tereza Císařovi, která navíc byla doporučena autorkou Karin Lednickou v přiloženém rozhovoru. Naopak kriticky a nekompromisně na dílo nahlíží Erik Gilk v kritice pro časopis *Tvar*. Podle něj *Šikmý kostel* zaujme široké „mainstreamové“ publikum, ale nedosahuje na uměleckých kvalit. Kritický text publikovaný k druhému dílu *Šikmého kostela* vydal také *Host* a autorem je Pavel Janoušek. Vymezuje se proti autorčině práci s tématem národnostních sporů na česko-polské hranici, kterou podle něj líčí až přehnaně idealisticky ve smyslu, že všichni jsme vlastně dobří lidé pouze ovlivnění okolnostmi, což podle autora není pravda. Neupírá však autorce um psaní či vyprávění, pouze nakonec shrnuje, že se mu zdá formát románu poněkud stereotypní, což ho jako čtenáře odrazuje.

První analyzovaná kniha Jakuby Katalpy *Němci* se dočkala spíše rozporuplných recenzí. Žádná z nich neupírá Katalpě autentický a poutavý styl psaní, o jejím umu nejsou pochybnosti. Avšak výběr historické tematiky jako kulisy pro svůj příběh už většina kritiků a recenzentů zpochybňuje. Stejně jako název knihy, který podle některých neodpovídá jejímu obsahu. V recenzích, jež byly publikovány z pravidla v letech 2012 až 2013 najdeme poměrně velké množství polemik nad literaturou psanou ženami. Někdy dochází až ke zlehčování utrpení hlavní hrdinky a vysmívání se jejím činům. Autorka v několika rozhovorech včetně toho přiloženého označila kritické reflexe jejích děl za šovinistické a nutno říci, že některé z vybraných textů ji bohužel dávají za pravdu. Je to škoda, protože dnes by se pravděpodobně reflexe díla *Němci* bez těchto narážek obešla

(nebo musela obejít) a mohla se tak věnovat samotnému románu, který za to opravdu stojí. Nejvíce kritickým textem je recenze Jiřího Peňáse v Lidových novinách.

Poslední analyzovaný román *Zuzanin dech* (2020) se objevil v knihkupectvích 8 let po *Němcích* a časový rozdíl je znát také na vyznění kritik. Literatura psaná ženami, ženská témata, historické zasazení či obvinění ze „sázení na jistotu“, nic z toho zde již není rozvlekle popisováno, spíše neutrálně konstatováno. Dochází k menším poznámkám o přesycení tématem holocaustu, ale Katalpa svými díly přeci jen vybočuje z mainstreamu, což recenzenty a kritiky přitahuje. *Zuzanině dechu* je nejvíce vyčítána předvídatelnost a někdy přílišná útržkovitost. Na rozdíl od Němců zde však recenzenti nevyzdvihují historická pochybení, pravděpodobně proto, že v *Zuzanině dechu* jdou dějinné kulisy ještě více do pozadí než v předchozím románu, a tak tam moc pochybení nelze najít. Obecně však kritické reflexe Zuzanina dechu vyznívají pozitivně a na piedestal autoři reflexí staví především autorky smysl pro výpravu, strohý a jasný jazyk, popis tělesnosti, která se prolíná celým románem či fyzického násilí, jež se s tělesností v románu pojí.

Summary

The diploma thesis entitled *Critical reflection of selected works of Karin Lednická and Jakuba Katalpa in the Czech media* was devoted to three novels (one in two volumes) of contemporary Czech literature – *Šikmý kostel I* and *Šikmý kostel II (Leaning Church I–II)*, *Němci (Germans)* and *Zuzanin dech (Zuzana's Breath)*. Its aim was to interpret the works according to the established theoretical framework and then to analyze their critical responses in literary and cultural periodicals (*Host, Tvar, A2, Literární noviny, iLiteratura*), in the daily press, social magazines, online media and radio (most often *Novinky, iDNES, less Deník N, Lidové noviny, Respekt, Aktuálně, ČRo Vltava*). All four novels receive a lot of media space, which to some extent probably causes the great success of both authors among contemporary readers. There are more texts about Jakuba Katalpa's novels in literary and cultural periodicals, while Karin Lednická's work is reported more in the daily press, online publications, etc.

The theoretical part defined literary criticism according to the approaches of Umberto Eco or Northrop Frye in relation to the concepts of interpretation or hermeneutics and explained the current position of literary criticism in the Czech Republic. This is followed by a chapter devoted to the introduction of essential Czech literary periodicals, from which the work is based in theory and in practice. The brief definition of the interview genre, which was the basis for creating interviews with authors attached to the diploma thesis, could not be omitted. The next chapter is dedicated to determining and defining the phenomenon of contemporary Czech literature going back to the history of the 20th century and summarizing, among other things, the current situation on the domestic book market. The last theoretical chapter presents the authors Karin Lednická and Jakuba Katalpa in the broader context of their lives and all published works. Together, the theoretical part becomes a compact basis for understanding the following practical part and placing the results of critical reflection in a literary context.

In the practical part, four novels are presented, their interpretation and gradual analysis of critics and reviews that deal with them takes place here. Literary periodicals, daily newspapers, online journalism, and radio contributions are always represented here.

The main research question was how critics and reviewers interpret and evaluate the selected works of authors Karin Lednická and Jakuba Katalpa. This is weighed against

other questions set out in the Methodology chapter: What do the selected critics and reviews agree or disagree about? Do the lyrics bear the main features of these genres? How do the authors of the texts view the investigated phenomenon of literature returning to modern history? Do the authors have supporting arguments for their positions? How does the form and style of texts differ across media?

To summarize, the works of Karin Lednická are evaluated positively, especially in terms of historical elaboration. Reviewers highlight her work with primary and secondary historical sources and their processing in the novel's chronicling style. Its main critics were Erik Gilk or Pavel Janoušek. The *Šikmý kostel I–II* undoubtedly has a great historical and social contribution.

On the other hand, Jakuba Katalpa's work is covered more by professional literary periodicals than the mainstream ones, and they especially highlight her literary language, narration, excellent work with characters and text, etc. Her stories are engaging, even if, according to some, predictable in some places. Katalpa is not so much concerned with the historical context, it becomes more of a backdrop for her narrative. Her work is evaluated highly positively, although she also had to face many criticisms and chauvinistic judgments.

In the end, it can be assessed that both authors are a great contribution to contemporary Czech literature and although it might seem that their focus is the same, the issue is much deeper, as this work proves.

Použitá literatura

Prameny

KATALPA, Jakuba. *Němci*. 2., brož. vyd. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-427-0.

KATALPA, Jakuba. *Zuzanin dech*. 1. Brno: Host, 2020. Román (Host). ISBN 978-80-275-0241-7.

LEDNICKÁ, Karin. *Šikmý kostel: románová kronika ztraceného města léta 1894–1921*. Ostrava: Bílá vrána, 2020. ISBN 978-80-88362-00-5.

LEDNICKÁ, Karin. *Šikmý kostel II: románová kronika ztraceného města léta 1921–1945*. Ostrava: Bílá vrána, 2021. ISBN 978-80-88362-04-3.

Kritické reflexe využité k analýze (tisk, online, rozhlas)

Šikmý kostel I

CÍSAŘ, Ondřej a Tereza CÍSAŘOVÁ. *Uhlí, emancipace, nejistota. Nad románem Karin Lednické Šikmý kostel*. Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 6. 10. 2020 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-uhli-emancipace-nejistota-nad-romanem-karin-lednicke-sikmy-kostel-40338037>

DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. *Přátelství posvěcené soli*. iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2020], 18. 11. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43657-lednicka-karin-sikmy-kostel>

GILK, Erik. *Naivní kronika v přepychovém hávu*. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, [2020], 15/2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://itvar.cz/naivni-kronika-v-prepychovem-havu>

GÖTHOVÁ, Zora. *RECENZE: Dechberoucí vzpomínka na polozapomenuté časy*. Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 21. 3. 2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-recenze-dechberouci-vzpominka-na-polozapomenute-casy-40317472>

NOVÁK, Radomil. *Osudy pod vrstvami uhelného prachu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2020, XXXVI (8), 62. ISSN 1211-9938.

SLEZÁKOVÁ, Alena. *RECENZE: Strhující příběh vypráví o štěstí, utrpení a síle žen.* iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 27. 2. 2020 [cit. 2023-04-10].
Dostupné z: [kultura/literatura/recenze-sikmy-kostel-karin-lednicka.A200224_534927_literatura_spm](https://www.idnes.cz/kultura/literatura/recenze-sikmy-kostel-karin-lednicka.A200224_534927_literatura_spm)

Šikmý kostel II

ČECHLOVSKÁ, Magdalena. *Šikmý kostel 2: Sága z Karviné líčí odloučení snoubenců i všechny hrůzy války.* Aktuálně.cz [online]. Praha: Economia, c1999–2023, 21. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/sikmy-kostel-2-saga-z-karvine-karin-lednicka-recenze/r~887462385bf711eba7deac1f6b220ee8/>

DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. *Stejný, a přece jiný román.* iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2021], 27. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43961-lednicka-karin-sikmy-kostel>

GÖTHOVÁ, Zora. *RECENZE: Šikmý kostel 2. Krajinou zasypanou uhelným prachem.* Právo: Novinky [online]. Praha: Borgis, c2003–2023, 31. 1. 2021 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-recenze-sikmy-kostel-2-krajinou-zasypanou-uhelnym-prachem-40349515>

JANOUSĚK, Pavel. *Trudnokrásně aneb jen kdyby nebylo toho...* Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2021, XXXVII (4), 60–61. ISSN 1211-9938.

Němci

ČINÁTLOVÁ, Blanka. *Co váží jabloňový květ: Sudetské klišé v české próze znovu a jinak.* A2 [online]. Praha: A2, c2005–2017, 13/2013 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/13/co-vazi-jablonovy-kvet>

JANOUSĚK, Pavel. 969 slov o próze: *JAKUBA KATALPA: NĚMCI, HOST, BRNO 2012.* Tvar: Literární obtýdeník. 2012, XXIII (21), s. 3. ISSN 0862-657 X

KAPRÁLOVÁ, Dora. *Past umírněnosti. Záruka prodejnosti? Spisovatelka Katalpa ve středním proudu.* iDNES.cz [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 13. 11. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/past-umirnenosti-zaruka-prodejnosti-spisovatelka-katalpa-ve-strednim-proudu.A121112_173930_kavarna_chu

LOLLOK, Marek. *Němci včera a dnes*. iLiteratura.cz [online]. Sdružení pro iLiteraturu, [2012], 2. 12. 2012 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30909-katalpa-jakuba-nemci>

NOVÁK, Radomil. *Žena navzdory dějinám i osudu*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2013, XXIX (1), s. 72. ISSN 1211-9938.

PEŇÁŠ, Jiří. *O ztracené noze a jiných neštěstích*. Lidové noviny. 2013, XXVI (76), s. 29. ISSN 0862-5921.

Zuzanin dech

GÖTHOVÁ, Zora. *RECENZE: Zuzanin dech. Sladkohořký román Jakuby Katalpy*. Právo: Novinky.cz [online]. c2003–2023, 4. 11. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-recenze-zuzanin-dech-sladkohorky-roman-jakuby-katalpy-40341299>

HAVLOVÁ, Veronika. *Mimo bezpečí velkých dějin: Novinku Jakuby Katalpy nelze zkonsumovat a dojmout se*. Respekt [online]. Economia, 15. 11. 2020 [cit. 2023-03-18]. ISSN 1801-1446. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2020/47/mimo-bezpeci-velkych-dejin?gift=cjbauatpy3>

KOPÁČ, Radim. *RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent*. iDNES [online]. 2020, 26. 10. 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz

KREJČÍ, Jiří. *Hořkosladce: Román o bolesti a naději*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2021, XXXVII (3), s. 68. ISSN 1211-9938.

NAGY, Petr. *Románová kronika vepsaná do těla. V nakladatelství Host vyšla nová kniha Jakuby Katalpy nazvaná Zuzanin dech*. Český rozhlas: Vltava [online]. 8. října 2020 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/romanova-kronika-vepsana-do-tela-v-nakladatelstvi-host-vysla-nova-kniha-jakuby-8333703>

SŁOWIK, Olga. *V dechu je všechno...* iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, 6. 1. 2021 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43893-katalpa-jakuba-zuzanin-dech>

TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. *Zuzanin dech vás nenechá vydechnout*. Deník N. 2020, 2 (236), s. 14. ISSN 2571-1717.

Literatura

ČEŇKOVÁ, Jana: *Kritika literární a publicistická*. In: HALADA, Jan a Barbora

EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010. ISBN 978-80-00-02587-2.

ECO, Umberto. *O literatuře*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-588-6.

FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7

FRYE, Northrop. *Anatomie kritiky: čtyři eseje*. Přeložila Sylva FICOVÁ. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-078-3.

NEWTON, Kenneth M. *Jak interpretovat text: kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace*. V Olomouci: Periplum, 2008. ISBN 978-80-86624-47-1.

NÜNNING, Ansgar, Jiří HOLÝ a Jiří TRÁVNÍČEK. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce, osobnosti, základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1618-6.

OSVALDOVÁ. *Slovník žurnalistiky: Výklad pojmů a teorie oboru*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3752-5.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

Periodika

DVOŘÁKOVÁ, Petra a Jan NĚMEC. *Není důležitý autor, ale text: S Jakubou Katalpou o její nové knize, o ženství a nákladáku plném belgické čokolády*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno, 2013, XXIX (2), s. 11–14. ISSN 1211-9938.

JANOUSEK, Pavel a Radomil NOVÁK, KLÍČOVÁ, Eva, ed. *Dějiny jako zbytková drsná romantika: kritika v diskuzi*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Host, 2021, XXXVII (4), s. 62–65. ISSN 1211-9938.

NOVAK, Eva. *Němce jsem psala trochu i s ostychem*. Literární noviny. 2013, (13), s. 4–5. ISSN 1210-0021.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Nakladatelé a knihkupci jsou velmi žárliví na poskytování informací: Rozhovor s Vladimírem Pistoriem o tom, jak funguje knižní trh*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu HOST, 2008, XXIV (7), 41–44. ISSN 1211–9938.

Internetové zdroje

A2 je víc než časopis. Společně vytváříme prostor pro kulturu. A2023. Donio [online]. 26. 1. 2023 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.donio.cz/advojka-a2023>

BÁRT, Dominik. *Znovu k literární kritice a reflexi literatury vůbec*. H7o: Host 7 dní online [online]. Host, 2022, 28. 4. 2022 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.h7o.cz/znovu-k-literarni-kritice-a-reflexi-literatury-vubec/>

Cenu český bestseller získala Kateřina Tučková za román Bílá Voda. České noviny [online]. Praha: ČTK, c2023, 6. 3. 2023 [cit. 2023-03-06]. ISSN 1213-5003. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/tiskove/zpravy/cenu-cesky-bestseller-ziskala-katerina-tuckova-za-roman-bila-voda/2334980>

ČTK. *Počet knih vydaných v ČR loni vzrostl, většinou nejde o uměleckou literaturu*. Novinky.cz [online]. Seznam.cz, 2009, 10. 3. 2009 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-pocet-knih-vydanych-v-cr-loni-vzrostl-vetsinou-nejde-o-umeleckou-literaturu-40221266>

DOKOUPIL, Blahoslav. *LITERÁRNÍ LISTY: 1968*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=149&hl=listy+>

DOKOUPIL, Blahoslav. *LITERÁRNÍ NOVINY: 1927-51*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=151&hl=literárn%C3%A4D+noviny+>

DOKOUPIL, Blahoslav. *LITERÁRNÍ NOVINY: 1952-67*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>

Doupě. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/doupe-cz/>

HEJDOVÁ, Irena. *Knihy roku Deníku N: Vyhrály Bílá Voda a Životice*. Deník N [online]. Praha: N media, c2018–2023, 2. 12. 2022 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1016680/knihy-roku-deniku-n-vyhraly-bila-voda-a-zivotice/?ref=list>

HELLER, Jan M. *Konec kolektivní terapie? O čem a jak se píše v nejmladší generaci české prózy: Mladá krev*. Tvar: obtýdeník živé literatury. Praha: Klub přátel Tvaru, 2021, 01/2021, 32(1). Dostupné také z: <https://itvar.cz/konec-kolektivni-terapie-o-cem-a-jak-se-pise-v-nejmladsi-generaci-ceske-prozy>

Jakuba Katalpa. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jakuba-katalpa-cz/>

Je hlína k snědku?. Host [online]. Brno: HOST – vydavatelství, c2018 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/je-hlina-k-snedku/>

KANDA, Roman. *O klinické smrti literární kritiky*. Revue Ravt: Webový magazín Tvaru [online]. 2016, 6/2016, 2016(6) [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://itvar.cz/o-klinicke-smrti-literarni-kritiky>

KAŇKOVÁ, Markéta a Hana SLÍVOVÁ. *Jakuba Katalpa: Vztahy Čechů a Němců? To téma v sobě mám zakódované. Dětství jsem strávila v Sudetech, i naše chata je po Němcích*. Český rozhlas: Vltava [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 17. března 2021 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-vztahy-cechu-a-nemcu-tema-v-sobe-mam-zakodovane-detstvi-jsem-8416982>

Karin Lednická. Databáze knih [online]. Praha: Databaze knih, c2008–2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/karin-lednicka-129964>

KOPÁČ, Radim. *Literárky u konce s dechem. Legendární „literární“ list, jenž kdysi hýbal veřejným míněním, přestane vycházet*. Deník N [online]. N Media, 18. 5. 2020 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://denikn.cz/361377/literarky-u-konce-s-dechem-legendarni-literarni-list-jenz-kdysi-hybal-verejnym-minenim-prestane-vychazet/>

KOPÁČ, Radim. *RECENZE: Tip na knihu roku. Jakuba Katalpa získává za novinku sto procent*. iDnes [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023, 28. října 2020 [cit. 2023-02-27].

Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz

KRÁL, Jiří T. *Česká literární kritika L. P. 2008: Co všechno schází českým recenzentům k tomu, aby psali texty, které budou české literatuře užitečné? Nabízíme osm možností.* A2 [online]. 2008, (13) [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2008/13/kopani-do-mrtvol>

LEDNICKÁ, Karin. *O mně.* Karin Lednická [online]. online: web Karin Lednické [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.karinlednicka.cz>

MANDYS, Pavel. *Románový únos pošťáka vyzní do ztracena. Spisovatelka Katalpa ale čtenáře strhne úsporným stylem.* Hospodářské noviny [online]. Praha: Economia, c1996–2023, 17. 10. 2017 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-65917720-jakuba-katalpa-doupe-host-kniha-recenze>

MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Tradičně napsaný román už čtenářům možná chyběl: Rozhovor s Karin Lednickou.* Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, 2021, 12/2021 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://itvar.cz/tradicne-napsany-roman-uz-ctenarum-mozna-chybel>

MÁZDROVÁ, Kateřina. *KARIN LEDNICKÁ: PRO MĚ SE LIDÉ ODTUD NEZTRATILI.* Respekt [online]. Praha: Economia, 2021, 24. 1. 2021 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2021/4/pro-me-se-lide-odtud-neztratili>

NAGY, Petr. *Tři otázky pro... Karin Lednickou: Portrét.* H7o: Host 7 dní online [online]. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, c2023, 13. 7. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/tri-otazky-pro-karin-lednickou/>

Němci. Host [online]. Brno: HOST – nakladatelství, c2018 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/nemci-1/>

NOVOTNÝ, Vladimír. *Hořké moře.* České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 02-27]. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jakuba-katalpa-cz/2023-02-27>. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/horke-more-cz/>

O časopisu Tvar. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://itvar.cz/info>

O nás. A2 [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/o-nas/index#intro>

O nás: Historie. Časopis Host [online]. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu HOST, c2023 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://casopishost.cz/o-nas>

O projektu. iLiteratura [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/o-projektu>

PŘIBÁŇOVÁ, Alena. *HOST*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 12. 2013 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1691&hl=host+>

SŁOWIK, Olga. *Afirmace života ve všech jeho podobách*. iLiteratura [online]. Sdružení pro iLiteraturu, 2022, 12. 1. 2022 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/45149-katalpa-jakuba-je-hlina-k-snedku>

Startuje nový kulturní časopis A2. Právo: Novinky.cz [online]. Borgis, c2003–2023, 6. 10. 2005 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-startuje-novy-kulturni-casopis-a2-40106817>

STEHLÍKOVÁ, Olga. *Česká literární šovinistika: Literatura (a literární kritika) psaná ženami je něco docela jiného než písemnictví mužů*. Revue Ravt: Webový magazín Tvaru [online]. 2016, 2016(7) [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://itvar.cz/ceska-literarni-sovinistika>

SVOBODA, Richard. *HOST DO DOMU: 1954–1970*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 31. 5. 2006 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=107&hl=host+>

ŠTINDL, Ondřej. *Redakci Literárních novin opouští 11 redaktorů*. BBC [online]. Praha: BBC, c2023, 7. 3. 2005 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: https://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2005/03/050307_cz_literarni_noviny_pckg.shtml

ŠTOLBA, Jan. *Pohled do historie: Literární noviny vycházejí 90 let*. MediaGuru [online]. PHD, c2023, 23. 3. 2017 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2017/03/pohled-do-historie-literarni-noviny-vychazeji-90-let/>

Tvárnice. Tvar: obtýdeník živé literatury [online]. Praha: Klub přátel Tvaru [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://itvar.cz/tvarnice>

ZAVŘELOVÁ, Monika. *RECENZE: Věznit pošťáka ve sklepě může být úplně normální, přesvědčuje Doupě* Zdroj: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/recenze-doupe-jakuba-katalpa.A170922_121913_literatura_kiz. iDnes [online]. Praha: MAFRA, c1999–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/recenze-doupe-jakuba-katalpa.A170922_121913_literatura_kiz

ZBOŘIL, Jonáš a Karolína DEMELOVÁ. *Liberatura: Napsala jsem knihu o samotě, říká Jakuba Katalpa. V Doupěti vypráví o únosu z osamocení*. Český rozhlas: Radio Wave [online]. Praha: Český rozhlas, c1997–2023, 4. října 2017 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/napsala-jsem-knihu-o-samote-rika-jakuba-katalpa-v-doupeti-vypravi-o-unosu-z-5990725>

ZELINSKÝ, Miroslav a Veronika KOŠNAROVÁ. *TVAR*. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 22. 5. 2010 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=229&hl=tvar+>

Zuzanin dech. České literární centrum [online]. Praha: České literární centrum, c2017–2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/zuzanin-dech-cz/>

Dokumenty:


Svaz českých knihkupců a nakladatelů. *Zpráva o českém knižním trhu 2021/2022*.

Praha: SČKN, 2022. Dostupné také z:

[https://www.sckn.cz/file/wysiwyg/files/Zprava_o_ceskem_kniznim_trhu_2021_22\(2\).pdf](https://www.sckn.cz/file/wysiwyg/files/Zprava_o_ceskem_kniznim_trhu_2021_22(2).pdf)

Svaz českých knihkupců a nakladatelů. *Nejprodávanější knihou roku 2022 se stala Bílá voda Kateřiny Tučkové: SČKN TOP 10 pro rok 2022 v kategorii beletrie*. Praha: SČKN, 2022. Dostupné také z: https://www.sckn.cz/file/wysiwyg/files/zebricek_2022.pdf

Teze diplomové práce

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Maděrová Anna	
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021/2022	
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 24512720@fsv.cuni.cz	
Studijní program/forma studia: Žurnalistika/prezenční studium	
Název práce v češtině: Kritická reflexe vybraných děl Karin Lednické a Jakuby Katalpy v českých médiích	
Název práce v angličtině: Critical Reflection of Selected Works of Karin Lednická and Jakuba Katalpa in the Czech Media	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezi) LS 2022/2023	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Karin Lednická a Jakuba Katalpa patří k jedněm z nejvýraznějších autorek současné české literatury. Román Šikmý kostel I Karin Lednické se stal vítězem druhého ročníku čtenářské ankety Kniha roku, za román Němci získala autorka Jakuba Katalpa Cenu Josefa Škvoreckého a Cenu Česká kniha, byl také nominován na cenu Magnesia Litera – Litera za prózu v roce 2013. Díla obou autorek se v současnosti řadí mezi ta nejprodávanejší z tuzemské tvorby. Tato diplomová práce se zaměří na fenomén románu s historickou tematikou v současné české literatuře a na analýzu recenzí a literárních kritik děl Šikmý kostel I & II (Karin Lednická), Němci a Zuzanin den (Jakuba Katalpa).	
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Cílem diplomové práce je nejprve teoreticky vymezit pojmy literární kritika, recenze a rozhovor. Poté práce uceleně představí trend současné české literatury zabývající se návratem k soudobé historii v románové tvorbě a představí dvě vybrané autorky a jejich dosavadně publikovaná díla. Praktická část si klade za cíl analyzovat mediální reflexi vybraných děl autorek Karin Lednické a Jakuby Katalpy. Součástí práce budou také rozhovory s oběma autorkami.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod 2. Literární kritika (teoretické ukotvení pojmů, výzkumné otázky k tématu) 3. Rozhovor (teoretické ukotvení pojmu) 4. Fenomén současné české literatury navracející se k historii 20. století 5. Karin Lednická a její tvorba (představení autorky a jejich děl) 6. Jakuba Katalpa a její tvorba (představení autorky a jejich děl) 7. Interpretace románů Šikmý kostel I – II a jeho kritická reflexe 8. Interpretace románu Zuzanin dech a jeho kritická reflexe 9. Interpretace románu Němci a jeho kritická reflexe 10. Závěr 	
Příloha – rozhovory s Karin Lednickou a Jakubou Katalpou	
Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Diplomová práce bude analyzovat období mezi lety 2012 až 2022, tedy od 1. vydání románu Němci Jakuby Katalpy až do současnosti. Analyzované budou kritiky a recenze vybraných děl v českých periodikách, v tištěné, online i rozhlasové podobě. Např.: Tvar, Host, A2, Respekt, Reflex, Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Právo, ČRo Radio Wave, ČRo Vltava, iLiteratura.cz, Novinky.cz, iDnes.cz.	

<p>iRozhlas.cz, apod. Zahrnuty budou také online recenze a ohlasy na sociálních sítích či v podcastové tvorbě.</p>
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Interpretace vybraných děl - Literárněkritická obsahová analýza a mediální reflexe - Rozhovory s autorkami Karin Lednickou a Jakubou Katalpou
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):</p> <p>BLAŽÍČEK, Přemysl, 2002. Kritika a interpretace: [eseje]. Praha: Triáda. Paprsek (Triáda). ISBN 80-861-3846-1. Kniha Kritika a interpretace je souborné dílo recenzí a studií Přemysla Blažíčka publikovaných mezi lety 1955-1969 a 1990-2002. Publikace obsahuje autorovy interpretace literárních děl i analýzy dalších autorů s rozdílnými přístupy. Díky publikaci je možné lépe pochopit přístupy literárních kritiků k hodnocení děl a porozumět smyslu uměleckého díla samotného.</p> <p>FIALOVÁ, Alena, ed., 2014. V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády 21. století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2410-7. Publikace navazující na knihu V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. mapuje tuzemskou literární scénu první dekády nového tisíciletí, analyzuje tendence autorů a jejich tvorbu. Zahrnuje interpretace vybraných děl od odborníků na současnou českou literaturu.</p> <p>HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ (eds.). Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3752-5. Obsáhlý Slovník žurnalistiky prakticky vysvětluje pojmy z oblasti tisku, rozhlasu a televize. Najdeme v něm ale také vysvětlení a teoretické ukotvení pojmů z oblasti kulturní žurnalistiky či nových médií. Pracovalo na něm dohromady sedmnáct autorů z Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.</p> <p>KATALPA, Jakuba, 2014. Němci. 2., brož. vyd. Brno: Host. ISBN 978-80-7491-427-0. Třetí román autorky Jakuby Katalpy vrátí čtenáře na počátek dvacátého století. Hlavní hrdinka a vypravěčka žije v Londýně, kam odešla po roce 1989, a kde čeká dítě. Právě mateřství ji vrací zpět do dětství v komunistickém Československu a vyvolává vzpomínky a otázky. Příběh je vyprávěn retrospektivně a nahlíží na složité vztahy Čechů a Němců. Kniha Němci byla nominována na Magnesii Literu, cenu „Litera za prózu“ v roce 2013.</p> <p>KATALPA, Jakuba, 2020. Zuzanin dech. Brno: Host. Román (Host). ISBN 978-80-275-0241-7. Nejnovější román Jakuby Katalpy Zuzanin Dech se stal velmi oblíbeným u čtenářů a jedná se o jednu z nejprodávanějších českých knih. Autorka se v něm opět obrací do historie, tentokrát se zaměřuje na holocaust a na osud Zuzany, která se narodí do židovské rodiny cukrovarníka Liebeskinda.</p> <p>LEDNICKÁ, Karin, 2020. Šikmý kostel: románová kronika ztraceného města. Ostrava: Bílá vrána. ISBN 978-80-88362-00-5. Debutový román Karin Lednické s podtitulem Románová kronika ztraceného města léta 1894–1921 se zabývá osudem bývalé pastevecké vesnice, která díky těžbě uhlí zažívá nejdříve rozkvět, a poté právě kvůli těžbě strmý pád. Kniha začíná důlním neštěstím v roce 1884 a soustředí se na pohnuté osudy několika hlavních hrdinů.</p> <p>LEDNICKÁ, Karin, 2021. Šikmý kostel 2: románová kronika ztraceného města. Ostrava: Bílá vrána. ISBN 978-80-88362-04-3.</p>

Šikmý kostel 2 zpracovává období mezi lety 1921 a 1945. Hrdiny z prvního dílu tedy nacházíme tam, kde jsme je na jeho konci opustili. Druhý díl trilogie se zabývá nejdříve vcelku příznivým vývojem města Karviná ve dvacátých letech minulého století, poté dobou hospodářské krize a silících nacionalistických nálad, a nakonec dopadem druhé světové války na zapomenutý kraj.

NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ (eds.). *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce – osobnosti – základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

Lexikon nabízí teoretické ukotvení a vysvětlení pojmů a předmětů z literárních a kulturních věd. Česká verze neobsahuje pouze překlad, ale také příklady z českého prostředí.

OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ (eds.). *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1618-6.

Publikace poskytuje několik osobních pohledů na publicistický žánr rozhovoru. Spolupracovali na ní například Marek Eben, Karel Hvizďala, Václav Moravec, Ondřej Neff, Jindřich Šídlo a mnoho dalších. Publikace popisuje historii žánru, teoretické ukotvení i jeho postavení dnes.

ROACH, Rebecca, 2018. *Literature and the Rise of the Interview*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780198825418.

Publikace *Literature and the Rise of the Interview* se zabývá rozhovorem na poli literární praxe, zkoumá využití rozhovoru jako možnost propagace literárních děl ze strany autorů a dává prostor otázce kritické reflexe. Kniha se zabývá také širším využitím rozhovoru v dalších odvětvích výzkumu.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

JAVAŠOVÁ, Barbora, 2022. *Obraz vztahů Čechů a Němců v současné české próze. Nad díly Kateřiny Tučkové, Radky Denemarkové a Jakuby Katalpy*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Chochoolatý, Ph.D.

JOUKLOVÁ, Terezie, 2022. *Analýza a komparace ženských hrdinek v dílech A. Mornštajnové, J. Katalpy, R. Denemarkové a K. Tučkové*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Marek Lollok, Ph.D.

SEDLONOVÁ, Nikola, 2021. *Kritická reflexe románů Aleny Mornštajnové v českých médiích*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

VRTALOVÁ, Leona, 2022. *Románová sága v pojetí Karin Lednické (možnost didaktického využití)*. Ostrava. Diplomová práce. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Martin Pilař, CSc.

Datum / Podpis studenta/ky

14. 9. 2022

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

ČERNKOVA JANA

14.9.2022

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor se spisovatelkou Karin Lednickou (text)

Příloha č. 2: Fotografie spisovatelky Karin Lednické (obrázek)

Příloha č. 3: Obálka románové kroniky *Šikmý kostel I* (obrázek)

Příloha č. 4: Obálka románové kroniky *Šikmý kostel II* (obrázek)

Příloha č. 5: Rozhovor s Jakubou Katalpou (text)

Příloha č. 6: Fotografie spisovatelky Jakuby Katalpy (obrázek)

Příloha č. 5: Obálka románu *Němci* (obrázek)

Příloha č. 5: Obálka románu *Zuzanin dech* (obrázek)

Přílohy

Příloha č. 1: **Rozhovor se spisovatelkou Karin Lednickou**

rozhovor veden korespondenčně, duben 2023

Původně jste chtěla po maturitě studovat knihovnictví a žurnalistiku. Litujete dnes, že vám to nebylo umožněno? Případně můžete doplnit, proč jste nemohla dále studovat?

Protože mi to neumožnil tehdejší režim.

Čím si vysvětlujete fenomén současné české literatury, která se navrácí k historii zejména 20. století a jeho oblíbenost?

Žádný takový český fenomén nepozoruji. Co však vnímám intenzivně a s velkou radostí, je to, že ve světové literatuře jsou konečně reflektována důležitá a doposud řádně nezpracovaná historická témata. Autorkami těchto knih jsou většinou ženy a volí odlišnou perspektivu, než byla dříve obvyklá. Za všechny můžu zmínit například Elenu Ferrante, Guzel Jachinu nebo Nino Haratischwilli. Význam a přínos jejich literární práce je obrovský.

Kdo vás inspiruje z literárního/uměleckého světa? Dalo vám nějaké dílo impuls k vlastní tvorbě?

Moje inspirace pramení z jiných zdrojů. Ad druhá otázka: impuls k vlastní tvorbě mi dala absence literárního díla, které by zpracovávalo „moje“ témata.

První dva díly Šikmého kostela se setkaly s velkým čtenářským úspěchem. Dá se na něco takového připravit? Jak jste tuto náhlou popularitu vnímala?

Nedá se na to připravit. A dokonce bych řekla, že „připravovat se“, tedy pouštět se do práce s ambicí „dosáhnout úspěchu a popularity“ by bylo velmi scestné, ošidné, a především naprosto pomýlené.

Máte dvacetiletou praxi s překladem a vedením vlastního nakladatelství. Myslíte, že vám tato zkušenost pomohla k napsání románu, který se trefil současným čtenářům do vkusu?

Nemám dvacetiletou praxi s překladem, ale od roku 1997 jsem nakladatelka. Jednou z mnoha profesních zkušeností bylo to, že umím rozpoznat autora, který se snaží „trefit do něčího vkusu“. Škála je dlouhá – aktuálně odeznívá vlna koncentračnické literatury (mimochodem – když jsem při rešerších v Auschwitzu mluvila s tamními historiky, shodli jsme se, že tento subžánr vlastně komercializuje utrpení a dá se označit slovem *chuce*). Z jiných knih zase trčí autorova touha získat literární cenu.

Zkrátka a dobře – ano, jsou autoři, kteří se trefují do vkusu. Já mezi ně nepatřím, protože to považuji za velmi špatný důvod, proč psát (viz odpověď na předešlou otázku).

Čtete reakce literárních kritiků na vaše díla? Všímáte si také uživatelských recenzí?

Recenze moc nečtu. Věnuji ale velkou pozornost zpětné vazbě od čtenářů, zejména pak od těch z regionu, jehož historií se zabývám. Velmi často jsou pro mě zdrojem dalších důležitých informací, dokumentů, místních reálií atd.

Je nějaká recenze/kritika, která vám utkvěla v paměti/formovala vaši budoucí tvorbu?

Ne.

Několikrát jste řekla, že víte, čím trilogie Šikmý kostel skončí. Máte ale předem danou osnovu celé série nebo příběh rozvíjíte postupně? Jak se při psaní orientujete ve vámi vytvořeném fiktivním světě?

Základní dějovou linku celé trilogie tvoří skutečné historické události – proto vím, jak to skončí, protože znám historický vývoj regionu. Nevytvářím tedy fiktivní svět. Pokud druhá otázka míří k fiktivním postavám, které nesou děj, pak se v nich orientuji velmi dobře. Trávím s nimi velmi intenzivně už osmý rok života.

Vašemu rodnému kraji jste věnovala své dílo. Pracujete s výpověďmi pamětníků, historickými prameny, písemnými podklady. Přesto se jedná o fikci. Jak velkou část příběhu tvoří reálný základ a jakou fabule?

Nejedná se o fikci. Šikmý kostel je románová kronika, tedy zaznamenává skutečné události prostřednictvím různých postav, skutečných i fiktivních. Ale i ty fiktivní prožívají to, co se skutečně stalo.

Kapitoly Šikmého kostela jsou pojmenovány po jednotlivých postavách, dívají se na příběh jejich očima. Většina z nich na dění pohlíží ženskou perspektivou. Je pro vás důležité vyzdvihnout příběhy silných žen – hrdinek?

Po velmi dlouhém období, kdy byla historie hornického kraje vyobrazována výlučně z mužské perspektivy, jsem cítila velký společenský dluh vůči ženám, jejichž významná role a mnohdy nesmírně těžké osudy byly trestuhodně opomíjeny. Považovala jsem za velmi důležité, aby se například problematika důlních neštěstí neomezovala jen na popis dění na šachtě. Byly tady přece rodiny mrtvých havířů, které se musely vyrovnat se ztrátou milovaného člověka a živitele rodiny. V trilogii Šikmý kostel naleznete popis toho, jak se společnost k hornickým vdovám stavěla: od naprosté absence jakékoli sociální podpory (viz první díl), přes zárodky budování sociálního zabezpečení (viz druhý díl) až po masivní podporu, která ovšem od druhé poloviny 40. let sloužila především ideologickým a hospodářským potřebám nastoupivšího režimu.

Nemáte obavu, že u svých postav sklouznete spíše k projekci dnešních standardů, společenských konceptů a genderových rolí do minulosti? Myslím tím, jestli chování a postoje postav jsou autenticky dobové nebo zrcadlí dnešní společnost?

Ne, takovou obavu opravdu nemám. Na dobovou autenticitu a postihnutí regionálních specifik kladu při psaní velký důraz.

Vaše otázka mi vlastně oklikou potvrzuje, jak je důležité a potřebné věnovat se historickým tématům. Bez této znalosti by zjevně mohl někdo skutečně dojít k mylnému závěru, že moje postavy mají problémy a postoje zrcadlí dnešek. Proč? Protože každý čtenář v četbě reflektuje vlastní zkušenost, znalosti. A pokud čtenář není obeznámen s historickým vývojem, pak může skutečně nastat situace, kdy si do historických reálií projektuje dnešek.

Pomáhá literatura k vyrovnání se s naší historií?

Samozřejmě (viz závěr odpovědi na otázku č. 2). Po několika dekadách, kdy se na společenskou úlohu literatury nebo umění poněkud zapomnělo, se to naštěstí začíná obracet.

Je vaším cílem osvěta? Ukázat lidem, co se v dlouho opomíjeném kraji dělo?

Samozřejmě. S radostí sleduji, že se moje knihy stávají doporučenou četbou na školách a doplňkem při výuce novodobé historie. Že se mění komunismem pokřivený obraz regionu. Atd.

Jak vyvažujete popis historického kontextu v románech? Chcete čtenáře edukovat nebo spoléháte na jeho vlastní přehled?

Nepodceňuji čtenáře. Do značné míry spoléhám na jejich všeobecnou znalost nebo ochotu dohledat si informace. Jeden příklad za všechny: strana 363, předposlední odstavec. „Anebo by se v noci pokusili utéct někam do bezpečí, tak jako spousta jiných.“ Zasvěcený čtenář v této větě rozpozná narážku na budoucí oběti katyňského masakru.

Pavel Janoušek v textu pro Host online píše: „...Nutnost ilustrovat běh dějin a zároveň táhnout osudy hrdinek dál a dál totiž utváří fabulační stereotyp, jenž adresáta zbavuje povinnosti pročítat se každou větou.“ Souhlasíte s tím, že můžete upadnout do „fabulačního stereotypu“?

To je úsměvné. Citovaného pisatele neznám a Host nečtu už od doby, kdy jsem se v něm dozvěděla, že „nejdříve ženy zničily školství a teď začínají ničit literaturu“. Ale Vámi zmíněná citace je krásným důkazem „minutí se s tématem“, zřejmě způsobeném neznalostí mých témat. Každá věta je důležitá – některé ve zvýšené míře spoléhají právě na to, o čem byla řeč v předešlé odpovědi. Kdo zná, chytí se. Kdo nezná... nechytí se. To, co může pisateli připadat jako fabulační stereotyp, je součástí mého literárního stylu, kterým čtenáři cosi velmi podstatného sděluji. Samozřejmě, ne každému čtenáři to vyhovuje, to je v pořádku. Jinými slovy: obavu pana Janouška nesdílím.

Pokud bych mohla doporučit poněkud fundovanější reflexi, pak bych odkázala třeba na text Ondřeje Císaře z UK.

Ve svém díle se nevyhýbáte intimním tématům, které se s příběhy hrdinek a hrdinů pojí. Jak se vám o nich píše? Je pro vás těžké zpracovat například téma znásilnění, které se v Šikmém kostele objevuje?

Nevím, které znásilnění máte na mysli, je jich tam několik: od domácího násilí až po excesy Rudé armády. Celá řada témat, nejen znásilnění, je obtížná na rešerše i

zpracování. Velmi obtížná pro mě bylo zpracování dopadů Lebensbornu – ne té mediálně atraktivní části s líhněmi dokonalých lidí, ale podstaty činnosti této organizace, tedy únosy dětí. Jsem matka, u toho mi bylo hodně těžko. Ale moje práce by ztratila základní smysl, kdybych se bolavým tématům vyhýbala.

Příloha č. 2: Fotografie spisovatelky Karin Lednické



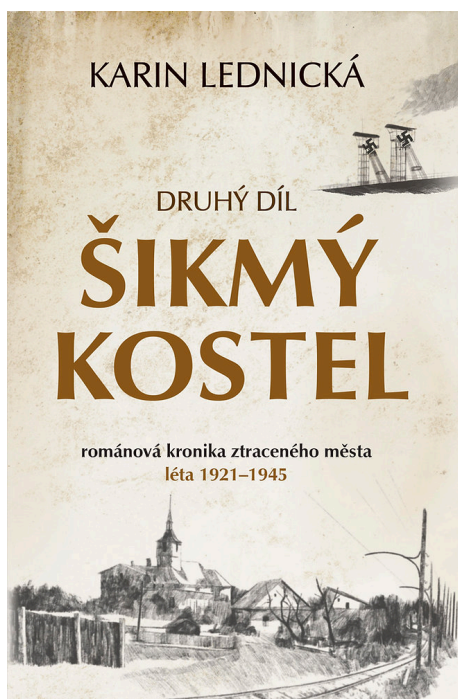
Zdroj: *Novinky.cz* (<https://www.novinky.cz/clanek/zena-styl-karin-lednicka-vsichni-muzeme-temer-vsechno-v-tom-procesu-se-obcas-ztracime-40328496>)

Příloha č. 3: **Obálka románové kroniky *Šikmý kostel I***



Zdroj: *Karin Lednická* (<https://www.karinlednicka.cz>)

Příloha č. 4: **Obálka románové kroniky *Šikmý kostel II***



Zdroj: *Karin Lednická* (<https://www.karinlednicka.cz>)

Příloha č. 5: **Rozhovor s Jakubou Katalpou**

rozhovor veden korespondenčně, duben 2023

Ve světě literatury jste známá pod pseudonymem Jakuba Katalpa, v civilním prostředí jako Tereza Jandová. Jaký je rozdíl mezi Jakubou a Terezou? A je možné, že v budoucnu vyjde román či novela pod vašim civilním jménem?

Katalpa je moje pracovní jméno, které se během let stalo zavedenou značkou. Úplně mě to netěší, protože bych se ho časem snad i vzdala, ale aspoň podle nakladatele by to z marketingového hlediska nebylo dobré. Nechci čtenáře mást. Pod tímto pseudonymem publikuji i v zahraničí a jak to vypadá, už mi, aspoň na nějakou dobu, ještě zůstane.

Jste spisovatelka, ale také výtvarnice. Je pro vás psaní spíše umělecká činnost nebo strukturovaná promyšlená činnost?

Tyhle dvě věci jsou v souladu. Je třeba inspirace, kreativity, ale zároveň disciplíny a racionality, aby vznikl dobrý a kvalitní text. Takže rozum i srdce v jednotě.

Debutovala jste románem *Je hlína k snědku*? v roce 2006. To vám bylo 26/27 let. Získala jste si mnohé literární kritiky, román byl nominovaný na Magnesii Literu. Myslíte si, že tento start byl pro vaše další působení na literární scéně klíčový?

Jak se to vezme. Spousta literárních kritiků se odkopala, ukázala sexistické a šovinistické názory, z nichž při recenzování (nejen) mých knih vycházejí dodnes, tudíž skoro dvacet let poté. Zároveň se objevilo spousta otevřených a přátelských lidí z literárního provozu, kteří mi ukázali jeho druhou, o něco vstřícnější stranu. Každopádně ten debut byl nejspíš tak výrazný, že si mě hodně lidí z literárních kruhů zapamatovalo a bohužel také zaškatulkovalo.

Čtete reakce kritiků na vaše díla? Jak se s nimi vyrovnáváte?

Nečtu. Kdysi jsem to dělala a myslela jsem si, že všichni recenzenti jsou fundovaní, inteligentní a objektivní lidé. Když byla recenze negativní, nesla jsem to velmi špatně. Ale během let jsem zjistila, že jen menší část kritiků je skutečně vzdělaná, s velkým přehledem, bez osobní zaujatosti a s opravdovým zájmem o text. Zbytek (paradoxně se často jedná o muže) jsou sami neúspěšní autoři, lidé vyznávající okruh svých známých, kteří také píšou, omezení redaktoři z literárních rubrik velkých periodik, kteří tak nějak

uvízli ve vlastním světě a nejspíš mají radost z toho, když publikují něco, co je podle jejich názoru zdrcujícího. Možná si tím něco kompenzují. Nevím a ani mě to nezajímá.

Je nějaká recenze/kritika, která vám utkvěla v paměti/formovala vaši budoucí tvorbu?

Jedna hloupá recenze od muže (tehdy) mého věku, který se vyjádřil k mojí prvotině a sám později napsal pár neúspěšných prozaických textů. Nechvalně se proslavil jako sexista se značně omezeným rozhledem. Jeho intelektuální deficit se během let nijak nezmenšil, a přesto (nebo proto?) je dodnes hlasitým přispěvatelem do kulturní rubriky jednoho z Babišových periodik. Tenkrát mě ta „recenze“ potrápila, teď, když o ní někomu vykládám, se stala vděčným a zaručeným způsobem, jak se pobavit.

Čím si vysvětlujete fenomén současné české literatury, která se navrácí k naší historii a jeho oblíbenost?

Emotivně zabarvené události se dotýkají většiny čtenářů a válka je generátorem takových příběhů, není neutrální ani černobílá. Jde přímo k podstatě. Navíc dost lidí má v rodině někoho, kdo zažil válku zblízka. Prarodiče, vzdálené příbuzné, sousedy. Instantní bolest, která vezme za srdce, i když sedíme v obýváku na gauči, je zároveň bezpečná, neohrožuje nás. A když opláče tu literární Osvětim, jdeme si do kuchyně ukrojit kus chleba a tlačenky.

Jak vypadá váš tvůrčí proces, pokud jde konkrétně o romány navracející se k historickým tématům? Liší se nějak od současných témat?

Rešerše. Stále dokola. Odborné texty. Poznámkové bloky, kam si zaznamenávám časovou posloupnost. Zděšení, když zjistím, že mi něco nesedne a může se sesypat celý příběh. Tenhle stres u románů ze současnosti není, což je víceméně ulehčení, i když tam jsou zase jiné nástrahy.

Váš styl psaní je ostrý, jasný, jdete přímo k věci. Ve zmíněných románech pracujete mimo jiné s tématem intimity, pokud to tak můžu nazvat. Co pro vás intimita v literatuře znamená? A jakým způsobem k ní jako autorka přistupujete?

Intimita pro mě znamená navázání vztahu s tím druhým. Se čtenářem. S postavami, které v mých textech vystupují. Se mnou samotnou, možná s podvědomím. Bez prožitku

intimity není možné psát, člověk pak klouže po povrchu. Ale rozhodně se intimita nesmí zaměřovat se sexualitou. Sexualita je jen její malou částí.

Ve své tvorbě střídáte motivy, hbitě přeskakujete mezi minulostí a současností. Poslední román byl Zuzanin dech, pro ČRo Vltava jste řekla, že s dalším se vrátíte do současnosti. Kde pramení vaše inspirace?

Na to není snadné odpovědět. Něco si nesu v sobě, i když o tom třeba sama nevím. Možná je to nějaká generační paměť. Navíc se odjakživa pohybuju v pohraničí, kde je například válka a odsun Němců stále živý. Občas inspirace přijde úplně zvenku, něco zaslechnu, uvidím, něco si přečtu. Může to být cokoliv.

Co podle vás dělá příběh uvěřitelným pro čtenáře?

Nemyslím, že je důležité, aby příběh byl uvěřitelný v tom smyslu, že se skutečně stal, nebo by se mohl opravdu odehrát. Podstatné je, aby v něm čtenář našel něco, s čím se může ztotožnit, co promluví k jeho vlastní zkušenosti. Teprve pak může do příběhu vstoupit a nechat se jím pohltit, a je úplně jedno, jestli jde o příběh založený na skutečné události, nebo o čistokrevnou fikci.

Vaše romány Němci a Zuzanin dech se odehrávají tzv. na pozadí velkých dějin. Zároveň ale v příběhu nadmíru nezabředáváte do historických souvislostí. Počítáte s tím, že váš čtenář je edukovaný a zná historický kontext?

Počítám. A je to ode mě trochu bezohledné. Lidé zapomínají. Povědomí mladších ročníků o našich dějinách je dost bídné, jak jsem zjistila při debatách ve školách. Ale nemám chuť to čtenáři nijak zvlášť zjednodušovat. Buď si ty reálie dohledá, pokud ho zajímají, nebo mu unikne část textu, která ale obvykle není úplně nejpodstatnější.

V díle Zuzanin dech pracujete s poměrně často zpracovávaným tématem osudu Židů, odsunu do koncentračních a vyhlazovacích táborů atd. Měla jste se obavy, aby kniha nezapadla mezi velkým množstvím dalších románů, které nesou toto téma?

Ne. Kdybych měla strach, že mé knihy zapadnou, nemohla bych psát. Vůbec to v hlavě nemám takhle nastavené, nepřemýšlím o tom, jestli se kniha bude krčit někde ve skladě, nebo jestli bude ve výloze. Pokud mají mé texty co říct, řeknou to, bez ohledu na to, kolik podobných knih vyšlo nebo vyjde.

Stránky vašich románů čtenář hltá jednu po druhé. Jsou nabité, věty rychle utíkají, příběhy mají spád. Jak to děláte?

Nemám ráda chození kolem horké kaše. V životě, ani v literatuře. Chci pojmenovat věci přímo tak, jak je vidím. Jsem netrpělivá, což ale neplatí při psaní, takže paradoxně texty, které rychle odsypají, v sobě nesou hodiny soustředěné práce.

Pokud byste mohla vybrat jen jedno vaše dílo, které si necháte doma v knihovně, jaké by to bylo?

Hořké moře

Jaké ambice v literatuře máte? Co vás motivuje k napsání dalšího díla?

Baví mě to. A chci, aby se bavil i čtenář. Aby plakal, smál se, přemýšlel. Zapomněl na vnější svět, na své starosti, aby si užil tu hru, kterou literatura nabízí. Chtěla bych, aby mé texty zvaly k dobrodružství. Navíc nedokážu nepsat. Je to můj způsob vztahování se ke světu i sama k sobě.

Jiří Krejčí v recenzi knihy Zuzanin dech pro časopis Host napsal: "Zuzanin dech neklade otázky, neznepokojuje, byť přesvědčivě vypráví o hrůzách, vnitřních temnotách a bolestech. Může očekávat čtenářskou oblibu, ale nepřináší vysokou „přidanou hodnotu“. Je spíše sázkou na jistotu." Je vaším cílem přinášet „přidanou hodnotu“? Jak reagujete na takové hodnocení?

Je to jen jeden názor z mnoha. Slyšela jsem i opačné. Od čtenářů i recenzentů. Netrápím se tím. Nevím, jak přesně by ona přidaná hodnota měla vypadat. Možná jen tuším. Je to cosi efemérního, co zůstane po dočtení textu. Znepokojení. Trocha bolesti. Pocit, že se člověk vznáší a že se dotkl něčeho, co je jinak uložené hodně hluboko. Jenže když budete v Čechách psát texty s přidanou hodnotou, umřete hlady. Vyzkoušela jsem si to.

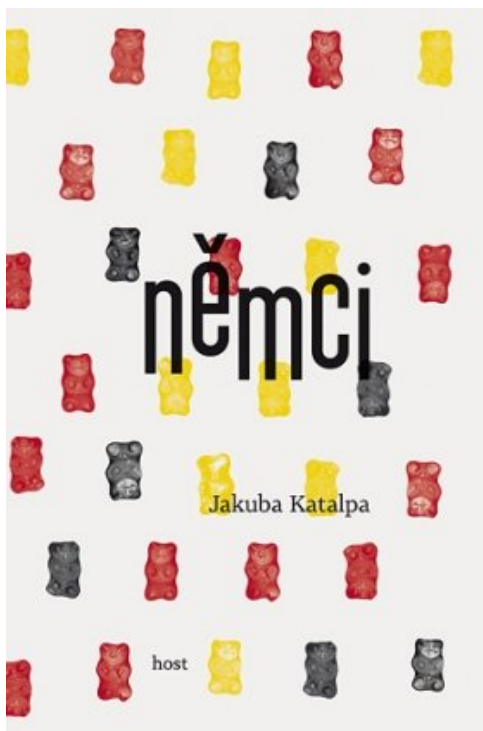
Proto si radši užiju radost při psaní textu, při rozhovorech se čtenáři, kteří si tam tu přidanou hodnotu našli, ať už je jakákoliv, než abych se trápila tím, že musím vytvořit text, který se navždy zapíše do dějin literatury, protože je – řekněme – těžký. Ale bohužel zároveň k neučtení.

Příloha č. 6: **Fotografie spisovatelky Jakuby Katalpy**



Zdroj: *Profimedia.cz* in: *iDnes.cz* (https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakuba-katalpa-zuzanin-dech-recenze.A201023_121211_literatura_kiz)

Příloha č. 5: **Obálka románu *Němci***



Zdroj: *Nakladatelství Host*

Příloha č. 5: Obálka románu *Zuzanin dech*



Zdroj: *Nakladatelství Host*